

File ID	uvapub:117821
Filename	Evenwicht_in_West_DEF.pdf
Version	final

SOURCE (OR PART OF THE FOLLOWING SOURCE):

Type	report
Title	Eindrapport pilot: evenwicht in West
Author(s)	B. Paulle, J. Pach, J. Mijs
Faculty	FMG: Amsterdam Institute for Social Science Research (AISSR)
Year	2008

FULL BIBLIOGRAPHIC DETAILS:

<http://hdl.handle.net/11245/1.350248>

Copyright

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content licence (like Creative Commons).

Eindrapport Pilot: *Evenwicht in West*

August 31, 2008

Hoofdauteur:

Dr. Bowen Paulle (The Bridge Research Partnership, Universiteit van Amsterdam)

Coauteurs:

Joram Pach (DSP-groep) en Jonathan Mijs (UvA),

Met assistentie van onder andere:

Robert van de Walle (UvA), Laurie Mielen (UvA), Bert de Graaf (UvA), Liene Ozolina (UvA) en Thomas Franssen (UvA)

Inhoudsopgave

Introductie		3
Deel 1	Socio-economische desegregatie en <i>controlled choice</i>	8
Deel 2	Achtergrondinformatie	21
Deel 3	Ouders over het huidige keuzeregime, schoolprofielen, en <i>controlled choice</i>	40
Deel 4	Schoolbestuurders en schooldirecties: percepties en draagvlak	69
Conclusie	Instrumenten voor socio-economische desegregatie in Amsterdam West	83
Bijlage 1	Enquêtes Oud-West en Westerpark	94
Bijlage 2	Monitoring een eventuele <i>controlled choice</i> interventie	109
Geraadpleegde literatuur		110

Introductie

Zelfs in veel gemengde buurten in Amsterdam zijn de leerlingenpopulaties van basisscholen steeds onevenwichtiger aan het worden. De Gemeente Amsterdam, het Ministerie van Onderwijs en schoolbestuurders in de hoofdstad zoeken naar juridisch haalbare maatregelen om de leerlingenpopulaties op basisscholen meer in balans te brengen, op zijn minst in gemengde buurten. Er zijn talloze argumenten te verzinnen waarom dit wel of niet wenselijk is. Maar drie dingen weten we zeker.

Ten eerste is er al decennia heel veel bewijs dat de socio-economische onderwijssegregatie sterker en negatiever de leerprestaties beïnvloedt dan onderwijssegregatie langs etnische lijnen.¹ Met betrekking tot de kansen van leerlingen concluderen de meeste (internationale) wetenschappers hetzelfde als Dronkers en Meijnen (1997:152) meer dan tien jaar geleden: "Niet de concentratie van kleur is hier het punt maar de concentratie van laagpresterende kinderen van laagopgeleide ouders."²

Ten tweede is het (zeer) riskant om niet serieus te kijken naar juridisch haalbare mogelijkheden om structureel in te grijpen, vooral in sociale contexten waar de onderwijssegregatie toeneemt. IJburg illustreert helaas hoe onverstandig het is om aan te nemen dat gemengde buurten automatisch tot gemengde scholen leiden.³

Ten derde, om meer evenwicht op basisscholen in gemengde buurten te realiseren, hebben we een nieuwe benadering nodig. Het is niet aannemelijk dat de tot nu toe geprobeerde (op etniciteit gebaseerde) benaderingen een structurele oplossing voor segregatie in basisscholen zullen bewerkstelligen. Wat we nodig hebben is een benadering van desegregatie waar verantwoordelijke schoolbestuurders en kapitaalkrachtige, goed geïnformeerde ouders oprecht achter kunnen staan.

Dit rapport kan gelezen worden als een uitnodiging om na te denken over een dergelijke innovatieve benadering. Een uitnodiging om na te denken over juridisch haalbare desegregatie *pilots* gebaseerd op socio-economische indicatoren. Een uitnodiging om na te denken over een schoolintegratie benadering gebaseerd op steeds aantrekkelijkere scholen en een grote mate van keuzevrijheid. En een uitnodiging om te leren van een land dat bijna vijftig jaar met 'oude' onderwijs desegregatie projecten bezig was voordat de nieuwe generatie schoolintegratie projecten ontwikkeld werd.⁴

¹ Onder wetenschappers zijn er uiteraard debatten over de feitelijke effecten van schoolsegregatie. Voor een groot deel zijn dit debatten over de juiste methodes om de effecten van verschillende soorten segregatie te meten. Zie bijvoorbeeld OECD (2004), Perry (2007), Westerbeek (1999), Hanushek (2003), Driessen (2007), Dronkers en Levels (2007). Wat overeind blijft, zijn enorm veel indicaties dat *classmates count*: over het algemeen lijkt het erop dat alle kinderen -- wit en zwart, kansarm en kansrijk -- het (iets) beter doen op scholen en in klaslokalen waar kansrijke kinderen in de meerderheid zijn.

² Voor een voorbeeldstudie op het gebied van voortgezet onderwijs zie Dronkers en Levels (2005), een studie met als belangrijkste bevindingen (1) dat etnische en sociaal-economische schoolsegregatie in grote mate de prestaties van leerlingen beïnvloeden; en (2) dat sociaal-economische schoolsegregatie belangrijker is dan etnische segregatie.

³ Ondanks de nu wel redelijk gemengde woonpopulatie van deze buurt, zijn de schoolpopulaties daar al behoorlijk gesegregeerd. Zie bijvoorbeeld NRC, 15-07-2008 ("Wijk weer witter, klas blijft zwart")

⁴ Zie "The Next Kind of Integration" (New York Times, 20-07-2008, geschreven door Emily Brazelon), Kahlenberg (2006) "A New Way on School Integration."

Een term zoals *de nieuwe generatie schoolintegratie* projecten is geenszins overdreven. In het afgelopen decennium is het aantal socio-economische desegregatieprojecten in de VS fors gegroeid. In 1999 waren er in heel Amerika ongeveer 20.000 leerlingen die onderdeel van dit soort projecten uitmaakten. Nu zijn er meer dan 2,5 miljoen leerlingen in meer dan 45 school *districts* betrokken bij diverse soorten socio-economische desegregatieprojecten (Kahlenberg, 2008). De flinke groei over de laatste vijf jaar -- ook qua aandacht in de media en de wetenschap -- is gebaseerd op het bewezen succes van de allereerste socio-economische projecten.⁵ Voor velen in de VS is de meest belangrijke bevinding het volgende: scholen die bestaan uit 60-70% kansrijke kinderen kunnen 30-40% kansarme kinderen *succesvol integreren*.

In eerste instantie betekent 'succesvol' hier dat kansarme kinderen het wat betreft meetbare leerprestaties beter doen op scholen in socio-economisch evenwicht dan op zogenaamde 'concentratiescholen'.⁶ Dit terwijl kansrijke kinderen op socio-economisch evenwichtige scholen weinig tot niets hoeven inleveren ten opzichte van vergelijkbare kansrijke kinderen in minder gemengde scholen. Met andere woorden, als adequate definities van *kansarm* en *kansrijk* geoperationaliseerd worden en als de juiste sociale mix op een netwerk van samenwerkende scholen gehanteerd wordt, dan kan de "kelder omhoog zonder dat het dak naar beneden komt" (Paulle, 2007). Dit hebben de eerste en meest bekende socio-economische desegregatieprojecten al bewezen.

De groei van socio-economische desegregatieprojecten in de VS is dus mede gebaseerd op de constatering van een *win - no lose* situatie. Er is winst voor de kansarmen en voor het systeem als geheel, maar niemand gaat (noemenswaardig) achteruit. Steeds meer bestuurders, schooldirecteuren en politici kunnen dus voor de socio-economische desegregatiebenadering kiezen omdat, bij de juiste sociale mix, kansrijke ouders helemaal niet bang hoeven te zijn dat hun kinderen als proefkonijnen gebruikt worden.

Maar de groei van de voor Nederland meest relevante soort socio-economische integratieprojecten heeft ook andere redenen. Deze zogenaamde *controlled choice* variant van de socio-economische desegregatiebenadering wordt gekenmerkt door *netwerken van scholen* waarbinnen afspraken zijn gemaakt over evenwichtige verhoudingen tussen kansarme en kansrijke leerlingen. Er wordt bij deze benadering rekening gehouden met onder andere de socio-economische achtergrond van ouders. En dit *kan* leiden tot een beperking van de keuzevrijheid. Dit is uiteraard vanuit de Nederlandse situatie een zeer moeilijk punt en in dit rapport gaan we hiervoor niet uit de weg. Maar juist vanwege het 'kleurenblinde' (ongeacht etnische achtergrond) en daardoor zeer waarschijnlijke juridisch haalbare⁷ karakter van afspraken over het spreiden van kansrijke en kansarme leerlingen, kan de gecontroleerde keuzebenadering ook leiden tot een *vergroting van het aanbod van evenwichtige en aantrekkelijke scholen*. En hier begint de *win - win situatie* in zicht te komen: met gecontroleerde keuze samenwerkingsverbanden kunnen kansrijke ouders in gemengde contexten

⁵ Zie "As Test Scores Jump, Raleigh Credits Integration by Income" (New York Times 25-9-2005 geschreven door Alan Finder), Hillman (2006).

⁶ Met de term concentratieschool bedoelen we hier wat ze in America "high poverty" scholen noemen: scholen die bestaan uit een meerderheid van kinderen van arme, laag opgeleide ouders. Maar vanuit ons perspectief kunnen scholen met hoge concentraties van kansrijke kinderen (in evenwichtige buurten) ook gezien worden als 'concentratiescholen'.

⁷ Zie bijvoorbeeld *De marges voor een toelatingsbeleid in het openbaar onderwijs* (Storimans en Mentink, 2006).

oprecht *kiezen* voor garanties dat hun eigen kinderen toegang zullen krijgen tot gunstig gemengde scholen (dat wil zeggen minder druk om te verhuizen naar 'de juiste postcode' of een kansrijkere omgeving buiten de stad, minder druk om te kiezen voor een school met een 'net publiek' ongeacht het pedagogisch en thematisch profiel van de school).

Ook blijkt dat socio-economisch evenwicht vaak tot een grote mate van etnische desegregatie leidt. Cruciaal hier is het punt dat in contexten waar 'kleur' en 'kansarm' vaak samenvallen, socio-economisch integratie tot etnische desegregatie leidt zonder dat mensen in termen van hun etnische achtergrond geassocieerd worden (bijvoorbeeld "Mevrouw, kijk, u bent Turk. De school die u gekozen heeft is al heel zwart. Het zou natuurlijk beter voor uw kind zijn als hij naar een blanke school zou gaan."). In de VS en in Nederland zijn in veel -- maar zeker niet alle -- contexten correlaties tussen 'kansarmheid' en 'kleur'. Wanneer in contexten waar de twee samenvallen voor socio-economische desegregatie gekozen wordt, kunnen burgers en bestuurders etnische balans 'gratis' erbij krijgen zonder gevoelens over etnische verschillen onnodig te mobiliseren of versterken.

Ten slotte nog een punt voordat we verder gaan. Uiteindelijk is de ultieme test van alle desegregatiemaatregelen de vraag of ze tot een middenklasse en/of 'witte' vlucht leiden. Anders gezegd, we hebben nu geleerd dat desegregatieprojecten alleen werken wanneer genoeg kansrijke ouders er actief voor kiezen. Als kapitaalkrachtige (witte of zwarte) ouders zich te gedwongen of te beperkt in hun schoolkeuzes voelen, hebben ze vaak de mogelijkheid om simpelweg te verhuizen of voor privé-scholen te betalen. En zoals de geschiedenis van veel 'oude' desegregatieprojecten in de VS leert, leidt te veel nadruk op etnisch evenwicht en te weinig oog voor keuzevrijheid en aantrekkelijke scholen zeker tot 'vlucht'.⁸ Maar de gecontroleerde keuze benadering heeft in Cambridge (Massachusetts) bijgedragen aan een middenklasse vlucht vanuit de welvarende *suburbs* terug naar de stad (Vink 2008). Zoals we zullen zien heeft dit te maken met het feit dat *school officials* in Cambridge ouders betrekken bij de keuze om mee te doen met de desegregatieinterventie. Essentieel is dat bij het project in Cambridge goede voorlichting een fundamenteel onderdeel van het systeem vormt. Ook in Wake County (North Carolina) lijkt het erop dat, mede vanwege het socio-economische desegregatiebeleid, steeds meer kapitaalkrachtige en hoogopgeleide ouders kiezen voor het openbaar onderwijssysteem.⁹ Dit laat zien dat socio-economische desegregatie, met als voorwaarde een goede voorlichting over de interventie, kan resulteren in *gentrification*. Voor veel burgers, schoolbesturen, bedrijven, stadsdelen en steden als geheel zou dit een zeer interessant bijeffect van deze benadering kunnen zijn.

Mede vanwege hun interesse in deze ontwikkeling in de VS hebben drie stadsdelen in Amsterdam West (Bos en Lommer, Oud-West en Westerpark) ons gevraagd om

⁸ De eerste generatie onderwijsdesegregatieprojecten zijn inderdaad vaak mislukt (Rutten, 2004). Wat betreft het meest beruchte experiment, zelfs in Nederland bekend als de "Boston busing fiasco," waren de basisaannamen a) dat kansarme zwarte kinderen het beter zouden doen op scholen met heel veel kansarme blanke kinderen, en b) dat kansrijke kinderen in de *suburbs* (voorsteden) niet gedwongen hoefden te worden om mee te doen. Dit was, begrijpen ze ook nu in Amerika, een *recipe for disaster*. In de blanke arbeiderswijken werden schoolbussen in brand gestoken. Blank of zwart, veel ouders met genoeg geld concludeerden dat ze ook veilig naar de *suburbs* moesten vluchten. In dit rapport hebben wij het verder niet over zulke ouderwetse initiatieven, wel over de nieuwe soort desegregatie interventies waar Rutten (2004), net als anderen, niets over schrijft.

⁹ *Economist* (26-04-2007), "Schools, race and the Supreme Court"

middels een haalbaarheidsstudie te komen tot minstens één geschikt pilotgebied in Amsterdam West "waar met concrete instrumenten actief op basis van socio-economische factoren kan worden gemengd."

De empirische focus hier is dus Amsterdam West. Mede vanwege een gunstig demografisch profiel *en* de aanwezigheid van een centraal aanmeldpunt -- een unicum in Amsterdam -- is de focus vooral op stadsdeel Oud-West. Maar de steun voor dit pilotonderzoek (eerst vanuit de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de Gemeente Amsterdam in verband met het Convenant Kleurrijke Basisscholen¹⁰ en later van het Ministerie van OCW in verband met de G4 pilots bedoelt om segregatie in het basisonderwijs tegen te gaan¹¹) kwam vanuit het idee dat de hier gepresenteerde analyses en aanbevelingen een bijdrage kunnen leveren aan positieve veranderingen binnen, en ook ver buiten Amsterdam West.

Uiteraard zijn er significante verschillen tussen Nederland en Amerika. Er is in Nederland bijvoorbeeld veel meer keuzevrijheid voor ouders. Niemand is van plan blindelings een systeem vanuit de VS te importeren. Toch nodigen bepaalde aspecten van *controlled choice*/socio-economisch desegregatie projecten in de VS uit om creatief na te denken over aangepaste *systemen van evenwichtige en aantrekkelijke basisscholen* in stadsdelen (of combinaties van buurten) waar er genoeg middenklassenfamilies wonen om systeembreed op een gezonde mix te mikken.

Zo is het tijd om goed te kijken naar de objectieve situatie in Amsterdam West, wat ouders daar (niet) willen, en wat ouders, bestuurders en schooldirecteuren vinden van de meest innovatieve desegregatiebenadering uit de VS. Het is tijd om, op zijn minst in een aantal gunstig gemengde wijken, goed na te denken over hoe we de onderwijssegregatie te lijf kunnen gaan en het aanbod van aantrekkelijke scholen kunnen vergroten. Zeker na het tekenen van het Convenant Kleurrijke Basisscholen is het tijd om schoolbestuurders en de Gemeente Amsterdam instrumenten te geven waarmee ze in het belang van kansrijke en kansarme leerlingen een daadkrachtig pact kunnen sluiten en nieuwe vormen van samenwerking kunnen bewerkstelligen.

Dit rapport berust op internationale, landelijke en lokale *kwantitatieve* data. We hebben bevindingen uit internationale en landelijke onderzoeken bij elkaar gebracht. We hebben ouders geënquêteerd voornamelijk in Oud-West maar ook in Westerpark. En we hebben originele analyses van demografische gegevens gemaakt. Daarnaast is dit rapport ook gebaseerd op *kwantitatieve* data. We hebben gesproken met meer dan honderd ouders, beleidsmedewerkers en mensen uit het onderwijsveld met uiteenlopende perspectieven.

In deel 1 werpen we een nadere blik op twee socio-economische desegregatieprojecten in de VS. Hier wordt dieper ingegaan op de vraag waarom elementen van deze desegregatiebenadering specifiek voor Nederland relevant kunnen zijn. Deel 2 van dit rapport begint met achtergrondinformatie over de objectieve stand van zaken in Nederland in het algemeen en Amsterdam West in het bijzonder. De eerste stap is om de problemen en mogelijkheden goed in beeld te krijgen.

¹⁰ Zie: Convenant Kleurrijke Scholen (amsterdam.nl/aspx/download.aspx?file=/contents/pages/52055/convenantkleurrijkescholen.pdf)

¹¹ Zie brief van staatssecretaris Dijkzma aan Tweede kamer over "tegengaan segregatie in het basisonderwijs" (kenmerk: PO/ZO 10911)

Deel 3 gaat over de voorkeuren en ideeën van ouders die woonachtig zijn in Amsterdam West. Wat willen ze, wat vinden ze, en wat willen ze niet? We zullen onder andere kijken naar hun voorkeuren wat betreft de profielen van scholen en hun ideeën over gecontroleerde keuze systemen. In deel 4 wordt besproken hoe schoolbestuurders en schooldirecties vanuit hun verantwoordelijkheden denken over de mogelijkheid van een gecontroleerde keuze *pilot*.

Aan de hand van een reeks van contextspecifieke aanbevelingen nodigt de conclusie alle betrokkenen (ouders, bestuurders, schooldirecties, beleidsmedewerkers, beleidsmakers) uit om te werken aan een gezamenlijke visie. Met nieuwe vormen van *samenwerking* kunnen de hier gepresenteerde aanbevelingen leiden tot een evenwichtig en aantrekkelijk systeem van basisscholen in delen van Amsterdam West -- een systeem dat zich kan uitbreiden in andere delen van Amsterdam en ook elders in Nederland kan worden toegepast.

Deel 1: Socio-economische desegregatie en *controlled choice*

In dit deel van het rapport willen we de redenen achter de groei van socio-economische desegregatieprojecten in de VS in kaart te brengen. We beginnen met de uitgangspunten van deze benadering. Daarna zullen we kijken naar twee van de meest beroemde voorbeelden van socio-economische desegregatie in de praktijk: namelijk die van Wake County (North Carolina) en Cambridge (Massachusetts).

In Wake County is er weinig keuzevrijheid (wat niet uitzonderlijk is omdat de meeste leerlingen in de VS aan een school worden toegewezen) behalve waar magneetscholen worden ingezet om kansrijke leerlingen naar armoedige buurten te trekken. In Cambridge is *controlled choice* ingevoerd. Voor dit onderzoek heeft de hoofdauteur ook interviews uitgevoerd met de twee belangrijkste uitvinders van *controlled choice* en één van de meest belangrijk uitvoerders van deze benadering in Cambridge. We zullen kijken naar de lessen die wij -- vanuit de Nederlandse situatie -- uit deze interviews kunnen leren.

A. Uitgangspunten van socio-economische desegregatie

- A1. Uit talloze internationale studies blijkt al decennia lang dat in het algemeen alle leerlingen beter presteren (en minder vaak voortijdig de school verlaten) wanneer ze structureel toegang krijgen tot scholen met overwegend middenklassenleerlingen.¹²
- A2. Zeker in en om grote steden is onderwijssegregatie om meerdere redenen onwenselijk; onderwijsdesegregatie kan een zeer positief effect hebben op zowel de leerprestaties van kansarmen als op de sociale cohesie van stedelijke omgevingen.
- A3. Alle ouders willen het beste voor hun kinderen, ook de kansarme ouders die zich vaak minder goed kunnen oriënteren in het onderwijsveld. Deze kinderen moeten niet de dupe worden van het feit dat hun ouders minder goed geïnformeerd zijn (of minder kapitaalkrachtig zijn).
- A4. Dubbele wachtlijsten (of andere pogingen om meer evenwicht te realiseren) gebaseerd op classificaties van leerlingen in termen van hun 'ras' of etniciteit zijn moeilijk juridisch te verdedigen. Bij pogingen om evenwicht te realiseren gebaseerd op socio-economische indicatoren (bijvoorbeeld inkomen en/of opleidingsniveau van ouders) is de kans veel kleiner dat dit juridische problemen zal opleveren.¹³

¹² Voorbeelden zijn het *Coleman Report* (Coleman et al, 1966) gebaseerd op leerprestaties en scholencomposities in de VS en het recente, op internationale data gebaseerde, PISA-rapport (PISA, 2004: 189) waarin de volgende opsomming staat: "Regardless of their own socio-economic background, students attending schools in which the average socio-economic background is high tend to perform better than when they are enrolled in a school with a below-average socio-economic intake...[In fact, t]he results show that the effect of the school's socio-economic intake counts for more than an individual's own socio-economic background."

¹³ Zie Storimans en Mentink (2006), *De marges voor een toelatingsbeleid in het openbaar onderwijs*.

- A5. Socio-economische segregatie (de concentratie van kinderen van laagopgeleide en/of arme ouders) beïnvloedt veel sterker de leerprestaties van leerlingen dan etnische segregatie. Mede hierdoor kunnen leerlingen beter geclassificeerd worden aan de hand van socio-economische indicatoren. Met andere woorden, wat betreft de leerprestaties is het probleem niet te veel 'zwarten' (of 'migranten' of 'minderheden') bij elkaar, maar te veel kinderen van arme, laagopgeleide ouders bij elkaar.
- A6. De aanwezigheid van minimaal zestig tot zeventig procent kinderen uit kansrijke gezinnen op een school of in een klaslokaal doet er enorm toe. Er is nu krachtig bewijsmateriaal van socio-economische desegregatieprojecten in de VS waaruit blijkt dat kansrijke (ofwel niet-arme) kinderen weinig tot niets hoeven in te leveren wat betreft hun leerprestaties wanneer ze maar een beperkt percentage kwetsbare (arme) leerlingen (dat wil zeggen dertig tot veertig procent) 'absorberen' op overwegend middenklassen scholen.¹⁴
- A7. Ook al moeten kansrijke kinderen bij socio-economische desegregatie iets minimaals inleveren wat betreft hun meetbare leerprestaties, kan dit in sommige (progressieve) contexten gezien worden als een acceptabel 'prijs' voor een *fair* openbaar onderwijsstelsel waarin kinderen beter worden voorbereid op een diverse samenleving dan in een afgesloten, elitair subsysteem.
- A8. Vanwege de correlatie tussen kansarmheid en 'kleur' in veel contexten bewerkstelligen socio-economische desegregatieprojecten vaak ook 'automatisch' etnische desegregatie. Dit blijkt ook uit de socio-economische integratieprojecten in de VS waar etnische desegregatie gestimuleerd wordt zonder rekening te houden met etniciteit en dus ook zonder mensen aan te spreken, of te categoriseren, in termen van etniciteit.¹⁵ Met andere woorden, met socio-economische desegregatie kan men de etnische segregatie te lijf gaan zonder etniciteit te (her)mobiliseren (c.q. zonder het denken in termen van rassen of kleur te activeren).
- A9. Succesvolle socio-economische desegregatieprojecten beginnen met de vraag hoe socio-economische 'kansrijke' en 'kansarme' leerlingen gedefinieerd kunnen worden, en met de vraag in welke contexten een verhouding van zeventig (of zestig) procent kansrijke en dertig (of veertig) procent kansarme leerlingen gerealiseerd kan worden.

¹⁴ Richard Kahlenberg zegt over het grootste socio-economische integratieproject in de VS, die van Wake County, North Carolina -- met 134 scholen en 114.000 leerlingen -- waar het belangrijkste doel is dat er geen scholen zijn met meer dan veertig procent kinderen uit arme gezinnen: "And the really heartening news for this program politically is that the middle class kids in Wake County are doing very, very well. There was no negative effect on the achievement of middle class kids" (Kahlenberg, 2006: 10).

¹⁵ Michael Alves, die voor Cambridge (Massachusetts, VS) en veel andere districten de centraal regelde inschrijvingen bij controlled choice regimes begeleidt, stelt: "Although Cambridge retains race as a potential factor in its computerized assignment algorithm, it appears that to date the 'additional weight' provided to the randomly assigned applicants from an underrepresented racial group has not been a determinative factor in the assignment of any kindergarten students. In future years, race may prove to be determinative, but so far socio-economic guidelines have produced racial diversity by themselves and no student has been denied a spot because of race" (geciteerd in Kahlenberg 2006: 10).

B. Controlled choice

De variant van de socio-economische desegregatie benadering gebaseerd op schoolkeuze wordt ook wel controlled choice genoemd. Het wordt vooral ingezet in contexten met (1) veel kansrijke ouders die de mogelijkheid hebben om hun kinderen naar privéscholen te sturen (of om te verhuizen naar *suburbs*) en (2) veel ouders die belang hechten aan evenwichtige schoolcomposities en gelijke kansen voor alle leerlingen.

Uitgangspunten

Naast de zojuist besproken algemene uitgangspunten van socio-economische desegregatie is de *controlled choice*-aanpak gebaseerd op een aantal specifieke uitgangspunten:

- B1. Gedwongen desegregatie, die van bovenaf wordt opgelegd, werkt niet. Zeker in gebieden waar kansrijke ouders de mogelijkheid hebben om te 'vluchten' kan een eenzijdige focus op evenwicht -- en te weinig oog voor de kwaliteit van scholen -- tot een zeer ongewenste vlucht van kapitaalkrachtige (en vaak 'witte') ouders leiden. Het doel moet een *fair* systeem van *zeer aantrekkelijke* scholen zijn.
- B2. Ouders en andere spelers in een onderwijsveld waarvoor controlled choice gekozen wordt moeten betrokken zijn bij het creëren van aantrekkelijke opties door afspraken over bepaalde percentages van kansrijke en kansarme leerlingen te maken en door bijvoorbeeld te kijken naar schoolprofielen waarmee (kansrijke) ouders een affiniteit hebben. Bij controlled choice wordt er ook vanuit het netwerk van scholen gekeken welke scholen *over chosen* en *under chosen* zijn. Scholen die weinig worden gekozen worden gestimuleerd om bijvoorbeeld aspecten van de profielementen van een populairdere school over te nemen. Dit kan, bijvoorbeeld, tot een tweede montessori-, ICT-, toneel- of tweetalige school in het netwerk leiden. Data over wensen van ouders wat betreft 'magneetelementen' worden regelmatig verzameld aan de hand van enquêtes en focusgroepen.
- B3. Vrijheid van schoolkeuze binnen een netwerk van evenwichtige scholen is een groot goed omdat het leidt tot een gezonde concurrentie tussen participerende scholen en ervoor zorgt dat ouders inhoudelijke keuzes kunnen maken (in plaats van gedwongen 'keuzes' gebaseerd op leerlingencomposities). Keuzevrijheid is ook terecht een basisrecht van alle ouders. Terwijl *controlled* negatief klinkt -- wie wil er nu graag een beperkte keuzevrijheid? -- is totale vrijheid van schoolkeuze een mythe. Zonder collectieve afspraken zijn ouders niet vrij om te kiezen voor scholen met evenwichtige sociale samenstellingen. Deze onvrijheid heeft met diverse factoren te maken, zoals het bestaande aanbod van scholen. Als maar een kwart van de scholen in een stad in sociaal evenwicht is, dan zullen heel veel kansrijke en kansarme ouders in deze stad, ongeacht hun voorkeur, een school moeten 'kiezen' die uit balans is.
- B4. Los van alle argumenten over rechtvaardigheid en *aantrekkelijkheid* is *controlled choice* ook de beste manier om netwerken van schoolgebouwen en -lokalen te benutten. Bij de gecontroleerde keuzebenadering worden er afspraken gemaakt over de verhoudingen van kansarme en kansrijke leerlingen, maar ook over

hoeveel plekken er zijn voor deze leerlingen bij de scholen die mee doen aan het systeem.

C. Twee projecten in de praktijk

C1. Wake County

Wake County, North Carolina, heeft tot nu toe het grootste socio-economische desegregatieproject in de VS (134 scholen en 114.000 leerlingen). De grootste stad in Wake County, Raleigh, is een typisch Amerikaanse stad met heel veel arme, zeer laag opgeleide gezinnen. Ook typisch Amerikaans is dat er rond Raleigh heel veel oude en nieuwe suburbs zijn. Deze woonwijken worden vooral bevolkt door de midde- en hogere klasse gezinnen. Door Raleigh en de suburbs in de jaren zeventig samen te voegen tot één onderwijssysteem (het *Wake County Public School System*) ontstond de mogelijkheid evenwicht bij heel veel scholen te realiseren en te handhaven.

Het oorspronkelijke doel in Wake County was om raciaal evenwicht te bewerkstelligen. Maar omdat dubbele wachtlijsten op basis van ras (of etniciteit) juridisch niet verdedigbaar bleken, gingen de bestuurders van Wake County in 2000 over naar een systeem gebaseerd op socio-economische indicatoren en zogenaamde *nodes* (clusters) van een aantal straten in een bepaalde woonwijk geclassificeerd in termen van percentages 'kansarme' kinderen. Leerlingen worden als kansarm gedefinieerd als ze in aanmerking komen voor een *Free or Reduced Price lunch* op school vanwege het feit dat het jaarlijks inkomen van hun ouder(s) of verzorger(s) onder 120% van de officiële armoedegrens ligt. Kansarme kinderen worden dus 'FRP' leerlingen genoemd. 'Kansrijk' (oftewel 'advantaged', 'middleclass', 'non-poor', 'full pay' [voor lunch]) zijn alle leerlingen die niet in aanmerking komen voor een gratis of gesubsidieerde schoollunch. Door deze 'nodes' te gebruiken in plaats van data over individuele kinderen en families, kan in Wake County evenwicht worden gerealiseerd zonder individuele kinderen te classificeren in termen van kansarmheid of kansrijkheid.

Voor ons zijn twee centrale ingrediënten uit het desegregatieproject in Wake County van essentieel belang. Ten eerste dat er geen vrijheid van schoolkeuze is behalve voor de *magnet schools*, scholen met een extra aantrekkelijk thema zoals sport, kunst of extra uitdagend onderwijs. Ouders kunnen hun kinderen voor deze scholen inschrijven. De wachtlijsten zijn echter lang. De rest van de leerlingen in Wake County worden, net zoals in bijna heel Amerika, 'assigned' (geplaatst) op scholen. Op de magnet schools en de andere scholen wordt echter bij de plaatsing rekening gehouden met de socio-economische kenmerken op basis van inkomen van de ouders en van de 'nodes' (en dus indirect met de hoeveelheid FRP leerlingen) van leerlingen.¹⁶ Ten tweede, leerlingen uit de suburbs en leerlingen uit de stad worden naar scholen gebracht met een schoolbus (het zogenaamde *busing* waar de overheid het vervoer van en naar school betaalt). Door deze twee ingrediënten, en vanwege de demografische samenstelling van Wake County als geheel, kunnen bestuurders in Wake County mikken op scholen met maximaal

¹⁶ 'Mandatory assignments' zijn alles behalve afwijkend in de VS. In 2003 werden 73,9% van alle PO en VO leerlingen 'assigned' op openbare scholen, en gingen 15,4% naar gekozen openbare scholen (4,4% meer dan tien jaar daarvoor). Met andere woorden: bijna negentig procent ging naar 'public schools'. Daarnaast gingen 8,4% naar religieuze privé scholen, en 2,4% naar niet-religieuze privé scholen. Er zijn in de VS geen religieuze scholen die overheidsgeld ontvangen (US Department of Education 2004).

veertig procent arme leerlingen, en maximaal 25 procent leerlingen met een leerachterstand.

Veel elementen van het 'kleurenblinde' Wake County desegregatieproject klinken uiteraard heel on-Nederlands. Maar minstens vier aspecten van de Wake County experiment zijn voor ons interessant:

1. De scores van de kansarmen gaan omhoog, maar de prestaties van de kansrijke leerlingen gaan niet omlaag wanneer het 'magische' percentage – zestig à zeventig procent kansrijke leerlingen – op scholen bereikt kan worden.
2. Arme stadsdelen en middenklassen (of rijke) voorsteden worden in Wake County succesvol geïntegreerd.
3. Scholen met strategisch gekozen magneetelementen -- waarvoor ouders wel kiezen -- trekken kinderen van kansrijke ouders naar arme stadswijken omdat er garanties van evenwicht gegeven worden.

De laatste berichten over Wake County zijn gemengd. De sociaal-economische verdeling bestaat nog steeds maar door de enorme groei van het schooldistrict is het verdelen van de 130.000 leerlingen ieder jaar een enorme klus die iedere keer weer veel weerstand bij ouders oproept. Een oplossing, waar echter het schoolbestuur van Wake County nog niet aan toe is, zou opdeling van het hele schooldistrict in vier (of meer) kleinere schooldistricten kunnen zijn.

C2. Cambridge

Wake County's grootschalig en grotendeels op *mandatory assignment* gebaseerde socio-economische desegregatieproject is voor ons zeker niet het meest interessante voorbeeld. In Cambridge, de gemeente in de staat Massachusetts waar Harvard University en het Massachusetts Institute of Technology (MIT) zich bevinden, is een onderwijsdesegregatieproject ontstaan waar we misschien nog meer van kunnen leren. In tegenstelling tot Wake County zijn er in Cambridge veel hoogopgeleide etnische minderheden -- bijvoorbeeld kinderen van docenten en professoren. Men begreep op een gegeven ogenblik dat het raciale evenwicht, dat het oorspronkelijke plan wel had gerealiseerd, niet het enige -- en niet per se het meest fundamentele -- soort evenwicht was. Verder werd duidelijk dat raciaal evenwicht geen garantie was voor socio-economisch evenwicht (Kahlenberg, 2000).

In november 2001 hebben schoolbestuurders in Cambridge gekozen voor socio-economische desegregatie mede vanwege "the growing body of research that shows that high concentrations of students of poverty in a school may have a negative impact on achievement of students of poverty within that school" (Fiske, 2002:192). Vanaf schooljaar 2002-2003 zijn de schoolbestuurders van Cambridge overgestapt van een op ras gebaseerd desegregatie project naar socio-economische schoolintegratie.

In tegenstelling tot het project in Wake County, is het project in Cambridge redelijk klein. De hele gemeente telt 102.000 mensen.¹⁷ De interventie heeft alleen betrekking op het basisonderwijs, aangezien er in Cambridge maar één *public high school* is en er dus geen mogelijkheid bestaat voor een *controlled choice* systeem in het voorgezet onderwijs. Maar nog belangrijker voor ons is dat het desegregatieproject gebaseerd is op een vorm van *public school choice*.¹⁸ In Cambridge zijn alleen maar magnet schools, oftewel twaalf basisscholen met een uitgesproken thema en/of pedagogische aanpak. Toegang tot de verschillende magneetscholen is geregeld via het zogenaamde controlled choice regime. Kortom: het systeem draait om keuzes, maar het centraal inschrijfpunt houdt wel rekening met onder andere socio-economisch evenwicht op alle twaalf basisscholen.

Hoe werkt het? Ten eerste krijgen ouders goede voorlichting over de thematische en pedagogische verschillen tussen de scholen in het netwerk. Dit is essentieel. Elke school heeft een zogenaamde 'Family Liaison' (iemand die ouders moet helpen bij het selecteren van scholen) en ouders worden actief gestimuleerd om langs de scholen binnen en buiten hun wijk te gaan voordat ze hun keuze maken. Er zijn twee *Kindergarden information nights* op locaties aan beide kanten van Cambridge en er is een *Family Resource Center* (FRC) waar ouders met een professionele medewerker over de verschillende opties en het functioneren van het systeem kunnen praten.¹⁹

Ouders van toekomstige basisschoolleerlingen in Cambridge sturen hun eerste, tweede en derde keuze voor een basisschool naar het centrale inschrijf- en registratiepunt (FRC). Bij de honorering van deze keuzes wordt rekening gehouden met de afstand naar de school (*proximity code*), oudere broers en zussen (*sibling code*), en met de socio-economische positie van ouders. In Cambridge wordt *geen* dubbel wachtlijststelsel gebruikt, maar een puntensysteem met een specifiek algoritme dat steeds aangepast kan worden (als bijvoorbeeld de totale *pool* van nieuwkomers verandert). Laten we een voorbeeld nemen van hoe het systeem werkt. Als ouders kiezen voor een van de twee dichtstbijzijnde scholen krijgen voor deze keuze extra punten. Ook als ze kiezen voor een school waar al een oudere broer of zus van het kind op zit, krijgen ze extra punten voor deze school. Maar er wordt wel rekening gehouden met de hoeveelheden kansarme en kansrijke kinderen. Het doel is dat alle scholen binnen tien procentpunten zitten van het gemiddelde aantal kinderen met gratis of gesubsidieerd lunch (c.q. kansarme kinderen) in het district.

Het project begon in het schooljaar 2002-2003 met een gemiddelde van 45 procent kansarme kinderen in het district. Maar de afgelopen jaren is er in Cambridge duidelijk sprake van een proces van *gentrification*. Mede hierdoor -- maar ook omdat het netwerk van openbare scholen een goede naam heeft -- kiest een steeds grote groep kansrijke ouders voor de openbare scholen in Cambridge. In de laatste jaren zijn tussen de 65 en 70 procent van de kinderen worden aangemeld voor *kindergarden* (de kleuterschool) *full pay* leerlingen.

¹⁷ Het project is gebaseerd op twaalf basisscholen die allemaal binnen een radius van ongeveer vijftien vierkante kilometer gesitueerd zijn.

¹⁸ In de jaren tachtig en begin jaren negentig hebben onderzoekers van Harvard University (Charles Willie) en Brown University (Michael Alves) dit zogenaamde *controlled choice* systeem ontwikkeld.

¹⁹ Op de website van *Cambridge Public Schools* (<http://www.cpsd.us>) is zeer duidelijke informatie over de "Family Resource Center" -- en over de verschillende scholen -- te vinden.

De vlucht van de middenklasse, die in Cambridge in de jaren vijftig begon, is nu dus gekeerd.²⁰ Er heeft zelfs een terugkeer van de middenklasse in het openbaar schoolsysteem plaatsgevonden. Deze groep leerlingen is voor een groot deel afgekomen op de nieuw opgezette montessorischool. De privé montessorischool verliest zelf leerlingen aan deze nieuwe school.

Het gaat dus in zowel Wake County als Cambridge niet om 'kleur'.²¹ Er vindt echter etnische menging plaats zonder dat mensen op hun etniciteit worden aangesproken. In beide voorbeelden stapte men over van raciaal evenwicht naar socio-economisch evenwicht, maar in beide projecten is het raciale evenwicht op scholen niet (substantieel) verminderd (Kahlenberg, 2006).

Verder is het belangrijk om op te merken dat, jaar in jaar uit, van 85 tot negentig procent van ouders de eerste, tweede of derde keuze voor een school kan worden gehonoreerd. Vooral omdat er geen concentratiescholen in het gebied zijn, probeert minder dan tien procent van de ouders hun kind te verplaatsen nadat geen van de drie keuzes gehonoreerd is. De steun voor de interventie is groot -- ook bij een steeds groter percentage ouders die kapitaalkrachtig genoeg zijn om te 'vluchten' naar privéscholen of de *middle class suburbs*.

D. Harde cijfers, hard bewijs

Volgens het bewijsmateriaal dat we tot onze beschikking hebben (dat betrekking heeft op de formele prestaties) lijken deze twee projecten te werken (Kahlenberg, 2006, 2007, 2008). De kwetsbare kinderen in Wake County die jarenlang structureel toegang tot middenklassenscholen krijgen, lijken het significant beter te doen dan vergelijkbare kinderen in vergelijkbare stedelijke gebieden in North Carolina die geen toegang tot middenklassenscholen hebben. En, misschien contra-intuïtief, er zijn geen data waaruit blijkt dat de niet-arme kinderen in Wake County iets moeten inleveren. Het cruciale punt hier is dat percentages er toe doen. De middenklassen (ofwel niet kansarme) - kinderen en -scholen kunnen blijkbaar op een succesvolle manier maximaal dertig tot veertig procent kansarme kinderen 'absorberen'.

De gemeente Cambridge doet het slechter in (Engels en Wiskunde) op 'state tests' dan de staat Massachusetts als geheel. Maar dit is te verwachten gezien het feit dat het percentage kansarme leerlingen in Cambridge hoger is dan in Massachusetts als geheel. Als we uitgaan van de trends in de *Composite Performance Index (CPI)*²² gebaseerd op de *state tests* van 2001 tot 2005 dan valt op dat de vooruitgang in de prestaties van alle leerlingen – en dus ook van de kansarme leerlingen – sneller gaat in de gemeente Cambridge dan in de staat Massachusetts. Wat ook opvalt is, zoals tabel 1.1 illustreert,

²⁰ Wellicht is het belangrijk om hier te noteren dat de zogenaamde 'witte vlucht' uit Cambridge vooral voor 1970 plaatsvond. Het idee dat de oorspronkelijk gedwongen schooldesegregatieinterventies vanaf de jaren zeventig de witte vlucht hebben veroorzaakt is dus feitelijk onjuist. Het is wel goed mogelijk dat deze ouderwetse interventies -- gebaseerd op dwang en raciale classificaties -- bijgedragen hebben aan de trend die al na de Tweede Wereldoorlog begon.

²¹ In uitzonderlijke gevallen wordt in Cambridge 'ras' nog steeds gebruikt als criterium, namelijk wanneer zich een zogenaamde *tie-breaker* situatie voordoet (oftewel wanneer er met alle andere factoren van twee kandidaten rekening is gehouden en er toch geen beslissing genomen kan worden). In een dergelijk geval is het uitgaan van 'ras' juridisch wel houdbaar.

²² Over CPI zie: www.doe.mass.edu/sda/ayp/about.html?section=3

dat in Massachusetts (wat betreft prestaties op Engels en Wiskunde scores) de socio-economische leerprestatiekloof groter wordt naarmate leerlingen verder gaan in het basisonderwijs en voorgezet onderwijs. In Cambridge wordt deze kloof juist kleiner.²³

Tabel 1.1 Verschil (in procentpunten) tussen low income (free/reduced price lunch) en alle studenten in Cambridge en Massachusetts als geheel wat betreft leerlingen die een voldoende of hoger scoorden op de state test van 2004, uitgesplitst naar grade (leerjaar) (Bron: Hillman 2006)

Vak	'Grade' en schooltype	Cambridge (stad, 'district')	Massachusetts (staat)
Engels	Grade 3 (PO)	14	23
	Grade 4 (PO)	15	25
	Grade 7 (PO)	9	25
Wiskunde	Grade 4 (PO)	18	21
	Grade 6 (PO)	16	22
	Grade 8 (PO)	14	23

In tabellen 1.2 en 1.3 zien we de beschikbare data over kansarme leerlingen die in Cambridge vanaf het begin (dat wil zeggen vanaf kindergarden in schooljaar 2002-2003) in socio-economisch evenwichtige klassen hebben gezeten. Ze doen het simpelweg beter dan vergelijkbare low income kinderen in de staat Massachusetts als geheel. Met andere woorden, hun gemiddelde scores (CPI performance) bij de grade 3 (leeftijd 8-9) leestest (MCAS) zijn beter dan bij vergelijkbare kinderen in Massachusetts als geheel, en veel minder *low income third graders* in Cambridge hebben een onvoldoende gehaald. Tegelijkertijd zien we in tabel 2.2 dat er totaal geen bewijs is dat kansrijke (full pay) leerlingen iets moeten inleveren omdat ze in klassen zitten met ongeveer veertig procent kansarme kinderen. Dit lijkt op een win - no lose situatie; 'winst' voor de kansarme leerlingen en voor het systeem als geheel, maar geen 'pijn' voor de kansrijke leerlingen.²⁴

Tabel 1.2 Composite Performance Index (CPI), ofwel gemiddelde scores, bij Massachusetts Comprehensive Assessment System (MCAS) voor Grade 3 Reading (leeftijd 8-9) in 2005-2006 (Bron: Kahlenberg, 2007)

2005-2006 MCAS Grade 3 Reading	CPI Low income third graders	CPI middle class third graders
Cambridge (stad, 'district')	76	89
Massachusetts (staat)	71	89

²³ Cambridge District Report Card, Cambridge Public School Department; Massachusetts State Report Card, Massachusetts Department of Education

²⁴ Bij website van CPSD (www.cpsd.us/web/SAA/benchmarks/2007/CPS_Benchmarks06-07.pdf) zijn nog meer leerprestatie gegevens te vinden. Uit het meest recent benchmarksrapport van *Cambridge Public Schools* blijkt dat: "There was an increase in the CPI for Grade 3 Reading for African American, Asian, White, Free/ Reduced (F/R) Lunch and Limited English Proficient (LEP) students. In fact, each of these student subgroups as well as Hispanic students outperformed the state subgroup performance....The CPI for Grade 4 Math increased by 8.2 points from the prior year while the state decreased by -.3 points. The performance of grade 4 students is above the state."

Tabel 1.3 Percentage low income leerlingen die bij Massachusetts Comprehensive Assessment System (MCAS) voor Grade 3 Reading (leeftijd 8-9) in het schooljaar 2005-2006 een **onvoldoende** hebben gehaald (Bron: Kahlenberg, 2007)

2005-2006 MCAS Grade 3 Reading	% low income die MCAS leestest <i>niet</i> hebben gehaald
Cambridge (stad, 'district')	10%
Massachusetts (staat)	17%

In zijn vergelijking met veertien andere stedelijke schooldistricten in Massachusetts kwam onderzoeker Michael Alves tot de conclusie dat Cambridge de één na hoogste CPI-score had voor kansrijke én voor kansarme leerlingen (Kahlenberg, 2007: 33)²⁵

Mede door dit soort cijfers kunnen steeds meer schoolbestuurders, schooldirecteuren, politici en ambtenaren binnen en buiten Wake County en Cambridge hun schouders onder socio-economische desegregatieinitiatieven zetten. Maar verandering blijft moeilijk en sleutelfiguren die deze benadering van start willen laten gaan moeten nog steeds heel veel "heavy lifting" doen.

E. In Cambridge: James Maloney, Charles Willie en Michael Alves

De hoofdauteur van dit rapport heeft met drie sleutelfiguren in Cambridge gesproken. James Maloney, *Chief Operating Officer* van het *Cambridge Public School district* en Michael Alves en Charles Willie, de uitvinders van de controlled choice benadering.

Samen met Charles Willie heeft Michael Alves meer dan dertig jaar ervaring in het ontwerpen en implementeren van toelatingsbeleid voor scholen en grootschalige *controlled choice* projecten in schooldistricten overal in de Verenigde Staten. Michael Alves heeft gewerkt met een grote verscheidenheid aan schooldistricten, die onderling verschillen qua grootte, bevolkingssamenstelling en bestuursstructuren. Hieronder volgt een overzicht van de diensten die Michael Alves en zijn partners bieden ter ondersteuning van het succesvol implementeren van een veelzijdig *controlled choice* plaatsingssysteem. Deze diensten kunnen het beste worden aangeboden in nauwe samenwerking met de plaatselijke schoolbesturen die verantwoordelijk zijn voor het implementeren van het systeem van *controlled choice*.

Toen *controlled choice* in het begin van de jaren tachtig geïntroduceerd werd bood Michael Alves ondersteuning met betrekking tot het ontwerpen van de regels rond de toelating van leerlingen, en van de procedures voor het handmatig verwerken van de controlled choice aanmeldingen en plaatsingen. Toen na verloop van tijd de technologie zich verder ontwikkelde en schooldistricten geautomatiseerde systemen voor administratie van gegevens gingen gebruiken, werkte Alves samen met de technische

²⁵ De 15 stedelijke omgevingen waren: Boston, Brockton, Cambridge, Chelsea, Fall River, Framingham, Holyoke, Lawrence, Lowell, Lynn, Malden, New Bedford, Somerville, Springfield en Worcester.

experts van de schooldistricten om het algoritme te ontwerpen dat geprogrammeerd zou worden om het lotingssysteem voor controlled choice te laten draaien. Deze benadering bleek echter noch effectief, noch efficiënt voor het implementeren van controlled choice in meerdere schooldistricten tegelijk.

De belangrijkste ontwikkeling bij het implementeren van *controlled choice* vond plaats in het midden van de jaren negentig toen Alves en zijn partners een softwaresysteem voor de PC ontwikkelden voor het beheren van het aanmeldings- en toewijzingsproces bij controlled choice. Dit systeem, *Enroll Edu*, heeft zich verder ontwikkeld tot een webgebaseerd en flexibel data management systeem dat de ontwikkeling en implementatie van controlled choice projecten aantoonbaar heeft verbeterd. Door middel van Enroll Edu kan Alves samenwerken met plaatselijke schooldistricten om een controlled choice algoritme te ontwikkelen, random en gebaseerd op prioriteiten, dat op maat gemaakt is op basis van het *controlled choice* beleid van elk district. Het programmeren van het Enroll Edu systeem zorgt ervoor dat plaatsingen op basis van controlled choice tijdig en op efficiënte wijze uitgevoerd worden en dat het toelatingsproces plaatsvindt in overeenstemming met de regels en procedures van het district en garandeert zo een eerlijke toewijzing.

E1. Interview met Charles Willie en Michael Alves

Meer dan in hun publicaties²⁶, bleek uit de interview met Charles Willie en Michael Alves het belang dat de twee heren hechten aan het argument van *efficiency*. Charles Willie en Michael Alves zijn ervan overtuigd dat gezien de toenemende concurrentie (als gevolg van de mondialisering) steden met dienstverlenende economieën zoals Amsterdam en Cambridge, maar ook landen zoals Nederland en Amerika, het zich niet meer kunnen permitteren om segregatie van kansrijke en kansarme kinderen te accepteren. Los van alle argumenten van rechtvaardigheid -- en ze geloven uiteraard dat segregatie niet deugt omdat het schadelijk is voor kansarme kinderen -- benadrukten de twee mannen hoe inefficiënt gesegregeerde onderwijssystemen zijn. Ze hebben jarenlang de relevante *outcome* data vergeleken, en ze weten zeker dat, ook al moeten kansrijke kinderen soms een klein beetje inleveren bij sommige controlled choice projecten (wat zeker niet altijd het geval is), de gemiddelde leerprestaties systeembreed omhoog gaan. Ze hadden het dus over talentverspilling in systemen waar er genoeg kinderen van kansrijke gezinnen zijn, maar waar de verdeling kansrijk-kansarm niet efficiënt plaatsvindt.

Wat betreft de mogelijkheid van een interventie gebaseerd in Oud-West hadden Charles Willie en Michael Alves ook interessante opmerkingen. Als er voor de gecontroleerde keuzebenadering gekozen zou worden, wilden de twee mannen vooral weten hoe bestuurders en ambtenaren in gesprek willen komen met de ouders van toekomstige leerlingen. Ze gingen ervan uit de interventie bij groep 1 zou beginnen en dat het dus acht jaar zou duren voordat alle scholen optimaal gemengd zijn. En keer op keer maakten de twee helder dat, vanuit hun perspectief, de uitvoerders van een dergelijke interventie openlijk en intensief met vooral deze ouders (van kinderen die

²⁶ Zie bijvoorbeeld Willie, Edwards & Alves (2002)

voor het eerst naar school gaan) moesten gaan werken omdat zij het nieuwe systeem als eerste aan den lijven zouden ondervinden. Vooral Charles Willie was geïnteresseerd in middelen en mensen voor die voor "community outreach" gebruikt konden worden -- zelfs nadat de beslissing voor controlled choice was gemaakt -- om ervoor te zorgen dat ouders als een "pressure group" konden fungeren. Anders, waarschuwde hij, was er altijd de kans dat nieuwe politieke elites de beslissing voor de gecontroleerde keuze benadering zouden kunnen omdraaien voordat het echt succesvol wordt. Mensen moesten dus goed getraind zijn en regelmatig het veld in -- van straten tot kerken tot crèches -- om vooral deze doelgroep (ouders met kinderen onder vier jaar) op de hoogte te brengen en om werk te maken van hun eventuele angsten en bezwaren. De "constituency for change" moest dus niet alleen in de directiekamers zitten.

Ook centraal in de discussie was de vraag of schoolbesturen en/of de gemeente Amsterdam financiële prikkels (of straffen) kunnen inzetten om de 'vlucht' naar vooral Oud-Zuid te reduceren. Ze begrepen dat actieve participatie van scholen in Oud-Zuid in een gecontroleerde keuzeinterventie die gebaseerd is in Oud-West op dit moment misschien een brug te ver was. Maar ze waren heel enthousiast over (financieel aantrekkelijke) afspraken die de vlucht naar Oud-Zuid kunnen reduceren. Omdat ze zeker waren dat een in Oud-West gebaseerde controlled choice interventie voor de hele stad en voor het land goed zou zijn, hadden ze ook vragen over hoe scholen (en schoolbesturen) die aan een dergelijke interventie meewerken in aanmerking kunnen komen voor extra financiële steun van zowel de gemeente als het ministerie van onderwijs.

Als er voor controlled choice gekozen zou worden, benadrukte Miachel Alves de noodzaak van samenwerking met professionals in de VS die ervaring hebben met implementatie en uitvoering. In dit verband had hij het uiteraard over de web-based software die hij in samenwerking met diverse controlled choice school districts ontwikkeld heeft om contextspecifieke *enrolment fairness guidelines* uit te voeren. Maar hij had het in dit verband ook over het vermijden van allerlei soorten problemen en het voorkomen dat het wiel opnieuw uitgevonden zou moeten worden. Om een concrete voorbeeld te nemen, had hij het over een stappenplan waarin "legitimate issues" zoals lokale definities van natuurlijke voedingsgebieden voor specifieke scholen onder de aandacht van betrokken bestuurders en uitvoerders in het onderwijsveld gebracht kunnen worden.

Ook bleek uit het interview dat vooral Willie geïnteresseerd was in *gender segregation*. Zijn argument was in essentie dat als de controlled choice benadering besproken wordt in termen van evenwicht tussen zowel meisjes en jongens als tussen kansarm en kansrijk, minder mensen daarmee een probleem zullen hebben. In dit verband hadden we het ook over kinderen met leerachterstanden en gehandicapten.

We hadden het verder over de eerste montessorischool in Cambridge die recent van start is gegaan. Volgens alle indicaties is deze school een enorm succes. Het bleek uit het interview dat Charles Willie en Michael Alves al jaren hadden gepleit voor een montessorischool in Cambridge. Omdat Michael Alves samen met managers van *Cambridge Public Schools* het *enrollment* proces coördineert, weet hij dat er bij de laatste loting genoeg ouders voor deze nieuwe school hadden gekozen om de kindergarden (groep 1) drie keer vol te krijgen. Ze pleiten voor een 'klantgericht' systeem van evenwichtige magneetscholen dat, in een dergelijk geval, serieus werk

maakt van een tweede montessori-optie. Maar als uit enquêtes en focusgroepen hele andere schoolprofiелеlementen populair blijken te zijn, dan moeten bestuurders en schooldirecties ook aan de hand van deze signalen hun aanbod proberen aan te passen. Deze kunnen dan strategisch ingezet worden om evenwichtigere eerste keuzes van ouders te stimuleren (bijvoorbeeld door een sportprogramma dat populair is bij kansarme ouders te integreren in een veelgekozen school, of door een montessoriprogramma dat populair is bij kansrijke ouders te integreren in een minder vaak gekozen school).

Ook benadrukten Michael Alves en Charels Willie dat *controled choice* zeer zeker niet alleen om evenwichtige en aantrekkelijke scholen gaat. Het is volgens hen ook de beste manier om schoolgebouwen en lokalen optimaal te benutten. "Over crowded" en halflege scholen zijn onefficiënt en in het belang van niemand, volgens de twee heren. En *controlled choice* kan ook op dit gebied een "positive restructuring" teweeg brengen en handhaven. Wat betreft de Nederlandse situatie vonden ze verder dat decentralisatie geweldig is, zo lang het in een fair en efficiënt onderwijssysteem resulteert. Ze vonden, met andere woorden, dat door samen te werken aan een gecontroleerde keuzeinterventie diverse schoolbestuurders en stadsdelen kunnen laten zien dat ze wel in staat zijn om het algemeen belang te dienen.

E2. Interview met James Maloney

James Maloney, al jaren een van de belangrijkste managers van het Cambridge Public School systeem, had het in ons interview vooral over de noodzaak van tijdelijke aanpassingen. Er is voor hem geen reden om te denken dat de *controlled choice* benadering bedreigd wordt, maar hij zag heel goed in dat het een "struggle" kan zijn om de nodige veranderingen op tijd aan te brengen. Zijn eerst voorbeeld hiervan had te maken met *gentrification* in Cambridge. Vooral in de laatste twee of drie jaren is de *pool* van ouders die kinderen voor groep 1 aanmelden kansrijker geworden. Maar vanwege "de politiek" blijft het lastig om de nieuwe doelen wat betreft verhoudingen kansarm - kansrijk door te voeren.

Deze *Chief Operating Officer* van het Cambridge Public School systeem had het in dit verband ook over de noodzaak om profielelementen steeds aan te passen op een dusdanige manier dat genoeg kansrijke en kansarme ouders voor bepaalde scholen gingen kiezen. Alhoewel hij zeker een voorstander van het systeem is, was James Maloney eerlijk over het feit dat kansarme ouders soms voor scholen kiezen met minder kansrijke schoolpopulaties omdat ze, bijvoorbeeld, niet willen dat hun kinderen zich arm voelen. "The reality is that, at times, we tend to segregate ourselves," zei Maloney, en dit leidt heel duidelijk tot twee van zijn terugkerende problemen: 1) hoe kunnen kansarme ouders ervan overtuigd worden dat het de moeite waard is om een school (iets verder weg) te kiezen waar iets hogere percentages full pay leerlingen op zitten; en 2) hoe kunnen kansrijke ouders ervan overtuigd worden dat een iets kansarmere school (iets verder weg) het beste is voor hun kind. "It's an ongoing struggle," zei Maloney. Aan het eind van ons gesprek hadden we het in verband

hiermee over het uitbreiden van, bijvoorbeeld, een tweetalig Engels-Chinees programma dat zeer populair is onder hoogopgeleiden ouders.²⁷

Maloney was ook eerlijk over het feit dat veel ouders met voldoende middelen nog steeds voor privé-scholen kiezen. Hij liet zelfs op een indirecte en subtiële manier merken dat deze scholen waarschijnlijk iets beter zijn (bijvoorbeeld wat betreft leerprestaties). Maar ze zijn ook buitengewoon duur. En hij ziet het als zijn taak om juist met deze scholen te concurreren. Hij had het in dit verband over een net gepubliceerde brochure voor zijn *high school*: "Just as good as you're gonna find for any private high school" (die volgens een lokale krant een van de beste high schools in Massachusetts is).

Mijn laatste vraag was bedoeld om een uitspraak over de *off the record* risico's voor de controlled choice benadering uit te lokken. Ik vroeg of de steun voor deze interventie nog steeds echt stabiel was onder de kansrijke ouders in Cambridge. Hij hoefde hierover niet lang na te denken: "Cambridge may not be as progressive as many people think, but it is a community that is truly committed -- truly committed -- to educating all kids equally. I don't see any chance that there will be a big change [dat wil zeggen, dat de controlled choice beleid beëindig zou worden]."

²⁷ Deze tekst over de "Ni Hao Program" binnen de Martin Luther King school is te vinden via de CPS website (<http://www.cpsd.us/MLK/ni-hao.cfm>): "Native Chinese speakers as well as all other students receive instruction in Mandarin. Starting at the kindergarten level, the program will grow by one grade level each year. The three major goals of the program are: 1. To provide instruction in Mandarin to all students in grades JK-8 so that they will have the opportunity to achieve conversational fluency while becoming familiar with a culture other than their own. 2. To provide native Chinese speakers with a program taught in their native language which will allow them to maintain their language, enhance their knowledge of Chinese literacy, mathematics, and culture. 3. To provide a variety of opportunities for positive interactions among families sharing their cultural heritage."

Deel 2: Achtergrondinformatie

Op zoek naar de combinatie van scholen en woonomgevingen die de beste kansen bieden voor een socio-economisch desegregatie-interventie, gaat dit deel van het rapport over achtergrondinformatie. Maar voor dat we inzoomen op Amsterdam West staan we even stil bij een aantal gegevens uit een zeer recent Nederlands onderzoek over het primair onderwijsveld als geheel. Uit deze studie blijkt dat een van de fundamentele uitgangspunten achter de *controlled choice* benadering in de VS in een aangepaste vorm ook als plausibel uitgangspunt in ons land kan fungeren: namelijk dat ongeveer zeventig procent kansrijke en dertig procent kansarme leerlingen (voor de *win - no lose* situatie) de juiste mix is. Vervolgens nemen we een recente indicatie van OcenW onder de loep waaruit nogmaals blijkt dat dertig procent kansarmen leerlingen als een plausibel maximum beschouwd kan worden.

Daarna kijken we naar schoolcomposities in de vier stadsdelen van Amsterdam West binnen de ring. Hier zullen we vanuit de oude en de nieuwe (vanaf 2006) gewichtregeling kijken naar de -- in sommige gevallen -- snel veranderende verhoudingen tussen kansarme en kansrijke leerlingen. Van ons overzicht van scholen gaan we over naar demografische gegevens van stadsdelen en specifieke buurten. Hier zullen we zien dat 'kansarm' en 'zwart' minder vaak samenvallen dan vaak wordt gedacht (en dus dat de keuze voor een socio-economische benadering in Amsterdam West een hele strategische en empirisch gefundeerde keuze is). Tenslotte kijken we naar de stromen van leerlingen in en om Amsterdam West. Hiermee wordt de zogenaamde 'witte' -- en misschien ook wel de kansrijke -- 'vlucht' in kaart gebracht.

A. Twee indicaties van Nederlandse bodem: rond 30% kansarm

De sterke groei van de socio-economisch desegregatieprojecten in de VS nodigen ons uit om twee kernvragen te stellen: 1) Doen kansarme basisschoolleerlingen in Nederland het in het algemeen beter wanneer ze in de klas zitten met kinderen van kansrijke ouders? En, zo ja, 2) wat is het percentage kansarme kinderen dat scholen met overwegend kansrijke kinderen kan absorberen voordat de prestaties van kansrijke kinderen (significant) naar beneden gaan?

Omdat de meeste Nederlandse onderzoekers hebben gekeken naar de effecten van etnische segregatie, zijn er op dit moment te weinig onderzoeken in Nederland die heldere antwoorden op deze twee vragen geven. We willen dus heel nadrukkelijk aangeven dat meer onderzoek met betrekking tot deze twee vragen noodzakelijk is. Tegelijkertijd willen we ook aandacht vragen voor een recent onderzoek dat wel ingaat op deze twee vragen. Het is de masterscriptie van Jolien van Haalen (begeleid door de bekende Nederlandse onderwijssocioloog Paul Jungbluth).²⁸ Jolien van Haalen en Paul Jungbluth werken nu aan een artikel dat onder andere gebaseerd is op de bevindingen die we hier in het kort zullen schetsen.

²⁸ Jolien van Haalen (2008) Onderwijssegregatie en leerprestaties: Een onderzoek naar de effecten van onderwijssegregatie op de leerprestaties van kinderen in het basisonderwijs, met aandacht voor trends en regionale verschillen. Masterscriptie Sociologie, Radboud Universiteit Nijmegen.

'Kansrijk' wordt in het onderzoek van Van Haalen gedefinieerd aan de hand van het opleidingsniveau van de ouders, zoals dit wordt aangeduid in PRIMA, het databestand waarop het onderzoek is gebaseerd.²⁹ Kinderen zijn als 'kansarm' gedefinieerd als beide ouders maximaal lbo hebben gevolgd. Alles daarboven is kansrijk -- dus ook wanneer één van beide ouders een mbo-opleiding heeft gevolgd en de ander alleen lbo, geldt het kind als kansrijk (Van Haalen 2008: 67-69).

Met name de twee volgende bevindingen zijn voor ons interessant. Ten eerste blijkt dat, in het algemeen, alle leerlingen (ongeacht het opleidingsniveau van de eigen ouders) gebaat zijn bij toegang tot scholen met lage concentraties kansarme leerlingen (Van Haalen, 2008: 61). Ten tweede blijkt, zoals in de laatste twee zinnen van de studie vermeld wordt, het volgende: "Zou spreiding van kansrijke en kansarme leerlingen wenselijk geacht worden...dan is dat mogelijk zonder dat de leerprestaties van kansrijke leerlingen daar noemenswaardig onder lijden. Indien het percentage kansarmen in een klas beperkt blijft (rond 30 procent), is het effect van hun aanwezigheid op de leerprestaties van alle kinderen in de klas zeer gering" (Van Haalen, 2008: 80). Oftewel, als 'kansarmen' volgens deze socio-economische criteria gedefinieerd worden, en als ze niet met meer dan dertig procent in een klas aanwezig zijn, presteren alle anderen ongeveer hetzelfde als wanneer die kansarmen er helemaal niet waren.

De eerste bevinding komt overeen met een zeer groot aantal internationale studies (besproken in Kahlenberg 2001). De tweede bevinding kan tegelijkertijd geïnterpreteerd worden als een bevestiging van de signalen uit de socio-economisch desegregatieprojecten in de VS en als een waarschuwing: wees voorzichtig met hoe 'kansrijk' gedefinieerd wordt en met verhoudingen in de klas met minder dan zeventig procent kansrijken.

Een tweede indicatie uit Nederland vinden wij in het nieuwe "leerplusarrangement" -- de regeling voor de financiering van achterstandsleerlingen in het voortgezet onderwijs. Het gaat hier weliswaar niet om primair onderwijs. Toch vinden wij het belangrijk dat volgens OCenW (2006: 5) bij ongeveer dertig procent kansarme leerlingen een *tipping point* op scholen vaak bereikt wordt:

"Het nieuwe Leerplusarrangement VO neemt problemen op scholen als uitgangspunt. *Scholen komen in aanmerking voor extra geld als in twee opeenvolgende jaren minimaal 30% van hun leerlingen afkomstig is uit achterstandswijken of -gebieden.* Scholen met veel leerlingen uit deze gebieden hebben vaak te maken met een opeenstapeling van problemen: een hoog percentage voortijdig schoolverlaters, een hoog percentage zittenblijvers en gezakte leerlingen, relatief veel leerlingen met een (taal)achterstand en leerlingen die een beroep doen op jeugdzorg. De ervaring leert dat als een derde van de leerlingen problemen heeft, de schoolorganisatie moet worden aangepast om de reguliere onderwijstaak te kunnen uitvoeren. Daar is het Leerplusarrangement VO voor bedoeld."

²⁹ PRIMA cohort data vormen een landelijke representatieve steekproef van leerlingen in het basisonderwijs. Het is in 1994/1995 van start gegaan en de laatste meeting waarvan in deze studie gebruik is gemaakt was in 2004/2005.

Omdat ze in contexten als Cambridge and Wake County mikken op ongeveer 60% kansrijk zullen we verhoudingen tussen 60% en 70% kansrijk als "mogelijk evenwichtig" behandeling. Maar vanwege de percepties van kansrijke ouders (zie volgende deel van dit rapport) en vanwege deze twee indicaties van Nederlandse bodem is het doel voor ons vooral om een combinatie van scholen en buurten te identificeren waarin op 70% kansrijke leerlingen gemikt kan worden.

B. Schoolcomposities

Zoals eerder gemeld is de opdracht die wij hebben gekregen van stadsdelen Oud-West, Westerpark en Bos en Lommer in eerste instantie om minstens één geschikt pilotgebied te identificeren waarin scholen beter in socio-economisch evenwicht gebracht kunnen worden. Daarom beginnen we onze zoektocht met een analyse van de samenstellingen van scholen in de drie stadsdelen. Om een volledig beeld te krijgen, kijken we in dit deel van het rapport ook naar stadsdeel De Baarsjes, het vierde stadsdeel van Amsterdam West binnen de ring.

De gebruikte definities van niet-gewichtleerlingen (kansrijke leerlingen) en verschillende soorten gewichtleerlingen (kansarme leerlingen) zijn gebaseerd op de nieuwe en de oude gewichtregeling voor primair onderwijs. De oude regeling was gebaseerd op diverse factoren, inclusief etniciteit en beroep van ouders. Maar in termen van opleidingsniveau was, in essentie, de oude mavo de grens. Met andere woorden, kinderen met tenminste één ouder (of verzorger) met een mavodiploma of hoger waren volgens de oude gewichtregeling kansrijk. Kinderen met ouders die maximaal een lbo- of vbo-diploma hadden werden als kansarm gedefinieerd.³⁰

Vanaf 2006 is een nieuwe gewichtenrekening van kracht. Hierin wordt geen rekening meer gehouden met etniciteit. Dit is op zich zelf al een interessante ontwikkeling, zeker voor mensen die geïnteresseerd zijn in socio-economische (in plaats van etnische) onderwijssegregatie en -desegregatie. Maar dit was niet de enige verandering die met de introductie de nieuwe gewichtenregeling gepaard ging. De minimale opleidingseis voor ouders van 'kansrijke' kinderen werd naar beneden bijgesteld. De nieuwe grens werd mavo-2 in plaats van een mavodiploma. Dat wil zeggen dat afronding van het

³⁰ In *Een herijking van de gewichtenregeling*, een rapport voor het Ministerie van OCW geschreven door Bosker en Guldemond (2004: 3-4), werd de volgende toelichting van de oude gewichtenregeling gegeven: "0,25: voor autochtone leerlingen van wie beide ouders een laag opleidingsniveau (maximaal lbo/vbo) hebben. Betreft het een autochtone leerling uit een eenoudergezin, dan geldt deze opleidingseis de betreffende ouder; 0,90: voor allochtone leerlingen van ouders met een laag opleidings- of beroepsniveau. De overige leerlingen krijgen geen extra gewicht. De precieze regeling voor de allochtone achterstandleerlingen is iets complexer dan zojuist aangegeven. Er moet namelijk aan minimaal één van de volgende drie voorwaarden voldaan zijn ten aanzien van het opleidings- en beroepsniveau: 1) de vader/verzorger heeft een schoolopleiding genoten *tot of tot en met* het niveau eindexamen lbo/vbo; 2) de moeder/verzorgster heeft een schoolopleiding genoten *tot* het niveau eindexamen vbo; 3) de meest verdienende ouder/verzorger oefent een beroep in loondienst uit, waarin hij/zij lichamelijke of handarbeid verricht, of geniet geen inkomen uit tegenwoordige arbeid. Bovendien moet één van de ouders van deze leerlingen voldoen aan één van de volgende vijf voorwaarden: 1) afkomstig uit Griekenland, Italië, het voormalig Joegoslavië, Kaapverdië, Marokko, Portugal, Spanje, Tunesië of Turkije; 2) afkomstig uit Suriname, de Nederlandse Antillen of Aruba; 3) door Onze Minister van Justitie als vluchteling toegelaten op grond van artikel 15 van de Vreemdelingenwet (Stb. 1965, 40); 4) afkomstig uit een ander niet-Engelstalig land buiten Europa, echter met uitzondering van Indonesië; 5) behorend tot de Molukse bevolkingsgroep."

tweede jaar van deze opleiding (die vier jaar duurt) de nieuwe minimale opleidingseis werd.³¹

Op basis van deze gewichtenregelingen hebben wij zelf de categorieën 'kansarm 1' en 'kansarm 2' berekend. 'Kansarm 1' gebruiken we in onze analyse van de data die is gebaseerd op de nieuwe gewichtenregeling en duidt het aantal 0.3- en 1.2-leerlingen als aandeel van het totaal aantal leerlingen van de school aan. Gezien de invoering van de nieuwe gewichtenregeling redelijk recent heeft plaatsgevonden, zijn er op het moment van schrijven slechts gegevens beschikbaar voor de eerste vier groepen van de basisschool. Onze categorie 'kansarm 1' is op deze leerlingenpopulatie gebaseerd. Voor 'kansarm 2', gebaseerd op de oude gewichtenregeling, is data beschikbaar over leerlingen in alle groepen. 'Kansarm 2' duidt aan het aantal .25- en .90-leerlingen als aandeel van het totaal aantal leerlingen van de school.

In onderstaande tabellen (2.1 tot en met 2.4) wordt voor elke school in de vier behandelde stadsdelen weergegeven hoe de leerlingen waren verdeeld over de verschillende gewichten (voor 2005 volgens de oude gewichtenregeling en voor 2007 volgens de nieuwe). De totalen per stadsdeel hebben betrekking op de leerlingen die in het betreffende stadsdeel op school zaten en dus niet op het aantal kinderen in de basisschoolleeftijd die in het stadsdeel woonden.

³¹ Ook hier is 'the devil in the details' en is onze uitleg te summier. De door CFI (2008) uitgewerkte opleidingscategorieën zijn de volgende: 1. ouder/verzorger heeft maximaal (speciaal) basisonderwijs (tot en met het 13e levensjaar) of (v)so-zmlk gevolgd; 2. ouder/verzorger heeft een zekere vorm van voortgezet onderwijs gevolgd, maar maximaal lbo/vbo, praktijkonderwijs of vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg afgerond of niet meer dan twee jaar van een andere opleiding in het voortgezet onderwijs gevolgd; 3. ouder/verzorger heeft tenminste twee jaar voortgezet onderwijs (vmbo gemengde leerweg/vmbo theoretische leerweg/ mavo/(m)ulo/mms/havo/hbs/vwo) en/of een mbo-, hbo- of wo-opleiding gevolgd. 0-leerlingen (kansrijke leerlingen) zijn leerlingen van wie tenminste één van de ouders/verzorgers een opleiding uit categorie 3 heeft gehad. 0.3-leerlingen zijn leerlingen van wie beide ouders/verzorgers een opleiding uit categorie 2 hebben gehad. 1.2-leerlingen zijn leerlingen van wie één van de ouders een opleiding uit categorie 1 heeft gehad en de ander een opleiding uit categorie 1 of 2.

Tabel 2.1 Leerlingencomposities in Oud-West volgens nieuwe en oude gewichtenregeling

Stadsdeel Oud-West 2007*										
	Totaal		0-leerlingen		0.3-leerlingen		1.2-leerlingen		Kansarm 1	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Openbare Basisschool De Waterkant	149	19%	133	89%	3	2%	13	9%	16	11%
Openbare Basisschool Leonardo da Vinci	87	11%	56	64%	17	20%	14	16%	31	36%
Openbare Basisschool Annie M.G. Schmidt	130	16%	99	76%	18	14%	13	10%	31	24%
Brede School De Kinkerbuurt	151	19%	122	81%	18	12%	11	7%	29	19%
Openbare 2e montessoribasisschool Het Winterkoninkje	221	28%	210	95%	3	1%	8	4%	11	5%
Oecumenische basisschool De Vlinderboom***	64	8%	28	44%	13	20%	23	36%	36	56%
Totaal	802	100%	648	81%	72	9%	82	10%	154	19%
*Groep 1 tm 4. Verhoudingen kansarme en kansrijke leerlingen naar nieuwe gewichtsregeling 2007										
Stadsdeel Oud-West 2005*										
	Totaal		.00-leerlingen		.25-leerlingen		.90-leerlingen		Kansarm 2	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Openbare Basisschool De Waterkant	218	15%	147	67%	5	2%	66	30%	71	33%
Openbare Basisschool Leonardo da Vinci	199	13%	120	60%	17	9%	62	31%	79	40%
Openbare Basisschool Annie M.G. Schmidt	251	17%	151	60%	12	5%	88	35%	100	40%
Brede School De Kinkerbuurt	287	19%	193	67%	20	7%	74	26%	94	33%
Openbare 2e montessoribasisschool Het Winterkoninkje	371	25%	290	78%	9	2%	72	19%	81	22%
Oecumenische basisschool De Vlinderboom***	155	10%	24	15%	12	8%	119	77%	131	85%
Totaal	1481	100%	925	62%	75	5%	481	32%	556	38%
* Verhoudingen kansarme en kansrijke leerlingen naar oude gewichtsregeling										

Tabel 2.2 Leerlingencomposities in Westerpark volgens nieuwe en oude gewichtregeling

Stadsdeel Westerpark 2007*										
	Totaal		0-leerlingen		0.3-leerlingen		1.2-leerlingen		Kansarm 1	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Openbare Brede School Zeeheldenbuurt	45	5%	19	42%	4	9%	22	49%	26	58%
Oecumenische basisschool De Catamaran	153	17%	88	58%	20	13%	45	29%	65	42%
Rooms-katholieke basisschool De Bron	120	13%	69	58%	4	3%	47	39%	51	43%
Openbare basisschool De Spaarndammer	39	4%	12	31%	14	36%	13	33%	27	69%
Basisschool Rijk Kramer	164	18%	156	95%	3	2%	5	3%	8	5%
Rooms-katholieke basisschool Elisabeth-Paulus	124	14%	65	52%	32	26%	27	22%	59	48%
Openbare basisschool Westerpark	244	27%	178	73%	14	6%	52	21%	66	27%
totaal	889	100%	587	66%	91	10%	211	24%	302	34%
*Groep 1 tm 4. Verhoudingen kansarme en kansrijke leerlingen naar nieuwe gewichtsregeling 2007										
Stadsdeel Westerpark 2005*										
	Totaal		.00-leerlingen		.25-leerlingen		.90-leerlingen		Kansarm 2	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Openbare Brede School Zeeheldenbuurt	106	6%	20	19%	14	13%	72	68%	86	81%
Oecumenische basisschool De Catamaran	307	18%	138	45%	16	5%	153	50%	169	55%
Rooms-katholieke basisschool De Bron	218	13%	73	33%	13	6%	132	61%	145	67%
Openbare basisschool De Spaarndammer	130	8%	18	14%	7	5%	105	81%	112	86%
Basisschool Rijk Kramer	266	16%	227	85%	3	1%	36	14%	39	15%
Rooms-katholieke basisschool Elisabeth-Paulus	242	14%	71	29%	43	18%	128	53%	171	71%
Openbare basisschool Westerpark	446	26%	238	53%	24	5%	184	41%	208	47%
totaal	1715	100%	785	46%	120	7%	810	47%	930	54%
* Verhoudingen kansarme en kansrijke leerlingen naar oude gewichtsregeling										

Tabel 2.3 Leerlingencomposities in Bos en Lommer volgens nieuwe en oude gewichtregeling

Stadsdeel Bos en Lommer 2007*										
	Totaal		0-leerlingen		0.3-leerlingen		1.2-leerlingen		Kansarm 1	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
El Amien Dependance	198	14%	48	24%	50	25%	100	51%	150	76%
Al Wafa	-		-		-		-		-	
Bos en Lommerschool	83	6%	18	22%	5	6%	60	72%	65	78%
De Boomgaard	103	7%	44	43%	20	19%	39	38%	59	57%
De Wiltzangh	118	8%	75	64%	23	19%	20	17%	43	36%
El Amien 2e Dependance	173	12%	36	21%	18	10%	119	69%	137	79%
De Springplank****	124	8%	28	23%	24	19%	72	58%	96	77%
Multatulischool	111	8%	31	28%	26	23%	54	49%	80	72%
Narcis-Queridoschool	164	11%	77	47%	19	12%	68	41%	87	53%
Paulusschool	195	13%	94	48%	21	11%	80	41%	101	52%
Tijl Uilenspiegelschool	191	13%	75	39%	19	10%	97	51%	116	61%
totaal	1460	100%	526	36%	225	15%	709	49%	934	64%
*Groep 1 tm 4. Verhoudingen kansarme en kansrijke leerlingen naar nieuwe gewichtsregeling 2007										
Stadsdeel Bos en Lommer 2005*										
	Totaal		.00-leerlingen		.25-leerlingen		.90-leerlingen		Kansarm 2	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
El Amien Dependance	-		-		-		-		-	
Al Wafa	177	7%	2	1%	1	1%	174	98%	175	99%
Bos en Lommerschool	209	8%	9	4%	1	0%	199	95%	200	96%
De Boomgaard	210	8%	32	15%	15	7%	163	78%	178	85%
De Wiltzangh	200	8%	29	15%	26	13%	145	73%	171	86%
El Amien 2e Dependance	296	12%	26	9%	2	1%	268	91%	270	91%
De Springplank****	185	7%	12	6%	5	3%	168	91%	173	94%
Multatulischool	209	8%	13	6%	3	1%	193	92%	196	94%
Narcis-Queridoschool	338	14%	36	11%	5	1%	297	88%	302	89%
Paulusschool	224	9%	6	3%	2	1%	216	96%	218	97%
Tijl Uilenspiegelschool	430	17%	23	5%	16	4%	391	91%	407	95%
totaal	2478	100%	188	8%	76	3%	2214	89%	2290	92%
* Verhoudingen kansarme en kansrijke leerlingen naar oude gewichtsregeling										

Tabel 2.4 Leerlingencomposities in De Baarsjes volgens nieuwe en oude gewichtenregeling

Stadsdeel De Baarsjes 2007*										
	Totaal		0-leerlingen		0.3-leerlingen		1.2-leerlingen		Kansarm 1	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Admiraal de Ruyter	111	7%	69	62%	17	15%	25	23%	42	38%
As-Siddiq	437	29%	203	46%	30	7%	204	47%	234	54%
Corantijn	60	4%	36	60%	9	15%	15	25%	24	40%
De Meidoorn	189	13%	149	79%	24	13%	16	8%	40	21%
De Roos	104	7%	60	58%	16	15%	28	27%	44	42%
Dr. J. Th. de Visserschool	114	8%	42	37%	20	18%	52	46%	72	63%
Joop Westerweel	208	14%	106	51%	28	13%	74	36%	102	49%
Rosa Boekdrukker	122	8%	73	60%	16	13%	33	27%	49	40%
St. Augustinusschool	-		-		-		-		-	
Sint Janschool	162	11%	110	68%	17	10%	35	22%	52	32%
Totaal	1507	100%	848	56%	177	12%	482	32%	659	44%
*Groep 1 tm 4. Verhoudingen kansarme en kansrijke leerlingen naar nieuwe gewichtsregeling 2007										
Stadsdeel De Baarsjes 2005*										
	Totaal		.00-leerlingen		.25-leerlingen		.90-leerlingen		Kansarm 2	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Admiraal de Ruyter	205	9%	80	39%	55	27%	70	34%	125	61%
As-Siddiq	480	20%	56	12%	2	0%	422	88%	424	88%
Corantijn	105	4%	18	17%	5	5%	82	78%	87	83%
De Meidoorn	274	12%	179	65%	21	8%	74	27%	95	35%
De Roos	160	7%	25	16%	10	6%	125	78%	135	84%
Dr. J. Th. de Visserschool	237	10%	30	13%	13	5%	194	82%	207	87%
Joop Westerweel	318	14%	11	3%	11	3%	296	93%	307	97%
Rosa Boekdrukker	239	10%	52	22%	7	3%	180	75%	187	78%
St. Augustinusschool	123	5%	32	26%	10	8%	81	66%	91	74%
Sint Janschool	203	9%	62	31%	9	4%	132	65%	141	69%
Totaal	2344	100%	545	23%	143	6%	1656	71%	1799	77%
* Verhoudingen kansarme en kansrijke leerlingen naar oude gewichtsregeling										

Wat vooral helder uit de vier tabellen komt zijn de verschillen tussen de vier stadsdelen en het feit dat, gezien onze uitgangspunten, Oud-West een exceptioneel focusgebied is. Deze centrale bevinding over de schoolpopulaties in Oud-West (ten opzichte van de schoolpopulaties in de andere stadsdelen in West) heeft er aan bijgedragen dat de interviews en enquêtes (zie hieronder) vooral in Oud-West plaats hebben gevonden.

Plaatsen we Oud-West tegenover Bos en Lommer dan zien we een schril contrast; waar Oud-West als geheel volgens de nieuwe gewichtenregeling een verhouding 81/19 kansrijk-kansarm heeft, is die verhouding in Bos en Lommer bijna omgekeerd (36/64). Westerpark en De Baarsjes verschillen onderling minder sterk, maar nog steeds significant: volgens de nieuwe gewichtenregeling respectievelijk 66/34 tegenover 56/44.

Zoomen we in op de verschillende scholen binnen de stadsdelen dan valt op dat, volgens de definities van de nieuwe gewichtenregeling, bijna ieder stadsdeel wel een aantal scholen heeft met (volgens onze maatstaf) 'gunstig' of 'mogelijk werkbaar' verhouding kansrijk-kansarm in de ouderbouw. In Oud-West (zie tabel 2.1) kennen vier van de zes scholen een verhouding boven de 70/30 en zit één school daar niet veel onder. Slechts één school (De Vlinderboom) zit daar ver onder (44/56). (Maar zoals we

aan het eind van deel vier van dit rapport zullen zien is het zeer de vraag of deze cijfers nog steeds een adequate indicatie geven van de verhouding kansrijk - kansarm in de onderbouw van deze school.)

Stadsdeel Westerpark (zie tabel 2.2) heeft volgens de definities van de nieuwe gewichtenregeling een tweetal scholen met een verhouding (ver) boven de 70/30. De overige vijf scholen zitten daar ver onder. Het relatief positieve stadsdeeltotaal van 66/34 moet dan ook worden gezien als het resultaat van met name de Rijk-Kramerschool. Zonder deze school zou de verhouding beduidend lager uitkomen: 59/41; vergelijkbaar met stadsdeel De Baarsjes.

Het laatstgenoemde stadsdeel (zie tabel 2.4) kent volgens de nieuwe gewichtenregeling één school die aan de 70/30-grens voldoet en vier scholen die daar binnen tien procentpunten in de buurt komen. Vier scholen zitten daar (ver) onder.

Stadsdeel Bos en Lommer (zie tabel 2.3), ten slotte, is de grote uitzondering: zelfs volgens de nieuwe gewichtenregeling kent het stadsdeel geen enkele school met een 70/30 verhouding. Slechts één school (De Wiltzangh) komt daar in de buurt. De resterende negen scholen zitten tussen de 23 en de 49 procentpunten onder de ideale verhouding kansrijk-kansarm.

Deze gegevens gebaseerd op de nieuwe gewichtenregeling bij elkaar nemende kunnen we stellen dat Oud-West wat betreft de leerlingpopulatie zeer geschikt zou zijn voor een controlled choice pilot. Goede tweede en derde zijn Westerpark en De Baarsjes. Daarbij moet gezegd worden dat, volgens deze calculaties, met name Westerpark gebaat zou zijn met een goede 'menging' van de kansrijke leerlingen; die zitten nu erg geconcentreerd op één school. De Baarsjes kent wat dat betreft een minder sterke segregatie. Stadsdeel Bos en Lommer lijkt voorlopig niet in aanmerking te komen voor de pilot; daarvoor is de leerlingpopulatie nog in te sterke mate kansarm.

Maar tot nu toe hebben we het alleen maar gehad over de cijfers gebaseerd op de nieuwe gewichtenregeling. Wat ook enorm opvalt aan tabellen 2.1 tot en met 2.4 is de sterke daling van kansarme leerlingen (zie 'kansarm 1' ten opzichte van 'kansarme 2') in alle stadsdelen. De daling van percentages kansarme in een betrekkelijk korte periode (twee jaar) onderstreept hoe essentieel adequate definities van 'kansarm' en 'kansrijk' zijn. Het lijkt ons aannemelijk dat de daling van percentages 'kansarmen' te maken heeft met het lagere minimum opleidingseis in de nieuwe gewichtenregeling. Het is echter niet mogelijk om precies vast te stellen wat het effect van de nieuwe definitiestrategie is. Zeker bij scholen in wijken die bij hoogopgeleide ouders populair zijn, is het eveneens goed mogelijk dat de onderbouwpopulaties in 2007 (groepen 1 tot en met 4) echt kansrijker waren dan de hele schoolpopulaties in 2005. Hierop komen we uiteraard terug in de conclusie wanneer we aanbevelingen doen wat betreft adequate definities van kansarm en kansrijk.

C. Populaties van buurten

Van schoolcomposities gaan we over naar de composities van buurten. Een van de taken van dit pilotonderzoek is om aan de hand van populaties in buurten binnen het gebied Bos en Lommer, Westerpark, Oud-West en de Baarsjes te bepalen wat de kansrijke 'groene' zones (boven de zeventig procent kansrijk), de mogelijk

evenwichtige 'oranje' zones (tussen zestig en zeventig procent kansrijk), en de 'rode' zones (minder dan zestig procent kansrijk) zijn. In tabellen 2.5 t/m 2.8 wordt, net als bij het overzicht van de leerlingenpopulaties volgens de nieuwe gewichtenregeling, het onderscheid tussen 'kansarm' en 'kansrijk' gemaakt aan de hand van het opleidingsniveau van de ouders. Hier hebben ouders van 'kansarme' kinderen maximaal een vmbo-diploma (Gemeentelijke Dienst Wonen 2008). De kleuren geven dus aan waar de meeste en de minste kansen voor een socio-economische desegregatie interventie te vinden zijn.

Tabel 2.5 KANSARM VS KANSRIJK in Oud-West

Oud-West	Kansrijk	Kansarm
	%	%
D17a Da Costabuurt Noord	81	19
D18a Bellamybuurt Noord	71	29
D18b Bellamybuurt Zuid	71	29
D19a Da Costabuurt Zuid	63	37
D19b Borgerbuurt	63	37
D19c Lootsbuurt	63	37
D20a Helmersbuurt Oost	92	8
D20b WG-terrein	92	8
D20c Cremerbuurt Oost	92	8
D21a Cremerbuurt West	79	21
D21b Vondelparkbuurt West	79	21
D Oud-West	78	22

Tabel 2.6 KANSARM VS KANSRIJK in Westerpark

Westerpark	Kansrijk	Kansarm
	%	%
C13a Zeeheldenbuurt	61	39
C13b Spaarndammerbuurt Noordoost	61	39
C13c Spaarndammerbuurt Zuidoost	61	39
C13d Spaarndammerbuurt Zuidwest	61	39
C13e Spaarndammerbuurt Midden	61	39
C13f Spaarndammerbuurt Noordwest	61	39
C14a De Wittenbuurt Noord	69	31
C14b De Wittenbuurt Zuid	69	31
C14c Staatsliedenbuurt Noordoost	69	31
C14d Fannius Scholtenbuurt	69	31
C14e Westerstaatsman	69	31
C14f Buyskade e.o.	69	31
C16a Frederik Hendrikbuurt Noord	71	29
C16b Frederik Hendrikbuurt Zuidoost	71	29
C16c Frederik Hendrikbuurt Zuidwest	71	29
C Westerpark	67	33

Tabel 2.7 KANSARM VS KANSRIJK in Bos en Lommer

Bos en Lommer	<i>Kansrijk</i>	<i>Kansarm</i>
	%	%
H37b Landlust Noord	55	45
H37c Bosleeuw	55	45
H37d Landlust Zuid	55	45
H37e Erasmusparkbuurt Oost	55	45
H38a Erasmusparkbuurt West	65	35
H38b Poolbuurt Oost	65	35
H39a Poolbuurt West	29	71
H39c Kolenkitbuurt Zuid	29	71
H39d Kolenkitbuurt Noord	29	71
H Bos en Lommer	52	48

Tabel 2.8 KANSARM VS KANSRIJK in De Baarsjes

De Baarsjes	<i>Kansrijk</i>	<i>Kansarm</i>
	%	%
J40a Geuzenhofbuurt	74	26
J40b Trompbuurt	74	26
J40c Pieter van der Doesbuurt	74	26
J40d Kortenaerkwartier	55	45
J40e Filips van Almondekwardier	55	45
J40f De Wester Quartier	55	45
J40g Van Brakelkwartier	55	45
J41a John Franklinbuurt	51	49
J41b Jan Maijenbuurt	51	49
J41c Orteliusbuurt Noord	51	49
J42a Balboaplein e.o.	62	38
J42b Columbusplein e.o.	62	38
J42c Orteliusbuurt Midden	62	38
J42d Orteliusbuurt Zuid	62	38
J43a Paramariboplein e.o.	71	29
J43b Postjeskade e.o.	71	29
J De Baarsjes	63	37

Kijken we op deze manier naar de vier stadsdelen dan valt op dat, in overeenstemming met onze analyse van leerlingpopulaties, Oud-West en Westerpark de meeste kansen bieden. Ook langs deze lat gemeten steekt Bos en Lommer, in negatieve zin, af bij de rest. De Baarsjes is het meest ‘gekleurd’, dat wil zeggen dat het stadsdeel een vijftal ‘kansrijke’ buurten, vier ‘mogelijk evenwichtige’ buurten en zeven ‘kansarme’ buurten kent.

Een volgende manier om de kansrijkheid van de stadsdelen te beoordelen is te kijken naar de financiële positie van jongeren in de vier stadsdelen van West-binnen-de-ring. De onderstaande vier tabellen geven hiervan een indruk. Ook hier zijn de kleuren bedoelt om te laten visualiseren waar de meeste en de minste kansen voor een socio-economische desegregatie interventie liggen. 'Minima-jongeren' is een term van de Dienst Informatievoorziening (DIA) en geeft het percentage weer van jongeren tot 18 jaar dat opgroeit in een huishouden met een minimuminkomen. In deze tabellen wordt dus niet uitgegaan van opleidingsniveau, maar van inkomen.³²

2.9 MINIMA- VS NIET-MINIMAJONGEREN in Oud-West

Oud-West	Minimajongeren	Niet-minimajongeren
	%	%
D17a Da Costabuurt Noord	16	84
D18a Bellamybuurt Noord	25	75
D18b Bellamybuurt Zuid	25	75
D19a Da Costabuurt Zuid	35	65
D19b Borgerbuurt	35	65
D19c Lootsbuurt	35	65
D20a Helmersbuurt Oost	10	90
D20b WG-terrein	10	90
D20c Cremerbuurt Oost	10	90
D21a Cremerbuurt West	16	84
D21b Vondelparkbuurt West	16	84
D22a Vondelparkbuurt Oost	8	92
D22b Vondelparkbuurt Midden	8	92
D Oud-West	19	81

³² De data komen uit 2007 en het minimuminkomen is gesteld op maximaal €14.805 voor eenoudergezinnen en €16.450 voor gezinnen met twee ouders (Bron: CWDIAI/O+S Stadstat 2007).

2.10 MINIMA- VS NIET-MINIMAJONGEREN in Westerpark

Westerpark	Minimajongeren	Niet-minimajongeren
	%	%
C12b Houthavens Oost	13	87
C13a Zeeheldenbuurt	42	58
C13b Spaarndammerbuurt Noordoost	42	58
C13c Spaarndammerbuurt Zuidoost	42	58
C13d Spaarndammerbuurt Zuidwest	42	58
C13e Spaarndammerbuurt Midden	42	58
C13f Spaarndammerbuurt Noordwest	42	58
C14a De Wittenbuurt Noord	32	68
C14b De Wittenbuurt Zuid	32	68
C14c Staatsliedenbuurt Noordoost	32	68
C14d Fannius Scholtenbuurt	32	68
C14e Westerstaatsman	32	68
C14f Buyskade e.o.	32	68
C15a Ecowijk	24	76
C15d Kermisterrein	24	76
C16a Frederik Hendrikbuurt Noord	23	77
C16b Frederik Hendrikbuurt Zuidoost	23	77
C16c Frederik Hendrikbuurt Zuidwest	23	77
C Westerpark	32	68

2.11 MINIMA- VS NIET-MINIMAJONGEREN in Bos en Lommer

Bos en Lommer	Minimajongeren	Niet-minimajongeren
	%	%
H37b Landlust Noord	38	62
H37c Bosleeuw	38	62
H37d Landlust Zuid	38	62
H37e Erasmusparkbuurt Oost	38	62
H38a Erasmusparkbuurt West	33	67
H38b Poolbuurt Oost	33	67
H39a Poolbuurt West	47	53
H39c Kolenkitbuurt Zuid	47	53
H39d Kolenkitbuurt Noord	47	53
H Bos en Lommer	40	60

2.12 MINIMA- VS NIET-MINIMAJONGEREN in de Baarsjes

De Baarsjes	Minimajongeren	Niet-minimajongeren
	%	%
J40a Geuzenhofbuurt	31	69
J40b Trompbuurt	31	69
J40c Pieter van der Doesbuurt	31	69
J40d Kortenaerkwartier	31	69
J40e Filips van Almondekwardier	31	69
J40f De Wester Quartier	31	69
J40g Van Brakelkwartier	31	69
J41a John Franklinbuurt	39	61
J41b Jan Maijenbuurt	39	61
J41c Orteliusbuurt Noord	39	61
J42a Balboaplein e.o.	37	63
J42b Columbusplein e.o.	37	63
J42c Orteliusbuurt Midden	37	63
J42d Orteliusbuurt Zuid	37	63
J43a Paramariboplein e.o.	27	73
J43b Postjeskade e.o.	27	73
J De Baarsjes	34	66

Opvallend is dat voor Westerpark, in vergelijking met de gegevens aangaande opleidingsniveau (tabel 2.6), de presentatie op basis van 'minimajongeren' (tabel 2.10) een negatiever beeld geeft. Dit terwijl de tabellen 2.5 en 2.9 van Oud-West precies met elkaar overeenkomen. Bij stadsdeel De Baarsjes (2.8 en 2.12) geven de gegevens over inkomen juist een veel welvarender beeld dan de cijfers over opleidingsniveau. Dit is bij Bos en Lommer (2.7 en 2.11) evenzeer het geval, ook al blijft dit in vanuit beide perspectieven het meest kansarme stadsdeel van de vier.

In de volgende vier tabellen (2.13 tot en met 2.16) is nog een variabele toegevoegd: etniciteit. Hierbij is het onderscheid gemaakt tussen jongeren van niet-westerse afkomst enerzijds en westers-allochtone jongeren en autochtone jongeren anderzijds.³³ De percentages niet-westerse jongeren zijn verder afgezet tegen de percentages 'kansarme kinderen' (gedefinieerd zoals boven in tabellen 2.5 t/m 2.8 in termen van opleidingsniveau van ouders). Wij gebruiken hetzelfde kleurenschema voor jongeren van niet-westerse afkomst om de analyse helder te maken, niet omdat wij vinden dat een bepaald percentage jongeren van niet-westerse afkomst pers se goed of slecht is.³⁴

De vier onderstaande tabellen fungeren om een belangrijk punt kracht bij te zetten: veel hangt natuurlijk af van de definitiestrategie, maar volgens de hier gebruikte definities is 'kansarm' iets wezenlijk anders dan 'allochtoon.' Sterker nog: hoewel er een correlatie

³³ 'Niet-westerse jongeren' zijn jongeren tot en met 19-jaar met een niet-westerse herkomst. Niet-westerse allochtonen zijn Amsterdammers die zelf, of minstens één van de ouders, geboren zijn in Suriname, de Antillen, Turkije, Marokko of een van de overige niet-westerse landen (O+S Stadstat 2008).

³⁴ Een school met meer dan vijftig procent jongeren van niet-westerse afkomst zou voor ons niet per se onevenwichtig zijn, een school met meer dan veertig procent kansarme 'witte' of 'zwarte' leerlingen wel.

bestaat tussen buurten met een hoge concentratie van allochtonen en buurten met een hoge concentratie van laagopgeleiden, is dit verband kleiner dan veel mensen denken. Onderwijsdesegregatie benaderingen gebaseerd op etniciteit kunnen dan ook fundamenteel verschillen met benaderingen die zich richten op sociaal economische status (inkomen, dan wel opleidingsniveau).

2.13 KANSARM VS NIET-WESTERS in Oud-West

Oud-West	<i>Kansarme kinderen</i>	<i>Niet-westerse jongeren</i>
	%	%
D17a Da Costabuurt Noord	19	21
D18a Bellamybuurt Noord	29	36
D18b Bellamybuurt Zuid	29	46
D19a Da Costabuurt Zuid	37	29
D19b Borgerbuurt	37	65
D19c Lootsbuurt	37	59
D20a Helmersbuurt Oost	8	12
D20b WG-terrein	8	21
D20c Cremerbuurt Oost	8	17
D21a Cremerbuurt West	21	24
D21b Vondelparkbuurt West	21	16
D Oud-West	22	30

2.14 KANSARM VS NIET-WESTERS in Westerpark

Westerpark	<i>Kansarme kinderen</i>	<i>Niet-westerse jongeren</i>
	%	%
C13a Zeeheldenbuurt	39	54
C13b Spaarndammerbuurt Noordoost	39	58
C13c Spaarndammerbuurt Zuidoost	39	48
C13d Spaarndammerbuurt Zuidwest	39	55
C13e Spaarndammerbuurt Midden	39	52
C13f Spaarndammerbuurt Noordwest	39	67
C14a De Wittenbuurt Noord	31	38
C14b De Wittenbuurt Zuid	31	39
C14c Staatsliedenbuurt Noordoost	31	53
C14d Fannius Scholtenbuurt	31	48
C14e Westerstaatsman	31	49
C14f Buyskade e.o.	31	40
C16a Frederik Hendrikbuurt Noord	29	35
C16b Frederik Hendrikbuurt Zuidoost	29	37
C16c Frederik Hendrikbuurt Zuidwest	29	39
C Westerpark	33	46

2.15 KANSARM VS NIET-WESTERS in Bos en Lommer

Bos en Lommer	Kansarme kinderen	Niet-westerse jongeren
	%	%
H37b Landlust Noord	45	76
H37c Bosleeuw	45	82
H37d Landlust Zuid	45	70
H37e Erasmusparkbuurt Oost	45	60
H38a Erasmusparkbuurt West	35	62
H38b Poolbuurt Oost	35	68
H39a Poolbuurt West	71	92
H39c Kolenkitbuurt Zuid	71	93
H39d Kolenkitbuurt Noord	71	91
H Bos en Lommer	48	79

2.16 KANSARM VS NIET-WESTERS in De Baarsjes

De Baarsjes	Kansarme kinderen	Niet-westerse jongeren
	%	%
J40a Geuzenhofbuurt	26	36
J40b Trompbuurt	26	33
J40c Pieter van der Doesbuurt	26	53
J40d Kortenaerkwartier	45	51
J40e Filips van Almondekwardier	45	60
J40f De Wester Quartier	45	73
J40g Van Brakelkwartier	45	74
J41a John Franklinbuurt	49	67
J41b Jan Maijenbuurt	49	75
J41c Orteliusburch Noord	49	70
J42a Balboaplein e.o.	38	72
J42b Columbusplein e.o.	38	72
J42c Orteliusburch Midden	38	57
J42d Orteliusburch Zuid	38	53
J43a Paramariboplein e.o.	29	44
J43b Postjeskade e.o.	29	38
J De Baarsjes	37	58

Hoewel er ook overeenkomsten zijn, vallen vooral de verschillen op: slechts 23 cellen zijn gelijkgekleurd. Dat wil zeggen in 55% van de gevallen wijkt het percentage 'niet-

westers' dermate sterk af van het percentage 'kansarm', dat hieraan een andere kleur is toegekend.

Het algemene patroon is als volgt: buurten met veel jongeren van niet-westerse achtergrond zijn minder kansarm dan sommigen zouden verwachten op basis van de etnische samenstelling. Tegelijkertijd is er slechts één buurt die een tegenovergesteld patroon volgt: de Da Costabuurt Zuid in Oud-West. In die buurt wonen relatief veel kansarmen, maar weinig niet-westerse jongeren. Deze uitkomst suggereert wel degelijk een sterk verband tussen etniciteit en kansarmheid. Vrijwel overal geldt: hoe meer allochtonen, hoe meer kansarmen; alleen zijn niet alle allochtonen kansarm.

D. Leerlingenstromen en 'vlucht'

Dienst O+S heeft in opdracht van de Dienst maatschappelijk ontwikkeling van de gemeente Amsterdam een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheid om segregatie tegen te gaan door het instellen van voedingsgebieden rondom scholen (O+S, 2008). O+S heeft daartoe in beeld gebracht hoe de concentratiescholen ('te zwart', 'te wit', te veel achterstandskinderen, te weinig achterstandskinderen) gelegen zijn in de verschillende stadsdelen in Amsterdam, hoe de leerlingstromen tussen de stadsdelen lopen en in hoeverre er sprake is van 'witte vlucht'. Voor de locatie van de 'concentratiescholen' is zowel gekeken naar scholen met teveel of te weinig allochtone kinderen als naar scholen met teveel of te weinig kinderen met een achterstandspositie, in verhouding tot de opbouw van de bevolking in de buurt waar de school staat³⁵. Voor leerlingenstromen en 'vlucht' is *vooralsnog* alleen gekeken naar etniciteit. Er zijn echter ook gegevens over achterstand beschikbaar, maar die zijn in het genoemde onderzoek nog niet meegenomen. Hieronder wordt eerst een aantal conclusies per stadsdeel besproken, om tenslotte enkele algemene conclusies ten aanzien van leerlingenstromen in het gebied Amsterdam West binnen de ring te trekken. Om een zo compleet mogelijk beeld te schetsen worden niet alleen de stadsdelen in dit gebied besproken, maar ook de aanpalende stadsdelen Centrum en Oud-Zuid. Alle deze paragraaf genoemde cijfers hebben wij dankbaar overgenomen uit het onderzoek van O+S.³⁶

D1. Oud-West

In Oud-West is sprake van een sterke mobiliteit van leerlingen, 37% van de kinderen uit het stadsdeel volgt elders onderwijs, terwijl 36% van de leerlingen van de scholen in het stadsdeel afkomstig is uit andere stadsdelen. Ten aanzien van de uitstroom geldt dat dit meer een autochtoon dan een allochtoon fenomeen is (43% van de autochtone kinderen, tegen 25% van de allochtone kinderen volgt onderwijs in een ander stadsdeel). De autochtone leerlingen trekken vooral naar Oud-Zuid (321 autochtone leerlingen, en 27 allochtone), terwijl een groot deel van de allochtone mobilen naar De Baarsjes gaat (52 allochtone leerlingen, en 16 autochtone). Dit is een sterke aanwijzing dat in dit stadsdeel sprake is van een 'witte vlucht'. De instroom betreft vooral (autochtone en allochtone) leerlingen die afkomstig zijn uit de andere stadsdelen in West binnen de ring (237 uit De Baarsjes, 139 uit Westerpark en 49 uit Bos en

³⁵ Als indicator voor achterstand gebruikt O+S het zogenaamde 'leerlingengewicht', waarbij wordt aangegeven dat "[aan] leerlingen waarvan de ouders een laag opleidingsniveau hebben, [...] zo een gewicht [wordt] toegekend" (O+S, 2008: 5). Daarmee komt de definitie van 'achterstandsléerlingen' overeen met die van de in de rest van ons rapport gebruikt 'kansarme leerlingen'.

³⁶ In het bijzonder willen we Jolijn Broekhuizen en Jeroen Slot voor hun medewerking bedanken.

Lommer). Dit alles resulteert erin dat er per saldo sprake is van een uitstroom van autochtone leerlingen (-151) en een instroom van allochtone leerlingen (+112). Wederom moet worden benadrukt dat we hiermee nog niets weten over de sociaaleconomische status van deze mobiele leerlingen.

Wanneer O+S het aantal achterstandsleerlingen op de zes scholen in Oud-West vergelijkt met het aantal achterstandsleerlingen in de buurten waar deze scholen staan, blijkt dat vier van deze scholen 'concentratiescholen' zijn, oftewel te veel of te weinig achterstandsleerlingen hebben. Slechts twee van de zes scholen in het stadsdeel zijn een 'afspiegelingsschool', waar de verdeling tussen het aantal leerlingen met en zonder een achterstand minder dan twintig procent afwijkt van de verdeling op 'buurtcombinatie'niveau. Het feit dat de 'concentratiescholen' zowel twee scholen met te veel achterstandsleerlingen als twee scholen met te weinig achterstandsleerlingen betreft biedt in theorie goede mogelijkheden om te komen tot een meer evenwichtige herverdeling. De meeste 'onevenwichtige' school volgens de O+S cijfers (De Vlinderboom, met 81% achterstandsleerlingen) heeft twee scholen in de buurt met een oververtegenwoordiging van leerlingen zonder achterstand (Het Winterkoninkje, met 84%, en De Kinkerbuurt, met 71%).

D2. Westerpark

Net als in Oud-West gaat een relatief groot deel van de kinderen uit Westerpark in andere stadsdelen naar school, namelijk 34% (ook in dit geval kiezen autochtone ouders hier vaker voor dan allochtone ouders, namelijk 42% resp. 26%). Deze leerlingen gaan vooral naar Centrum (17% van het aantal kinderen in Westerpark) en Oud-West (6%). In de stroom naar Centrum zijn autochtone kinderen sterk oververtegenwoordigd, in die naar Oud-West zijn autochtoon en allochtoon min of meer in evenwicht. Anders dan in Oud-West staat tegenover de omvangrijke uitstroom een veel kleinere instroom (15% van de leerlingen in het stadsdeel is afkomstig uit andere stadsdelen). De instroom is vooral afkomstig uit Centrum (6% van het aantal leerlingen in Westerpark). Per saldo resulteert dit in een uitstroom van 518 leerlingen (22% van het aantal kinderen in Westerpark). Deze uitstroom betreft zowel autochtone als allochtone leerlingen; er kan in dit geval dus niet zondermeer worden gesproken van een 'witte vlucht'.

In stadsdeel Westerpark zijn de meeste scholen qua achterstand van de leerlingen een afspiegeling van de buurt; slechts twee van de acht scholen hebben te veel achterstandsleerlingen.

D3. Bos en Lommer

In Bos en Lommer gaat een relatief groot deel van de kinderen in het eigen stadsdeel naar school (73%), maar per saldo is er nog steeds sprake van een aanzienlijke trek van leerlingen uit Bos en Lommer naar omliggende stadsdelen (in het bijzonder naar De Baarsjes en in mindere mate naar Oud-West en Oud-Zuid). In absolute aantallen zijn dit vooral allochtone kinderen, maar als percentage van de bevolking is deze beweging veel sterker te zien bij autochtone ouders (63% van hen kiest voor een school buiten het stadsdeel, tegen 20% van de allochtone ouders). Er is dus sprake van een 'witte vlucht', maar het feit dat ook een aanzienlijke groep allochtone ouders heeft gekozen voor een school in meer gemengde stadsdelen doet vermoeden dat ook kansrijke allochtone ouders Bos en Lommer 'ontvluchten'. Ondertussen is ook sprake van een aanzienlijke instroom van leerlingen uit andere stadsdelen. Deze zijn voor meer dan de helft afkomstig uit Geuzenveld-Slotermeer en bijna allemaal allochtoon.

In Bos en Lommer heeft slechts één van de tien scholen te veel achterstandsleerlingen. Wat overigens niet wegneemt dat ook de andere negen scholen tussen de 77 en 93 procent achterstandsleerlingen hebben.

D4. De Baarsjes

Van de kinderen in De Baarsjes gaat 66% in het eigen stadsdeel naar school, de overige kinderen gaan vooral naar Oud-West (10%), Oud-Zuid (8%) en Slotervaart (6%). Bij de stromen naar elk van deze drie stadsdelen zijn de autochtonen in de meerderheid, in absolute aantallen, maar nog sterker als percentage van de bevolking. Dit neemt niet weg dat ook een aanzienlijk aantal allochtone kinderen uit De Baarsjes buiten het eigen stadsdeel naar school gaat. In totaal doet 57% van de autochtone leerlingen dit, tegen 21% van de allochtone. Aan de andere kant is er een instroom van leerlingen uit andere stadsdelen, die nog groter is dan de uitstroom. Deze leerlingen zijn vooral afkomstig uit Bos en Lommer (16% van de leerlingen in De Baarsjes), Slotervaart (6%) en Geuzenveld-Slotermeer (4%). Bij de instroom houden de aantallen autochtone en allochtone kinderen elkaar als percentage van het aantal leerlingen precies in evenwicht, waardoor in dit geval het aantal allochtonen in absolute zin aanzienlijk groter is.

Net als in Oud-West zijn veel scholen in De Baarsjes wat betreft de sociaaleconomische samenstelling van de leerlingenpopulatie geen afspiegeling van de buurt. Vier van de tien scholen hebben te veel achterstandsleerlingen, één heeft te weinig achterstandsleerlingen.

D5. Centrum

Per saldo is er sprake van een instroom uit omliggende stadsdelen, maar ook van een aanzienlijke uitstroom (ongeveer de helft van de instroom). De mobiliteit is overwegend, maar zeker niet exclusief, autochtoon. Het feit dat aanzienlijk meer leerlingen dan bewoners hebben gekozen voor een wittere, verder weggelegen school duidt op een 'witte vlucht' in de richting van het Centrum, waar op de meeste scholen de autochtone leerlingen veruit in de meerderheid zijn. Overigens heeft de overgrote meerderheid van de scholen ook een beperkt aantal achterstandsleerlingen (slechts drie van de dertien scholen hebben meer dan zestien procent achterstandsleerlingen); het zou goed kunnen dat vooral dit gegeven, en niet de etnische samenstelling, de scholen in stadsdeel Centrum zo aantrekkelijk maakt. Opvallend is tenslotte dat de beweging vanuit Centrum naar Oud-Zuid aanzienlijk is (173 leerlingen), maar niet veel verschilt van de omgekeerde stroom (148 leerlingen).

D6. Oud-Zuid

Hoewel in absolute zin een aanzienlijk aantal kinderen uit Oud-Zuid op school zit in een ander stadsdeel, gaat een groot deel (82%) naar school in het eigen stadsdeel. Het grootste deel van de uitstroom gaat naar Zuideramstel (9% van de kinderen in Oud-Zuid) en Centrum (3%). Aan de andere kant is er een nog veel grotere instroom (in totaal 1821 leerlingen en per saldo 934 leerlingen, oftewel zestien procent van het totaal aantal leerlingen). Deze leerlingen zijn vooral afkomstig uit Zuideramstel (zeven procent van de leerlingen van de scholen in Oud-Zuid), Oud-West (6%) en Centrum (3%). Bij de instroom zijn autochtone kinderen sterk oververtegenwoordigd (1328 tegen 447).

Van de leerlingen op scholen in Oud-Zuid heeft een opvallend groot deel (31%) gekozen voor een 'wittere', verder weggelegen school. Dit valt deels te verklaren uit de keuzes van de inwoners van het stadsdeel (daarvan kiest 21% voor een 'wittere' school), maar ook door de instroom van leerlingen uit andere stadsdelen.

D7. Algemene conclusies: leerlingenstromen in en om Amsterdam West binnen de ring

Op basis van de gegevens uit het rapport van O+S kan een aantal conclusies worden getrokken. Het feit dat meer autochtone dan allochtone ouders kiezen voor een school buiten het eigen stadsdeel geeft voeding aan het beeld dat sprake is van een 'witte vlucht'; men moet hierbij echter niet uit het oog verliezen dat er ook sprake is van mobiliteit van allochtone leerlingen (dit zouden uiteraard vooral kansrijke allochtonen kunnen zijn, zodat wellicht wel sprake is van een 'kansrijke vlucht', maar hierover kunnen op dit moment nog geen conclusies worden getrokken aangezien de cijfers die hierop betrekking hebben nog niet in de analyse zijn betrokken). Ook moet worden opgemerkt dat er niet alleen sprake is van een beweging vanuit de aangrenzende stadsdelen naar de meest 'kansrijke' stadsdelen (Centrum en Oud-Zuid), maar ook andersom (al is die beweging wel aanzienlijk kleiner).

Kijken we naar de bewegingen in het systeem dat wordt gevormd door de vier westelijke stadsdelen binnen de ring en de aangrenzende stadsdelen Centrum en Oud-Zuid (NB: dit is allerm minst een gesloten systeem, elk van de stadsdelen heeft ook weer uitwisseling met aangrenzende stadsdelen) dan valt op dat sprake lijkt te zijn van een soort opvolgingseffect. De dominante stromen lopen van Bos en Lommer naar De Baarsjes, van De Baarsjes naar Oud-West en van Oud-West naar Oud-Zuid (en Centrum). Er is ook steeds sprake van omgekeerde stromen, maar die zijn vele malen kleiner. Oud-Zuid wisselt op haar beurt weer aanzienlijke aantallen leerlingen uit met Centrum en Zuideramstel, maar daarbij houden de wederzijdse stromen elkaar min of meer in evenwicht. Westerpark lijkt vooral een subsysteem te vormen met Centrum, waarbij de stroom met name loopt van Westerpark naar Centrum, maar er ook sprake is van een niet onaanzienlijke stroom de andere kant op. Verder stroomt een behoorlijk aantal leerlingen uit Westerpark naar andere omliggende stadsdelen (het meest naar Oud-West).

E. Slotdiscussie

Verder kunnen we vanuit de data in dit deel van het rapport concluderen dat in termen van zowel schoolcomposities als woonpopulaties, stadsdeel Oud-West op dit moment verreweg de meest kansen biedt voor een controlled choice interventie. Bos en Lommer lijkt voorlopig veel te kansarm om in de komende jaren mee te doen aan een dergelijke pilot. Alhoewel bepaalde scholen en buurten van Westerpark en De Baarsjes volgens de door ons gehanteerde maatstaven (bijna) in evenwicht zijn, zou een stadsdeelbrede interventie in één van deze twee laatstgenoemde stadsdelen volgens ons vooralsnog zeer riskant zijn. Wel kunnen bepaalde scholen en buurten van deze twee stadsdelen geïntegreerd worden in een in Oud-West gebaseerde socio-economisch desegregatieinterventie. Hier komen we op terug in de laatste deel van het rapport.

Deel 3 Ouders over het huidige keuzeregime, schoolprofielen, en *controlled choice*

Bowen Paulle [in gesprek met drie vrouwen in een focus groep bij stadsdeel Oud-West waarbij de gecontroleerde keuze benadering toegelicht werd]: "Wat ik me zou kunnen voorstellen is dat heel veel ouders zeggen, 'Ik heb hier een probleem mee. Ik ben principieel hier tegen', omdat het [controlled choice] gezien kan worden als een beperking van de keuzevrijheid."

Ouder 1: "Maar dat is nu op dit moment ook min of meer, alleen anders."

Ouder 2: "Ja precies."

Ouder 3: "Ja precies. Ik zou het [controlled choice] een verbetering vinden t.o.v. de huidige situatie. Ik vind het nu weinig transparant hoe de inschrijving gaat per scholen. En je hebt eigenlijk ook maar een hele beperkte keuze. Ik bedoel als je zo'n extra - ik bedoel als het helder is, transparant, uniform, en die sociaal-economische criteria daarbij – doe maar. Wat ik wil weten is, heb je dit al besproken met de school besturen? Want ik bedoel ze hebben het Convenant getekend...dus hoe staan ze tegenover dit idee?"

A. Inleiding

Bij gevoelige onderwerpen als onderwijssegregatie is het niet makkelijk om de percepties van ouders goed in kaart te brengen. Het is nog moeilijker om er achter te komen wat ouders echt vinden van vormen van desegregatie zoals *controlled choice* waarvan ze nog nooit eerder gehoord hebben. Toch willen we weten wat ouders in Amsterdam West -- en, vanwege de hierboven gepresenteerde demografische gegevens, vooral Oud-West -- vinden van het huidige schoolkeuzeregime, sociale composities van scholen in en om "hun buurt", verschillende schoolprofielen en de (on)wenselijkheid van een *controlled choice* interventie in (en om) stadsdeel Oud-West.

De hoofdauteur van dit rapport heeft samen met een team van tien bevorderde MA studenten van de Universiteit van Amsterdam tussen februari en augustus 2008 gesprekken gehouden met honderden ouders in en om Amsterdam Oud-West. We hebben (herhaaldelijk) met medewerkers van kinderdagverblijven en medewerkers van consultatiebureaus gesproken om uitnodigingen aan ouders met jonge kinderen voor diepte (focus groep) interviews te verspreiden. Omdat te weinig ouders met jonge kinderen reageerden op onze herhaalde uitnodigingen (en de uitnodigingen van bijvoorbeeld de directies van een aantal kinderdagverblijven in Oud-West), hebben we ook ouders met kinderen op scholen uitgenodigd voor (focus groep) interviews. Dit heeft ons tevens in contact gebracht met diverse leraren en school managers.

Om mensen te interviewen en uit te nodigen voor een focusgroep en (diepte) interviews zijn de leden van ons team, inclusief de hoofdauteur, ook de straat op gegaan (bijv. de Ten Katemarkt en diverse parken). De redelijk oppervlakkige interviews op straat hebben regelmatig geleid tot diepte interviews met (kleine groepen van) ouders thuis, in

cafés, en bij stadsdeel Oud-West. Vooral deze diepte interviews (met groepen ouders) zijn opgenomen.

Maar we hebben niet alleen interviews gebruikt om inzicht in de perspectieven van ouders te verschaffen. In samenwerking met stadsdeel Oud-West is een schriftelijke enquête verzonden aan 359 ouders in Oud-West met kinderen jonger dan 4 jaar. Zeker gezien hoe 'enquêtemoe' Nederland is, waren we heel blij met de response rate (43,75%, n=157). Verder hebben we in Westerpark een tweede enquête *face-to-face* afgenomen (omdat we geen adressen voor ouders met jongen kinderen hadden). Daarvan zijn er 52 afgenomen. Soms, maar niet altijd, heeft het afnemen van deze 52 enquêtes in Westerpark tot interviews geleid.

De twee enquêtes gingen over diverse onderwerpen zoals de wenselijkheid van acties om segregatie te lijf te gaan. Maar de enquêtes waren vooral bedoeld om meer inzicht te krijgen in de preferenties van hoogopgeleide ouders voor diverse soorten levensbeschouwelijke, pedagogisch, en thematisch benaderingen. (In Cambridge zouden ze spreken van "magneet elementen" de strategisch gebruikt kunnen worden om bijvoorbeeld minder populaire scholen in een netwerk aantrekkelijker te maken.)

Onze enquêtes gingen niet over *controlled choice*. Bij het gebruiken van onze twee enquêtes was het onmogelijk om eerst genoeg achtergrond informatie over de gecontroleerde keuze benadering aan te bieden en daarna meningen hierover te polsen. Mede hierdoor wilde we ook interviews met ouders uitvoeren. Maar voor een aantal redenen was het zelfs onmogelijk om bij veel van onze interviews reacties over *controlled choice* te verzamelen. Ten eerste, om mensen genoeg informatie te geven over de minder en meer ingewikkelde aspecten van *controlled choice*, moeten de geïnterviewden minstens een kwartier tot twintig minuten van hun tijd opofferen. Dat bleek heel lastig, zeker op straat, op een markt, of in een park met schreeuwende kinderen. Verder moeten *interviewers* het *controlled choice* verhaal adequaat kunnen vertellen. Dit bleek ook lastig. De trainings periode van de MA-studenten heeft langer geduurd dan oorspronkelijk was verwacht. Tenslotte moeten adequaat getrainde interviewers met onbekende mensen (regelmatig op straat in ons geval) een dergelijk verhaal van minstens een kwartier *durven* vertellen. Dit is heel anders dan bijvoorbeeld in een paar seconden vragen wat mensen vinden van scholen in hun buurt. Sommige leden van ons team waren in staat om bij oefeningen met elkaar de *controlled choice* benadering adequaat toe te lichten, maar niet *in the heat of the moment* met 'echte' mensen.

We hebben drie focusgroep interviews met hoogopgeleide autochtone ouders bij stadsdeel Oud-West gevoerd (iedereen was welkom maar dit was het type ouder dat kwam). Bij deze drie focusgroep discussies -- net als bij veel van onze individuele en groepsinterviews -- werd *controlled choice* adequaat geïntroduceerd en uitvoerig besproken. Deze focusgroep interviews bij het stadsdeel waren met ouders die al kinderen op school in Oud-West hebben. We hebben ook één focusgroep interview gevoerd met vooral laag opgeleide vrouwen bij een school in Oud-West waar taalles voor nieuwkomers aangeboden werd. Tijdens dit groepsinterview lag de focus op het schoolkeuze/selectieproces en de ervaringen met onderwijssegregatie.

In de eerste fase (februari t/m juni) lag de focus op Oud-West. In die tijd hebben we ook ouders uit andere stadsdelen -- en vooral uit de Baarsjes en Westerpark -- in bijvoorbeeld het Vondelpark geïnterviewd. Tijdens de tweede fase (juli en augustus)

lag de focus op Westerpark. Dit heeft vooral plaatsgevonden in Westerpark zelf. Toen zijn die 52 enquêtes afgenomen en in ongeveer de helft van de gevallen zijn de geënquêteerden ook geïnterviewd en hun reacties op de controlled choice benadering gepolst.

Tijdens fase één en twee (dus van begin februari tot eind augustus) hebben de studentenassistenten in totaal 39 veldwerk reportages geschreven. Deze reportages waren allemaal gebaseerd op hun gesprekken met ouders. Alles bij elkaar heeft het team meer dan 300 bladzijdes aan *transcripts* uitgetypt. De interviews waren vooral in Nederlands afgenomen, maar ook in het Engels, Duits, en Spaans. (Bij de focus groep met de nieuwkomers op de school was een tolk aanwezig.) Een paar van de studenten die zelf geen Nederlands spraken hadden toch succes met 'expats' en (vooral hoogopgeleide) ouders uit Nederland die helemaal geen bezwaar hadden tegen interviews in hun tweede taal. We hebben een archief opgebouwd met meer dan 40 digitaal opgenomen gesprekken met (groepen) ouders. Maar de meerderheid van de interviews was niet opgenomen mede vanwege last van geluid op straat en in parken.

De min of meer genuanceerde perspectieven en reacties zijn verzameld, en in dit deel van het rapport proberen we het hele spectrum van ervaringen, opmerkingen en bedenkingen goed weer te geven. Alleen zo kunnen we weten welke onderdelen van een eventueel socio-economisch desegregatie interventie de meeste toelichting behoeven, wat mogelijke knelpunten zijn, en op welke wijze een dergelijke interventie het beste geformuleerd en uitgelegd kan worden. Het gaat om gevoelige thema's: de keuze van een school voor je eigen kind gecombineerd met kwesties als kansarm-kansrijk, "zwart" en "wit". Omdat de stemmen en emotionele reacties van ouders van essentieel belang zijn, laten we regelmatig ouders aan het woord.

B. Hoe het systeem in Oud-West werkt

Voordat we in gaan op de (emotioneel beladen) verhalen van ouders over hun ervaringen met het kiezen van scholen in en om Oud-West is het noodzakelijk dat we een schets geven van hoe inschrijvingen van leerlingen in en om Oud-West feitelijk plaatsvinden. Dit brengt ons terug naar de al eerder vermelde focus op Oud-West. Voor elk socio-economisch desegregatie initiatief is een centraal registratie en inschrijfpunt een essentiële voorwaarde. Oud-West is het enige stadsdeel in Amsterdam waar inschrijvingen via een dergelijke organisatie gaat. Laten we daar beginnen.

Sinds 2003 is er in Oud-West een nieuw systeem. De plaatsing geschiedt niet via de individuele scholen, maar via het plaatsingsbureau Oud-West. Kinderen kunnen worden aangemeld vanaf 2 jaar door middel van een aanmeldingsformulier. Ouders geven via dit aanmeldingsformulier twee voorkeuren door. Kinderen wonend in het voedingsgebied van Oud-West hebben de garantie dat zij altijd geplaatst worden op één van de scholen in Oud-West. Het voedingsgebied van Oud-West beslaat geheel Oud-West en een aantal straten van stadsdeel De Baarsjes en stadsdeel Westerpark, waar voordat het plaatsingsbeleid er was veel aanmeldingen vandaan kwamen. De eerste voorkeur van ouders wordt bijna altijd gehonoreerd. In 2006, bijvoorbeeld, kreeg bijna 90% van de ouders hun eerste voorkeur aangeboden, en 7% hun tweede. (Zoals we zullen zien weten heel weinig ouders met wie we gesproken hebben dat maar zo een klein percentage geen van hun voorkeuren gehonoreerd krijgen.)

Het huidige systeem heeft volgens het stadsdeel niet tot een optimale verdeling geleid. Dus mede vanuit stadsdeel Oud-West was de vraag: kunnen we een socio-economisch (en dus juridisch haalbaar) criterium bij de honorering van keuzes toevoegen?

Laten we hier nog even stil staan bij hoe de huidige systeem in Oud-West werkt. Er worden maandelijks kinderen geplaatst door het plaatsingsbureau. Kinderen worden geplaatst uiterlijk 3 maanden voor hun vierde verjaardag. Ouders horen ook meestal drie maanden van te voren welk school het wordt omdat er regelmatig ouders zijn die hun kinderen heel laat aanmelden. Wanneer kinderen bijvoorbeeld zes maanden van te voren geplaatst zouden worden, zouden veel van de plekken ingenomen zijn voordat een aantal 'late' ouders hun kinderen hebben ingeschreven. (De wellicht begrijpelijke redenering achter deze keuze om maar drie maanden van te voren kinderen te plaatsen is ook iets waar de meeste ouders niets van weten.)

Als er op een school meer aanmeldingen dan beschikbare plaatsen zijn worden een aantal voorrangsregels gehanteerd:

- 1 Kinderen die binnen het voedingsgebied wonen, gaan vóór kinderen die buiten het voedingsgebied wonen.
- 2 Kinderen met een oudere broer of zus op een school hebben voorrang.
- 3 Kinderen die een voorschool of inpandige peuterspeelzaal bezoeken en in het voedingsgebied van Oud-West wonen, worden met voorrang geplaatst op de bijbehorende school.
- 4 Kinderen worden per maand geplaatst op volgorde van geboortedatum. Het oudste kind wordt dus als eerste geplaatst.

Laten we een voorbeeld nemen. Een school heeft drie plekken vrij in de maand april. Maar vier ouders met kinderen geboren in de maand april hebben een voorkeur voor deze school. Eén plek is voor een kind met een oudere broer op de school. Eén plek is voor een kind die al op de voorschool van deze school zit. Dan is de derde plek voor het kind dat in de maand april het oudste is en dus het eerste 4 jaar wordt. Dit is juridisch haalbaar omdat het niet discriminerend is.

De andere stadsdelen in Amsterdam West hebben allemaal een eigen systeem maar in het algemeen komt het er buiten Oud-West op neer dat individuele scholen individuele beslissingen maken. In de Baarsjes bijvoorbeeld moeten ouders alle scholen zelf langsgaan en vragen of er plek is. Kortom: de schoolbesturen laten het vooral over aan de individuele scholen en er is geen centrale inschrijfplek.

C. Kiezen voor een basisschool: eigen ervaringen van ouders met focus op Oud-West

Zeker in Oud-West zijn er (vooral kansrijke) ouders die blij zijn met wat zij zien als het aanbod van scholen en die helemaal niet kritisch zijn over (wat ze weten van) het huidige systeem. Bijvoorbeeld een vrouw die op de Overtoom in Oud-West woont had het over haar "luxe positie" gezien de kwaliteit van scholen in Oud-West en de nabijheid van Oud Zuid. Deze hoogopgeleide, goed geïnformeerde, en kapitaalkrachtige ouder had het gevoel dat ze het lokale onderwijs 'spel' goed begreep

en dat ze in staat was om het op een handige manier te bespelen. Het leek alsof ze begrip had voor de beslissing om over te gaan tot een centraal inschrijfpunt en een plaatsingsbeleid. Er waren dus ouders in Oud-West die niet boos waren over het huidige keuzeregime.

Daar tegenover staat het feit dat verreweg de meeste ouders met wie we gesproken hebben het kiezen van een basisschool ervaren als een moeizaam en inspannend proces. Een zekere zelfselectie bias is mogelijk hier. Daarom de volgende waarschuwing: het is mogelijk dat de ouders die met ons (uitvoerig of een tweede keer in een diepte interview) wilden praten wat negatiever waren dan de gemiddelde ouders wat betreft bijvoorbeeld het plaatsingsbeleid in Oud-West of het schoolkeuze systeem in Amsterdam West meer in het algemeen. Het kan ook zijn dat onze uitnodigingen om te praten over sociale composities van scholen (en hoe ze aangepast kunnen worden) de minder tevreden 'klanten' trok. We weten dus simpelweg niet hoe representatief ons interview data zijn.

Wat we wel weten is dat geen enkele ouder met wie we gesproken hebben, ongeacht de opleiding, afkomst of idealen, een voorkeur heeft voor een wat zij noemen 'zwarte' school. Mensen vinden 'zwarte en witte' scholen 'walgelijk' en zeker in Oud-West willen veel mensen dat hun kinderen en ook andere 'kinderen in de buurt' naar school gaan met een 'goede mix'. Tegelijkertijd willen mensen 'het beste' voor hun kinderen en vaak hebben ze het gevoel dat dit een overwegend 'witte' school betekent.³⁷ Dit betekent weer dat men regelmatig *niet* de voorkeur geeft aan een school in Oud-West of Westerpark, maar naar andere stadsdelen of buurten uitkijkt, vaak in Zuid.

Wat we ook weten is dat veel ouders die proberen zich in te lichten en te laten voorlichten over het systeem en de scholen, zich grotendeel machteloos voelen: de criteria die volgens hen de scholen gebruiken om kinderen wel of niet aan te nemen zijn, vanuit hun perspectief, ondoorzichtig. Het huidige systeem wordt dan ook ervaren als een loterij waarbij veel afhangt van de willekeur van scholen of toevalligheden zoals de eigen postcode of de geboortedatum van een kind. De perceptie van het 'risico' dat een kind alleen toegang tot een 'zwarte' school zou kunnen krijgen, zorgt blijkbaar voor veel emotionele lading. Men weet niet wat er speelt op wat zij zien als 'zwarte' scholen (ook al zijn de scholen waar ze het over hebben objectief niet overwegend 'zwart'), dus gaat het vooral om angst voor het onbekende en het vermijden van risico's. Soms zijn ouders ten einde raad en nemen drastische stappen, waardoor ze langs informele weg vaak alsnog worden toegelaten op een school die ze weinig riskant vinden:

"En uiteindelijk konden we op de [naam van goed aangeschreven school in Oud-Zuid] terecht, na lobbyen en daar een keer heen en viavia... Nou ja, ik ging met verschillende moeders mee, handje schudden met de directrice en dat soort... ja, lobbyen. Ik stond alsmatuur op 63 en opeens stond ik op nummer 3 van de lijst, dat was heel raar."

[Gesprek met getrouwde stel Oud-West]

"En wat ook nog best wel dubieus is, is dit toewijzingsbeleid op basis van de dag dat je jarig bent. [Ouder vertelt dat zoontje op de school van hun voorkeur is gekomen doordat zijn zus er al zat, ondanks zijn "ongunstige" geboortedatum.] Nou ja, dan

³⁷ Meer over de voorkeuren qua schoolcompositie en etnische of sociale mix in de volgende sectie.

hebben we dan gewoon geluk, maar het is vreemd eh, zeker een vreemd iets." [Ouder, Oud-West]

"...en uiteindelijk hebben ze d'r aangenomen maar daar heeft ze wel voor moeten bidden en smeken... Ze had d'r dochtertje meegenomen dat weet ik nog wel die was heel klein. Een soort charme-offensief heeft ze ingezet." [Ouder uit Baarsjes in Oud-West]

"En toen hebben die ouders...die hebben dus een brief geschreven en er is toen een foto gemaakt met al onze kinderen, die is opgestuurd, en opeens had [naam jongetje uit de buurt] een plek." [Ouder uit Baarsjes in Oud-West]

Voor ouders is het heel frustrerend dat ze, volgens hen, overgeleverd zijn aan processen die buiten hun macht liggen en soms onrechtvaardig overkomen. Ook wanneer men een duidelijk beeld heeft van wat voor school men prefereert, er alles aan doet om een kind daar naar school te laten gaan en zelfs bereid is ver te reizen om kinderen naar school te brengen heeft men de perceptie van weinig garanties. Dit levert stress op.

Veel hoogopgeleide ouders hadden de indruk dat laagopgeleide allochtone ouders niet goed op de hoogte waren van de moeilijkheden rond het vinden van een basisschool in Amsterdam, dat wil zeggen dat ze niet op de hoogte waren van de verschillen tussen scholen en de noodzaak om hun kind vroeg in te schrijven. Dit vermoeden wordt bevestigd in de interviews die wij met laagopgeleide moeders van allochtone afkomst gevoerd hebben, onder andere door middel van een focusgroep met negen moeders van wie de kinderen in Oud-West naar school gaan. De laagopgeleide allochtone moeders die wij spraken waren vaak relatief laat begonnen met het zoeken naar een basisschool. Zo vertelde een moeder dat ze nog niet bezig was met het zoeken naar een basisschool omdat haar kind pas anderhalf jaar oud was; dat is natuurlijk ook heel jong, maar de geïnterviewde hoogopgeleide (en vooral autochtone) ouders waren vaak al vlak na de geboorte van hun kind bezig met het zoeken van een school, en een van hen vertelde ons haar kind al met acht maanden te hebben ingeschreven bij een prestigieuze school in Oud-Zuid. Door dit relatief late zoeken naar een school krijgen vooral laagopgeleide en allochtone ouders vaak te horen dat de school van hun eerste voorkeur al vol is, en worden ze doorverwezen naar een school waar wel plaats is. In veel gevallen is het belangrijkste criterium voor deze ouders dat de school in de buurt staat, deels vanwege de kosten wanneer een kind op school moet overblijven.

Kansarme ouders met een allochtone achtergrond ervaren het als een nadeel dat hun kind met vrijwel alleen andere "buitenlandse" kinderen op school zit.

"Ik vind deze school heel leuk, maar wat ik vind niet goed alleen buitenland hier in deze school. Alleen Turks en Surinaams en Marokkaans, geen Nederlandse kinderen."

"En heel raar soms Nederlandse mensen breng hier hun kinderen... 1 jaar, of 1 jaar en half, en dan gaat weg, blijft niet hier. Ik weet niet waarom." [andere ouder, lachend:]
"Denk ik heel veel Marrokaans Turks".

"Die kleine [haar zoontje], nu 9 jaar, geen Hollandse in de klas. Hij zegt "Mama geen Hollands in klas, alleen Turks en Surinaams en anders. Hollandse mensen, nee."

"De taal van onze kinderen is niet goed. Als ze met Nederlandse kinderen blijven zitten of praten gaat heel goed Nederland leren. Als ze met Marokkaanse of buitenlands blijf praten met hun taal...altijd juf veel klachten voor de taal van onze kinderen." [Focus Group op een school in Oud-West]

Ook bij deze ouders speelt dat het toelatingsbeleid van basisscholen als ondoorzichtig en inconsequent wordt ervaren. Zo lijken scholen etniciteit in hun selectieprocessen te betrekken, zonder dat bovenstaande expliciet wordt aangegeven.

"Sommige scholen accepteren alleen Nederlandse kinderen, geen allochtonen... proberen met mijn kinderen naar toe [nl. een bepaalde basisschool in Oud-West] maar zeg nee, geen allochtone kinderen, maar ook bij [andere basisschool in Oud-West]... Ik voel het raar, ik dacht dat altijd een plek op de school zou zijn."

"Eigenlijk kan niet zeggen duidelijk wij accepteren niet allochtone kinderen, dat weet ik, de scholen kan niet duidelijk zeggen tegen de ouders. Maar alleen altijd zeggen: 'Geen plek'."

"[De directeur van een school zegt] 'Geen plek'. Maar ik ken mensen, Hollandse mensen, achter mij gaan, en plek." [Focus Group op een school in Oud-West]

Deze ouders ervaren zulke afwijzingen als pijnlijk; voor hen bevestigde het dat Nederlanders op alle terreinen probeerden gescheiden te leven van buitenlanders. Ook dacht men dat vergelijkbare zaken – wel plaats voor Nederlanders, niet voor allochtonen – zich afspeelden bij het toekennen van woonruimte. Zo hadden allochtone ouders het gevoel dat Nederlandse instanties vaak zonder het openlijk toe te geven etniciteit gebruikten als selectiecriterium. Ouders waren hier niet boos of verbitterd over, maar vonden het een vreemde gang van zaken.

Tenslotte spraken wij ook met een aantal 'expats', hoogopgeleid en afkomstig uit Europese landen (Verenigd Koninkrijk, Portugal, Duitsland). Zij waren door vrienden en kennissen al op de hoogte van de perikelen rond basisschoolkeuze in Amsterdam en probeerden dan ook op tijd te beginnen met het vinden van een school. Allen waren ze verbaasd over de scherpe tegenstellingen tussen scholen, en waren ze bevreemd door het debat over 'zwarte' en 'witte' scholen. Men was verbaasd over de rol die sociale klasse speelde bij het onderwijs in Nederland en het contrast tussen elitescholen en minder gewilde scholen – een Duitse ouder omschreef het als *englische Zustände*, "Engelse toestanden," refererend aan de welbekende rol van sociale klasse en elitescholen in Engeland.

D. Sociale en etnische mix op school – ideeën en ervaringen van ouders

"Als ik spreek over wit zwart bedoel ik niet letterlijk wit zwart. En je merkt ook bij andere mensen dat ze dat ook niet bedoelen. Alleen voor het gemak noemen we het dat nog steeds." [Ouder, Oud-West, focus groep]

Het was niet eenvoudig om ouders te vragen over de mate waarin scholen nu gemengd zijn in socio-economisch en etnisch opzicht, en over wat voor verhoudingen zij ideaal

zouden vinden. Niemand voelde zich heel prettig bij het indelen van leerlingen in categorieën, met de implicatie dat sommige groepen kinderen het beter zouden doen dan anderen. Dat druist in tegen het gevoel dat alle kinderen in principe gelijk zijn en niet moeten worden aangesproken op hun achtergrond. In eerste instantie voelden ouders dan ook vaak enige tegenzin om over dit onderwerp te spreken; een enkele keer reageerden mensen zelfs ronduit vijandig.

"Nou dat vind ik echt helemaal niet belangrijk. Ik vind echt, dat allochtoon autochtoon, dat zegt... Ik ben zelf ook allochoon. Ik ben in Suriname geboren, dus dan ben je voor de wet allochtoon, echt kul vind ik t. En hij is dus ook allochtoon 'want zijn moeder is in Suriname geboren'. [fel] Ja, echt belachelijk, wat zegt t nou? Ik ben gewoon hier opgegroeid. Dat zegt me echt helemaal niks." [Ouder, Oud-West]

"Ik denk dat mensen sowieso moeten ophouden met, weet je, mensen indelen in hokjes, zwarte scholen – witte scholen. Ik vind dat helemaal belachelijk. Ik vind sowieso, ik denk dat als je dat afschaft, witte scholen apart en zwarte scholen apart, dat je wel bij elkaar moet komen." [Ouder bij school, Oud-West]

Wanneer er werd doorgevraagd over dit onderwerp bleek dat de meeste ouders een goede mix van leerlingen belangrijk vinden. Dit formuleerde men vaak als dat scholen een 'afspiegeling van de buurt' of 'afspiegeling van de maatschappij' moeten zijn. Te maken krijgen met allerlei verschillende soorten mensen hoort bij wonen in Amsterdam, zo vond men, en het was hypocriet om in een gemengde stad of buurt te wonen om vervolgens kinderen naar een niet-gemengde school te sturen.

"Ik vind het wel belangrijk dat je met verschillende culturen opgroeit...er is genoeg discriminatie en genoeg racisme, dus ik vind het ook belangrijk dat je met verschillende culturen omgaat." [Ouder bij school, Oud-West]

"Ik ben gaan oriënteren naar scholen, waaronder ook in Oud-Zuid, en daar heb je natuurlijk compleet autochtone scholen, met eh, waar alleen blanke Nederlanders...ja, maar ja dat is natuurlijk compleet geen afspiegeling van Amsterdam. En ik vind het wel belangrijk dat je als kind ook een beetje leert omgaan met bijvoorbeeld de Arabische taal, de Turkse taal. Dat je een beetje - je hoeft het niet te kennen, dat je in ieder geval een beetje weet hoe je elkaar begroet, hoe het werkt daar enzovoorts, want dat is toch iets waar je later mee te maken krijgt." [Ouder bij school, Oud-West]

Wel zou geen van de ondervraagde ouders zijn of haar kind naar een als 'zwart' bekend staande school sturen. Daarvoor werden verschillende redenen genoemd. Men was onzeker wat het effect van andere kinderen op hun kind zou zijn. Er waren duidelijke zorgen over de kwaliteit van het leerklimaat op 'zwart' scholen. Vaak noemde men de manier waarop kinderen op "zwarte" scholen met elkaar speelden als een nadeel. Sommige ouders gingen blijkbaar kijken naar de manier waarop kinderen op het schoolplein met elkaar omgingen, en vonden dat op 'zwarte' scholen kinderen elkaar ruw en agressief benaderden. Zij waren bang dat hun kind te zachtvaardig was en zich niet zou kunnen handhaven in zo een omgeving, of juist het ruige gedrag van andere kinderen over zou nemen.

"You could see it... I would just watch how the children play together in the playground. And there there was very aggressive play with the children, or they were

just hanging, they were not, like at other schools, the children were very, you know doing innocent games like 'tikkertje', and mixing nice, and there they were just, you know, there's not such a nice atmosphere on the playground" [Ouder, Oud-West]

"Maar ik had ook buurjongetjes waar mijn oudste af en toe mee speelde maar de manier waarop ze met elkaar omgingen, zag ik zo hem me niet tussen...ze zijn heel erg rauwdauw en elkaar uitschelden en lomp doen...dus ik zag hem daar niet tussen zitten." [Gesprek met twee vrouwen uit Baarsjes]

"Dan zit zij dus op schoolplein in een zwarte schoolplein, in een slechte mix.. als ik op de een of andere manier weet dat dat geen kwaad kan. Want dat is, want dat is natuurlijk wat mijn angst is, want ik geloof helemaal niet dat het een probleem hoeft te zijn, ik geloof dat mijn kind zich prima kan redden in zo'n omgeving. Maar wat voor een invloed heeft dat op mijn kind? Wat zorgt, zorgt het daarvoor dat 't slechter wordt, zorgt het daarvoor dat 't een boefje wordt, of zorgt 't daarvoor dat 't juist misschien wel sociaal heel erg fähig wordt, dat ze daardoor juist veel meer leert? [Ouder, Oud-West]

[interviewer:] *"En waar bestond dat imago [van een eerst slecht bekend staande basisschool in Oud-West] uit?" [leraar:] "Ja, toch de zwarte school, waar alle moeders met de hoofddoek voor de poort staan en waar ruw gespeeld wordt op het plein. Ja, nou ja, dat was ook af en toe, kinderen hebben hier ook weinig ruimte en toch wat andere omgangsnormen."* [Gesprek met leerkracht op school in Oud-West]

Wanneer het om schoolcomposities ging noemden ouders uit zichzelf vooral etnische segregatie of integratie, ongetwijfeld omdat dit denken in termen van 'allochtonen – autochtonen' of 'zwart – wit' wijdverbreid is in het publieke debat. Maar af en toe kwamen ouders ook met voorbeelden van scheiding in socio-economisch opzicht, vooral wanneer hoogopgeleide ouders aangaven dat er ook scholen waren met overwegend "autochtone" leerlingen waar zij ook hun kind niet naar toe zouden sturen. Zij zagen dan overwegend lageropgeleide en kansarmere ouders op het schoolplein en zouden zelf niet graag hun kind naar zo een school sturen, waar kansarme autochtone leerlingen geconcentreerd waren.

"...en dan zit daar om de hoek [naam van school in De Baarsjes] en die is dan wel weer veel minder allochtoon maar daar staan ook weer allemaal mensen buiten waar ik ook niet bij wil horen...een beetje plat, volks, ordinair. Al voordat wij kinderen hadden, als we dan naar Albert Heijn gingen, dan liepen we daar zo langs, en dan zei ik, nou, echt hier zou ik me helemaal niet gelukkig voelen. En je hebt toch ook als ouders veel met elkaar te maken, je kinderen slapen bij elkaar, spelen bij elkaar... Plat, wat ik gewoon in al die jaren zie, en ik zie ze ook bij Albert Heijn, en dan die kinderen met zo een zak chips, en dan denk ik o, dan denk ik o nee.." [Ouder uit Baarsjes]

Een enkele keer zeiden ouders dat ze in principe voorstanders van gemengde scholen waren, maar stelden ze extra voorwaarden aan de "mix" omdat die anders niet acceptabel zou zijn. Zo was er een ouder die expliciet aangaf liever niet al te veel islamitische kinderen bij haar kinderen in de klas te willen hebben:

"I really don't want them to be around too many eh ehm [lange pauze]. Well, actually, I don't mind a lot about black or white, but I don't want a lot of...too much Muslim. 'Cause I really don't like that religion. I don't like it when people are how do you call it,

eh, gesluierd. When I sometimes walk in de Kinkerstraat and then these people wear burqas, and I see them looking like what's that...mixed is no problem for me but not...I think it would be easier for me when it's more Surinam, or Indonesian, 'cause that's closer to my culture." [Nederlandse moeder, geïnterviewd in het engels, in het Vondelpark]

Dit was de enige respondent die zo expliciet verwoordde dat een 'mix' niet te veel moslims zou mogen inhouden. Toch lijkt dit geen unieke mening te zijn. Bij een onderzoek naar ouderinitiatieven in Rotterdam Noord, waarbij ouders proberen meer autochtone kinderen op een 'zwarte' basisschool te krijgen, bleek dat het merendeel van de respondenten het dragen van hoofddoekjes niet op prijs stelde; jonge meisjes met hoofddoekjes waren voor deze ouders een reden om 'zwarte' scholen te vermijden.³⁸ Bij een aantal van de scholen in Rotterdam Noord had dit geleid tot een, soms ongeschreven of impliciet, verbod op hoofddoekjes. Iets vergelijkbaars merkten wij bij ons eigen onderzoek; een paar leraren van een basisschool vertelden dat hoogopgeleide Nederlandse ouders de school tot voor kort vermeden omdat ze door het grote aantal moeders met hoofddoekjes op het schoolplein dachten dat het om een islamitische school ging:

"...mensen die dachten zelfs dat het een islamitische school was omdat we toch vrij veel moeders met hoofddoeken op het schoolplein hebben. Heel veel mensen in de buurt denken ook nog wel dat het islamitische school is of was." [Leerkracht op een school in Oud-West]

Eén ouder/respondent maakte als het ging om gemengde schoolpopulaties een verschil tussen basis- en middelbaar onderwijs. Terwijl zij volledig overtuigd was van het belang van gemengde scholen, haar kind naar een 'zwarte' basisschool in Oud-West stuurde, en het woord 'zwarte school' onacceptabel vond, veranderde ze opeens van toon toen het ging over middelbaar onderwijs:

"Kijk voor mij, nu is het basisschool, maar straks voor mij voortgezet is toch wel effe wat belangrijker, daar ga ik wel heel goed naar kijken waar mijn kind komt. Ik vind voortgezet toch wel, ja nog effe wat belangrijker in de zin van eh ja met die vermenging dan, dan heb ik mijn kind wel weer op een eh nog meer gemengde school. Dan ga ik echt wel kijken, dan ga ik ook hier niet in West naar school. Omdat hoe ouder ze worden, je krijgt toch een bepaald slag, en ik heb zoiets van nee, daar hoeft mijn kind niet tussen... Die scholen hier in West, dat voortgezet onderwijs, nee. Mijn kind gaat gewoon naar Zuid." [Ouder, school in Oud-West]

Deze ouder gaf toe dat haar uitspraken over voortgezet onderwijs misschien tegenstrijdig overkwamen met wat ze eerder voor het basisonderwijs had gezegd. Zoals uit deze sectie in het algemeen blijkt, is het probleem dat ouders vaak in eerste instantie zeggen voor gemengde scholen te zijn en iedere vorm van selectie of onderscheid af te keuren, maar dat wanneer de interviewer doorvraagt vaak blijkt dat men toch hele specifieke eisen of voorwaarden stelt die voor hen een gemengde school acceptabel zouden maken. Hierop komen we terug in de slotdiscussie.

³⁸ Marijn van der Kraan, "Ouderinitiatieven onder de loep. Onderzoek naar de gezamenlijke aanmelding van een groep witte ouders op drie zwarte basisscholen in Rotterdam Noord". Masterscriptie sociologie, Universiteit van Amsterdam, september 2007.

E. Voorkeuren qua profielen, identiteiten en accenten van het leeraanbod

Vergeleken met de vragen over schoolcomposities was dit een veel neutraler onderwerp (wellicht mede omdat weinig van de door ons geïnterviewde ouders bezig waren met discussies rondom islamitisch onderwijs). Nadeel hiervan was dat ouders vaak weinig specifiek waren. Een prettig gevoel of eerste indruk, gecombineerd met heel praktische zaken als de kwaliteit van naschoolse opvang, leek vaak doorslaggevend dan het profiel van een school. Heel algemeen noemde men vaak dat een accent op kunst of theater aansprak, of dat men een voorkeur had voor pedagogische benaderingen zoals Montessori of Dalton. Duitse 'expats' noemden het ontbreken van een basisschool waar van jongs af aan Duits naast Nederlands werd onderwezen (voor het Engels bestaat deze optie al bij sommige scholen, in andere stede bestaan zulke Nederlands-Duits tweetalige scholen, in Amsterdam echter niet).

Over het algemeen blijkt uit de interviews bij kansrijke ouders een voorkeur voor pedagogische benaderingen die de zelfstandigheid van leerlingen het meest bevorderen en die een heel individuele aanpak hanteren; Montessori is hiervan het meest bekend en genoemd, maar het is niet de enige. Maar er is ook een aantal hoogopgeleide ouders dat juist niet wil dat hun kind met zo een soort van methode wordt onderwezen:

"Het moet geen Vrije School zijn of Montessori, ik vind het prettig dat het gewoon een klassieke school is waar iedereen hetzelfde programma krijgt." [Ouder, Oud-West]

"Maar mijn dochter was zeker toen een heel kat-uit-de-boomkijkerig kind, heel voorzichtig en rustig, en ik dacht Montessori is eigenlijk, dan moet je best wel voor jezelf opkomen, omdat je steeds met andere kinderen, en een klas is nooit een vaste klas, er komen steeds jongere kinderen bij en het schuift steeds maar door, en volgens mij is dat voor haar niet zinvol. Volgens mij is voor haar juist klassikaal, en in een soort regelmatige heldere structuur zeg maar is voor haar waarschijnlijk beter." [Ouder, Oud-West]

Een ander aspect van "vrijere" onderwijsvormen is dat men vaak suggereerde dat allochtone ouders er geen voorkeur voor zouden hebben, en dat ze zelfs nadelig zouden kunnen zijn voor kansarme kinderen omdat ze veronderstellen dat kinderen van huis uit een bepaald soort kennis en vaardigheden meekrijgen. Op één basisschool waarvoor een dergelijke benadering onlangs is gekozen vond een leerkracht dat deze aanpak wel nieuwe aanmeldingen van kansrijke ouders heeft opgeleverd, maar dat deze voor de al aanwezige kansarme kinderen misschien niet ideaal is:

"Je hebt ook altijd kinderen voor wie zo'n onderwijsvorm niet geschikt is. En daar hebben wij er heel wat van, denk ik. [Interviewer vraagt hoe je dat merkt] ... Dat kinderen niet de motivatie hebben om uit zichzelf te leren...die zien alleen maar de verleiding van het speellokaal waarin je mag spelen...die komen dan heel weinig tot echt werken, rekenen en taal, slechte toetsresultaten... [Interviewer vraagt of het nieuwe systeem werkt] Nou ik heb wel twijfels bij de groep die wij nu op school hebben, of het voor die groep een hele prettige manier van werken is... voor een heel groot gedeelte minder... omdat de resultaten toch achteruitgaan." [Leerkracht in Amsterdam Oud-West]

De laagopgeleide allochtone moeders die wij interviewden hadden ook een negatief beeld van het effect van de doorgevoerde vernieuwing. Ze merkten dat hun kinderen slechter presteerden:

"Moet school geef vak taal weten, één vak rekenen, niet alle kinderen zelf kiezen. Die kinderen weet niet welk goed of welk niet goed voor hun. Moet leerkracht één uur rekenen, één uur taal begrijp, één uur andere vak. Maar moet taal, is belangrijk."
[Ouder, Amsterdam West]

Wel merkten deze moeders op dat het systeem net was ingevoerd, en waarschijnlijk de komende jaren beter zou gaan lopen. Ook vonden ze dat de problemen vooral de hogere klassen betroffen, omdat het voor hen een plotselinge overgang was; in die klassen gaf ook de Cito-toets een extra druk, en daardoor hadden ouders liever dat taalachterstanden werden weggewerkt. Voor kinderen die vanaf de eerste klassen met deze nieuwe benadering te maken kregen leek het hun minder problematisch. Hier komen we ook op terug bij de slotdiscussie.

Sommige hoogopgeleide ouders vonden een school met een "niet te zware" christelijke identiteit prettig, ook als ze zelf niet gelovig waren:

"Ik heb zelf op een, wat was het, Nederlands-Hervormde school gezeten vroeger...het heeft me geen kwaad gedaan... [beschrijft de christelijke aspecten van het lesprogramma] Ik heb eigenlijk nooit in God geloofd, maar ik vond dat wel leuk ook, het waren spannende verhalen, en ik weet nu wel wie Jezus is en wie Abraham was ..."
[Ouder in focus groep, Oud-West]

Uit het eerdergenoemd onderzoek naar ouderinitiatieven in Rotterdam-Noord blijkt eveneens dat sommige hoogopgeleide autochtone ouders een christelijke denominatie waarderen, en dat deze waardering niet direct vanuit een christelijke levensovertuiging hoeft te komen maar ook kan worden geformuleerd in termen van de overdracht van "westerse cultuur".³⁹ Van deze ouders mocht de christelijke denominatie van bestaande christelijke scholen nog wat meer benadrukt worden. Anderzijds zorgde de 'lichte' denominatie – zoals het geval was bij de onderzochte scholen in Rotterdam, waar geen leerlingen geweigerd werden op basis van de levensovertuiging van ouders – ook ervoor dat niet-christelijke allochtonen en hoogopgeleide autochtone ouders zonder affiniteit met het christendom voor deze scholen kozen. Interessant is ook dat een van de Duitse 'expats' die wij interviewden zei dat ze achteraf gezien graag had geweten wat een 'christelijke identiteit' in Nederland precies inhoudt – namelijk dat het niet per definitie gaat om streng-christelijke scholen waar andersoortige leerlingen niet op hun plaats zijn. In dit opzicht zijn christelijke basisscholen in Nederland misschien anders dan christelijke scholen in het buitenland. Achteraf gezien had deze ouder dan ook best christelijke basisscholen kunnen overwegen bij de schoolkeuze voor haar kind. Meer hierover verderop.

³⁹ Van der Kraan 2007.

F. Reacties op beter en slechter verwoorde introducties tot controlled choice

Zoals bij de inleiding van dit deel van het rapport al is aangegeven, kunnen we niet eenvoudigweg zeggen wat de reacties op controlled choice waren. Sommige studentenassistenten in ons team hebben het wel opgepikt, en sommige zelfs na veel ('classroom' en 'op straat') training gewoon niet. Wel kunnen we in het algemeen zeggen dat bij goede en slechte introducties tot controlled choice bijna alle ouders het ermee eens waren dat de huidige situatie niet goed is, en dat er iets moet worden gedaan. Maar de mensen die een adequate toelichting gekregen hebben waren veel enthousiaster over de gecontroleerde keuze benadering dan mensen die een slechte introductie tot deze gedachtegang hebben gekregen. De meerderheid van de mensen die een adequaat verhaal over controlled choice hebben gehoord waren zelfs zeer enthousiast over deze benadering en ook over de mogelijkheid van een socio-economisch desegregatie interventie gebaseerd in Oud-West. Vooral vonden deze ouders garanties op toegang tot gunstig gemengde scholen -- en meer inhoudelijke schoolkeuzes binnen een netwerk van evenwichtige scholen in de buurt -- zeer aantrekkelijk.

"Ik kan me voorstellen dat het uiteindelijk betekent dat je meer scholen hebt die aantrekkelijk voor veel ouders zijn. En ik denk dat iedereen daarbij gebaat is, want nu valt er dus ook een deel buiten de...een deel zal niet de school krijgen waar die naar toe wil, en er zijn nu scholen waar...waarvan ik weet dat mensen uit mijn omgeving daar niet naartoe willen. Misschien worden dat dan scholen die wel weer aantrekkelijk worden." [Ouder, Oud-West]

"Ik zou hooguit dan denken van, zolang ik dan een redelijke kans maak, en die kans is natuurlijk redelijk groot, misschien zelfs wel groter dan die in mijn geval was... Nou kijk, als ik het nu zou leggen naast het systeem wat er nu is, en mijn kind zou opnieuw moeten aanmelden, dan zou het heel goed kunnen dat de kans dat mijn kind op de school van zijn keuze komt, dat die in dat systeem, misschien is die juist wel groter. En de kans dat hij, als mijn eerste keus niet wordt gehonoreerd, alsnog op een school komt waar ik redelijk tevreden over ben is dan groter dan in de huidige situatie." [Ouder, Oud-West]

"Als ik dit hoor en ik denk van, hè, als ik zou mogen kiezen, mijn kind is twee en die moet voor het eerst naar school en ik zou dan mogen zeggen van welke kant gaan we op, gaan we het nieuwe systeem invoeren of blijven we bij het oude, en in het nieuwe systeem heb ik de keus tussen scholen die allemaal hun best doen en waar er op een evenwichtige manier wordt verdeeld, dan denk ik, ja, dan is dat voor mij een heel positieve keus." [Ouder, Oud-West]

"Als ik nu de keuze had voor een basisschool, en dit systeem was er, dan zou ik daarop instappen." [Focus group, Oud-West]

"Ik vind het een heel goed systeem, wat me nu tegen de borst stuit is dat je eigenlijk geen keuzemogelijkheid hebt, op dit moment hè, op dit moment is het ook maar waar er plek is, maar als daarmee de keuze ook nog groter wordt, en de kans, nou dan zou het helemaal geweldig zijn." [Focus group, Oud-West]

Diegene die wel en die gene die niet een adequate toelichting hebben gekregen, waren zich ook bewust van de onzekerheid die de voorgestelde benadering met zich meebracht. Mochten zij echt als ouders betrokken raken bij een dergelijke interventie, dan zouden ze grondige voorlichting en 'harde bewijzen' willen zien. Zoals een Britse moeder het zei, *"It is easy to be an idealist when you don't have children"* (hier moesten we denken aan een titel voor dit rapport). Vooral de beginfase, waarbij alleen de eerste klassen adequaat gemengd zijn volgens de percepties van sommige ouders, brengt veel onzekerheid met zich mee. Men wil de garantie dat het project gecontinueerd wordt, en niet opeens afgebroken terwijl hun kind nog op een grotendeels onevenwichtige school zit. Voor sommige ouders -- en vooral ouders die niet adequaat door een ervaren interviewer toegelicht waren -- betekende dit te veel onzekerheden; zij zeiden heel eerlijk dat ze het eens waren met de uitgangspunten van de benadering, maar niet zelf zouden meewerken:

"Nee, dat weet ik zeker. Want ik weet ook, wat jij [de interviewer] gezegd hebt is waar, en dat is dan waar op een heleboel vlakken, maar ik weet heel goed dat in Noord is een paar jaar geleden een school, of een straat geweest waar allemaal kinderen van zeg maar rond de 4 jaar naar school moesten, en die ouders hebben toen echt allemaal de koppen bij elkaar gestoken en die hebben al die kinderen op een pikzwarte school gedaan, echt als een soort van kruistocht bijna of zo. En dan denk ik bij mezelf, dat vind ik echt heel nobel, ik vind het ook heel mooi dat mensen dat doen, dat meen ik serieus, maar ja, ik vind niet per se dat mijn kind... En ik kan niet eens uitleggen, want als je me vraagt, waar ben je dan bang voor, nou eigenlijk helemaal nergens voor, maar op een of andere manier heb ik niet het gevoel dat ik haar daarvoor in wil zetten, als tool."
[Ouder, Oud-West]⁴⁰

"Je gaat ook pas medicijnen nemen op het moment dat ze goed genoeg gecheckt zijn... Je kind kan maar één keer die periode doorlopen, en dus wil je een soort veilige haven creëren... het is een vorm van experiment omdat er iets niet goed gaat... iets gaat eigenlijk niet goed, en wat we gaan doen, we gaan dan eigenlijk spelen met de kinderen, schuiven met de kinderen... en dan hopen we dat wat niet goed gaat wel goed gaat. Maar misschien gaat het wel niet goed, want het gaat nu niet goed. Dus dat gevoel dat daarbij gecreëerd wordt is naar mijn mening een gevaarlijk gevoel." [Ouder, Oud-West]

Wel moet worden opgemerkt dat deze ouders de problematiek en hun onzekerheden formuleerden in termen van 'zwarte scholen' en 'buitenlanders'. Dit is nu eenmaal een gangbaar discours, en hun angsten en onzekerheden betroffen dan ook de angst voor een 'te zwarte' school.

Soms merkten we ook een lichte weerzin van ouders bij het idee dat het stadsdeel 'van bovenaf' zich zou bemoeien met hun schoolkeuze en regels zou opleggen. Deze ouders hebben namelijk slechte ervaringen met scholen en lokale overheden, wanneer zij er niet in slaagden hun kind op een school naar keuze te plaatsen door de 'willekeur' van een postcode- of geboortedatumbeleid, of de 'stroperigheid' van de bureaucratie. Hier ook zagen wij hoe belangrijk het is om de gecontroleerde keuzebenadering op een

⁴⁰ Hier had een meer ervaren interviewer het verschil tussen ouderinitiatieven en de controlled choice benadering laten zien.

adequate manier te verwoorden, zodat het niet wordt opgevat als het zoveelste voorbeeld van onnodige regelgeving of ambtelijke bemoeienis:

"Hier zit het verschil weer: op het moment dat ik moet op de derde keus en ik heb een ambtenaar die gewoon zegt 'regels zijn regels' dan word ik flink pissig en dan ga ik daar helemaal tegenin. Op het moment dat een bevlogen ambtenaar zegt 'kijk, dit is onze visie, hier willen we naartoe'... Dat is op dit moment in ieder geval niet aan de hand... het stadsdeel is puur een administratieve plek... ik vind niet dat er vanuit het stadsdeel enige vorm van visie op onderwijs, eh ik zie het nu een beetje naar de scholen toe, maar niet naar ouders." [Ouder, Oud-West]

Deze mening kwamen we vaker tegen, soms zo sterk dat mensen die slecht zijn toegelicht echt 'tegen' de gecontroleerde keuzebenadering waren; er was dan weerstand tegen het feit dat er een verandering van bovenaf werd opgelegd, en men verwachtte meer van het tijdig informeren van ouders bijvoorbeeld via consultatiebureaus. Behalve deze weerstand tegen teveel 'bemoeienis van bovenaf' kwamen we één keer de mening tegen dat *controlled choice* principieel verkeerd is omdat het mensen zou belonen die zich niet actief inzetten bij het vinden van een goede school voor hun kind. Deze hoogopgeleide respondent had zelf veel werk gemaakt van het vinden van een basisschool.

Ten slotte was duidelijk merkbaar dat het gebruik van opleiding als criterium erg gevoelig lag bij lageropgeleide respondenten. Hun argument is dat opleiding 'niets zegt'. Zo vertelde een autochtone laagopgeleide Amsterdammer dat hij LTS had gedaan maar toch een goede baan had weten te krijgen, en dat het dus verkeerd is om de nadruk op opleiding te leggen. Een andere respondent die naar eigen zeggen nooit een opleiding had afgemaakt, van allochtone afkomst, reageerde ook lichtelijk negatief toen wij het opleidingscriterium hadden genoemd:

"Nog één opmerking: opleidingsniveau van ouders zegt niks over wat ze geestelijk waard zijn." [Ouder, Oud-West]

G. In Westerpark: reacties op goed verwoorde toelichtingen

Tot nu toe was de focus vooral op reacties van ouders in Oud-West. Hier willen we reacties van ouders in Westerpark aandacht geven. Deze zomer hebben drie leden van ons team ouders in Westerpark geïnterviewd. Mede omdat ze in begin februari waren begonnen, waren deze drie MA studenten heel goed in het bespreken van de *controlled choice* benadering. De hoofdauteur heeft ook niet voor niets deze drie (van de oorspronkelijke negen) gevraagd om in juli en augustus met ouders in Westerpark aan de slag te gaan. Deze drie leden van ons team van onderzoekers heeft enquêtes specifiek voor Westerpark (zie resultaten verder op) face-to-face met ouders afgenomen. In totaal hebben ze 52 enquêtes afgenomen en met ongeveer veertig van deze geënquêteerden uitvoerig over de gecontroleerde keuze benadering gesproken. Men zou kunnen zeggen dat de hier gepresenteerde bevindingen enigszins gekleurd zijn door het feit dat dit mini dream-team zo kundig was geworden. Men zou ook kunnen zeggen dat als er voor *controlled choice* gekozen wordt, de uitvoerders die contact met ouders hebben, net zo *skilled* moeten worden als deze drie wetenschappers in spe.

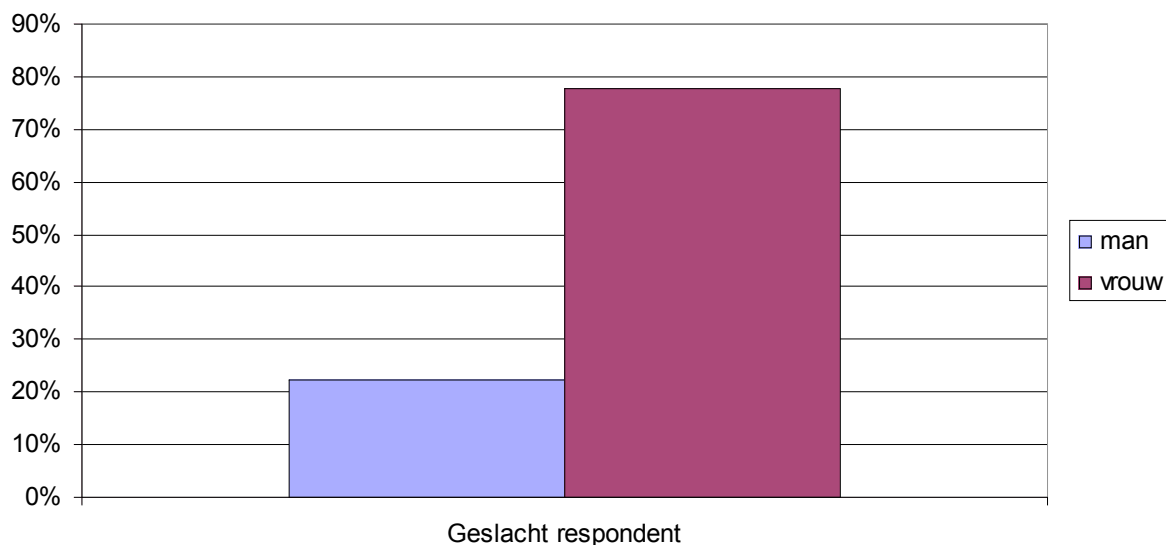
In vergelijking met Oud-West viel het op dat de respondenten in Westerpark nog wat meer uitgesproken negatief waren in hun oordeel over de basisscholen in hun stadsdeel, en soms over de wijk in het algemeen. Meer dan in Oud-West het geval was, gaven ouders in Westerpark aan dat hun kinderen naar school in een ander stadsdeel gingen (of waren zelfs van plan uit de stad Amsterdam te verhuizen). Wellicht mede hierdoor waren deze ouders vaak heel positief tegenover het idee van een *controlled choice* interventie. Zij vonden het belangrijk dat er wat gedaan werd om de schoolcomposities evenwichtiger te maken, omdat ze de huidige situatie onhoudbaar vonden. Opvallend was ook dat zij daardoor, anders dan in Oud-West, geen moeite hadden met het idee dat er van bovenaf ingegrepen zou worden en hun keuzevrijheid iets beperkt zou worden. Men vond het zelfs hoog tijd dat er ingegrepen zou worden, en zag tot nu toe eerder te weinig dan te veel 'bemoeienis' van bovenaf. Het draagvlak voor een *controlled choice* benadering in Westerpark bleek uit de interviews mede daarom zonder overdrijven groot te noemen. Het idee van een netwerk met scholen uit Oud-West en bepaalde scholen (en/of wijken) van Westerpark was door deze ouders heel positief beoordeeld.

Een ander opvallend punt in Westerpark was dat men wat sterkere negatieve gevoelens koesterde jegens bepaalde schooltypes. In vergelijking met Oud-West waren er opvallend veel uitgesproken afwijzende reacties over Montessorischolen, die als concentratiescholen voor "blanke yuppen" werden gezien. Verder, werd het idee van magneetscholen met een sterk profiel zelfs vrijwel unaniem als onnodig gezien. De reacties van ouders in Westerpark kunnen als *no nonsense* gekarakteriseerd worden: ze willen dat de kwaliteit van scholen en schoolcomposities in Westerpark wordt verbeterd, liefst door een sterk optreden van de overheid, en in zaken als profielen om scholen "aantrekkelijker" te maken zijn ze minder geïnteresseerd.

H. Resultaten van enquête in Oud-West

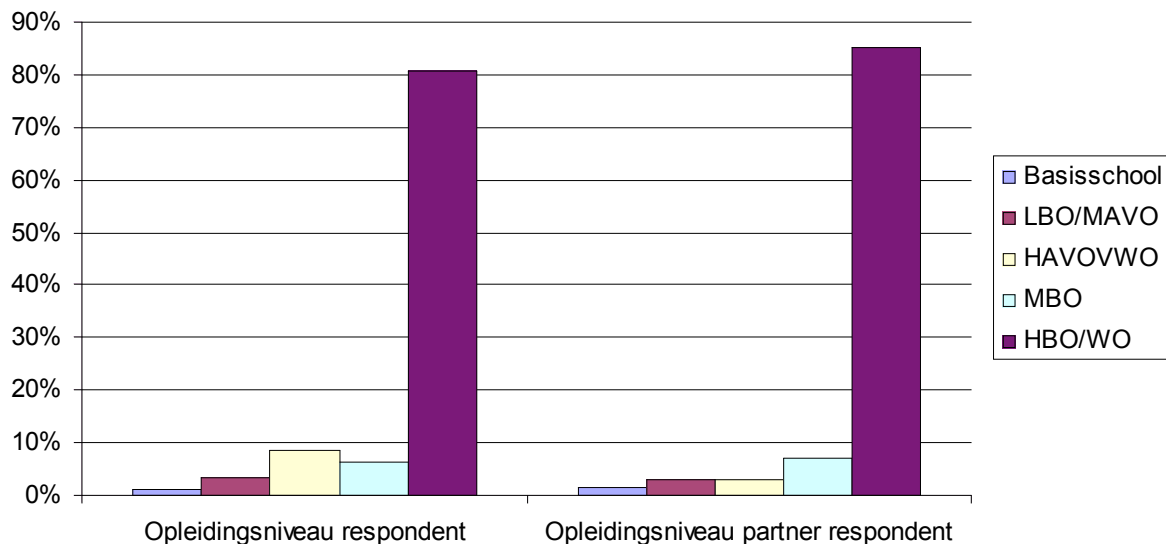
Zoals hierboven vermeld, zijn met de steun van Stadsdeel Oud-West enquêtes verstuurd naar de woonadressen van 359 ouders met kinderen onder vier jaar oud. In totaal hebben 147 mensen de enquête ingevuld en geretourneerd. Dit betekent een response rate van 43,8% en kan op zich als een belangrijke bevinding kunnen worden gezien. Namelijk dat de ouders van kinderen onder vier jaar oud in Oud-West bereid zijn om wat moeite te doen als het gaat om de toekomst van scholen in hun stadsdeel.

In de enquête is naast standaard variabelen zoals geslacht en opleidingsniveau van de respondenten gevraagd naar specifieke onderwerpen die relevant zijn voor dit onderzoek. Het gaat hierbij om voorkeur voor didactische en levensbeschouwelijke vorming van een basisschool, preferenties voor schoolprofielen, de bereidwilligheid tot reizen van de respondenten, en over (het stimuleren van meer) gemengde scholen. In dit deel zijn de meest relevante gegevens gevisualiseerd in grafieken. In bijlage 1 is een gedetailleerde weergave van de enquêtegegevens in tabellen te vinden. Ook zijn een methodologische verklaring en de twee enquêtes bij deze bijlage te vinden.

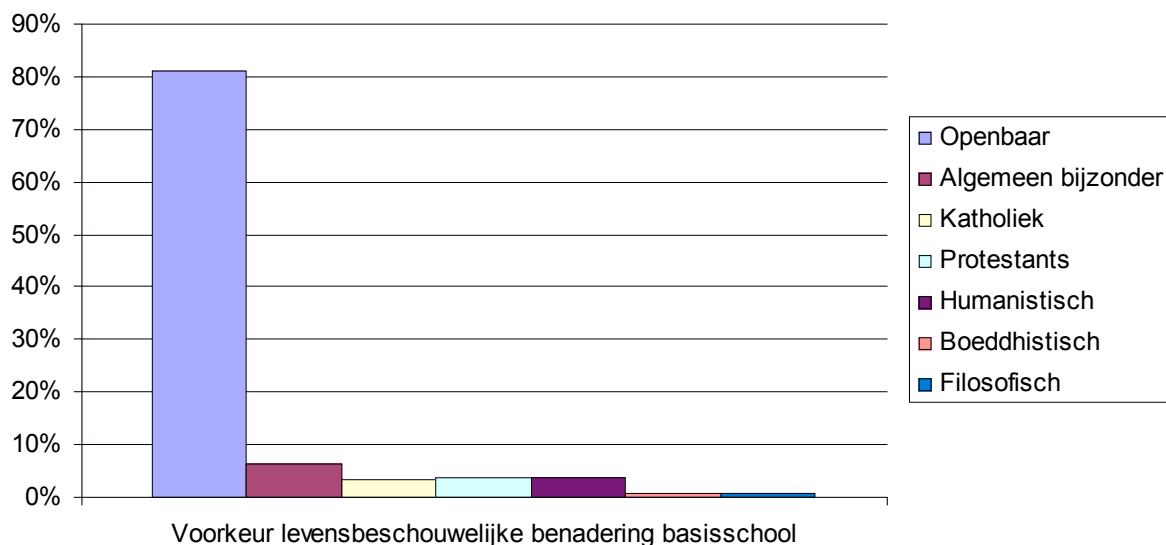
Grafiek 3.1

Niet minder dan 114 (77,6%) van de 157 respondenten waren vrouwen (zie grafiek 3.1). Het grootste deel van deze respondenten geeft aan een hoog opleidingsniveau te hebben. Dit geldt ook voor de partners. Van de respondenten geven 80,6 % aan een HBO of universitaire opleiding te hebben genoten. Voor hun partners ligt dit percentage op 85,2% (zie grafiek 3.2).

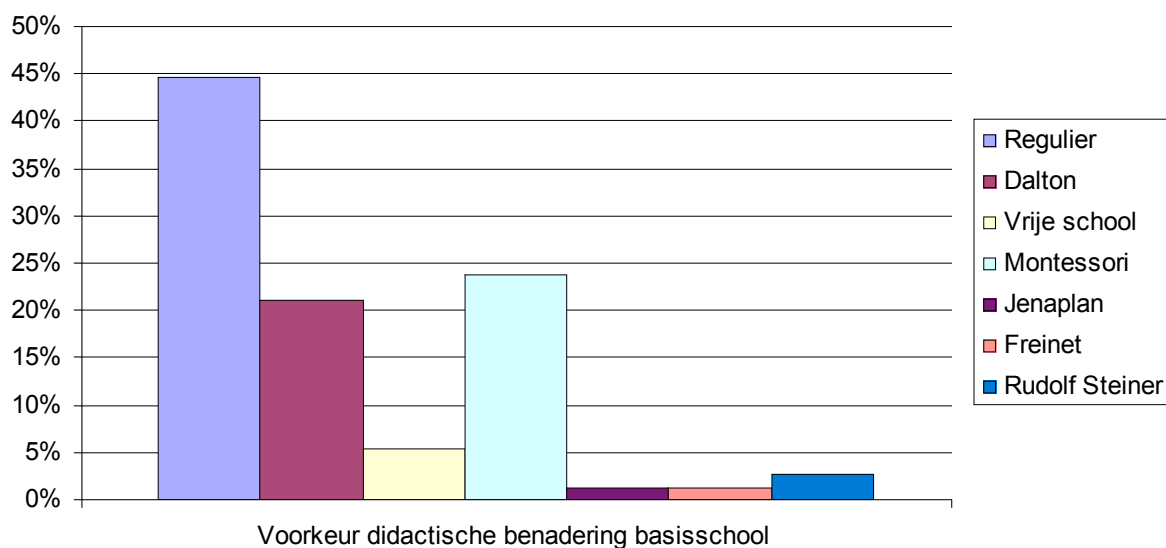
Grafiek 3.2

De vraag over keuzevoorkeur wat betreft godsdienstige of levensbeschouwelijke grondslagen van een basisschool geeft een duidelijke trend weer. 81,2 % van de respondenten geeft voorkeur aan openbaar onderwijs. Met 6,4% was algemeen bijzonder de tweede meest populaire keuze (zie grafiek 3.3).

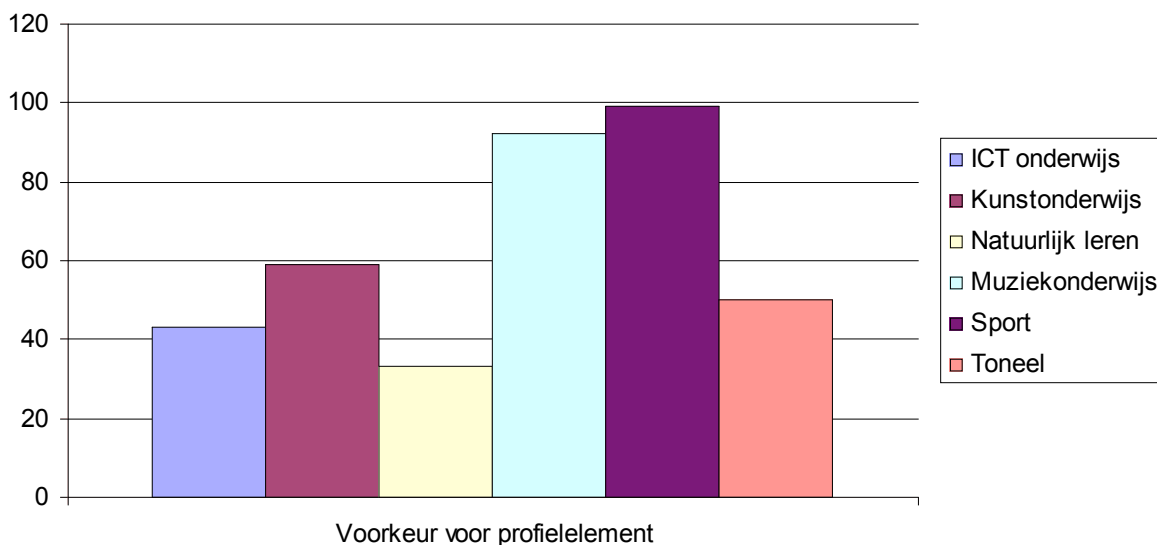
Grafiek 3.3

Bij de vraag over keuzevoorkeur met betrekking tot didactische benadering van een basisschool gaf meer dan 40% van de respondenten aan te kiezen voor regulier onderwijs. Daarna volgde montessorionderwijs en daltononderwijs met respectievelijk 22,9% en 20,4% (zie grafiek 3.4).

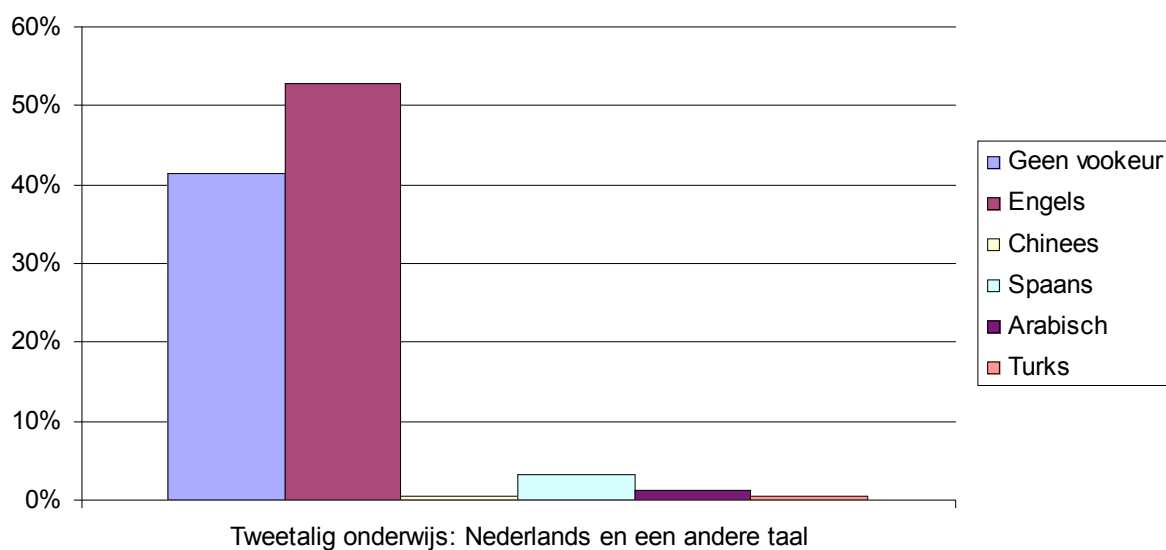
Grafiek 3.4

Vanuit de probleemstelling is een vraag geformuleerd om in kaart te brengen welke profielementen het meest populair zouden zijn binnen de "ideale basisschool." Bij deze vraag konden de respondenten kiezen uit maximaal drie van in totaal zeven (ict, kunst, natuurlijk leren, muziek, sport, toneel, en tweetalig) thema's. Omdat de respondenten bij deze vraag meerdere keuzes konden aangeven zijn deze gegevens in absolute aantallen en niet in percentages weergegeven.

Grafiek 3.5

Grafiek 3.5 geeft aan dat de respondenten de meeste voorkeur geven aan sport en muziekonderwijs, respectievelijk een score van 99 en 92 .

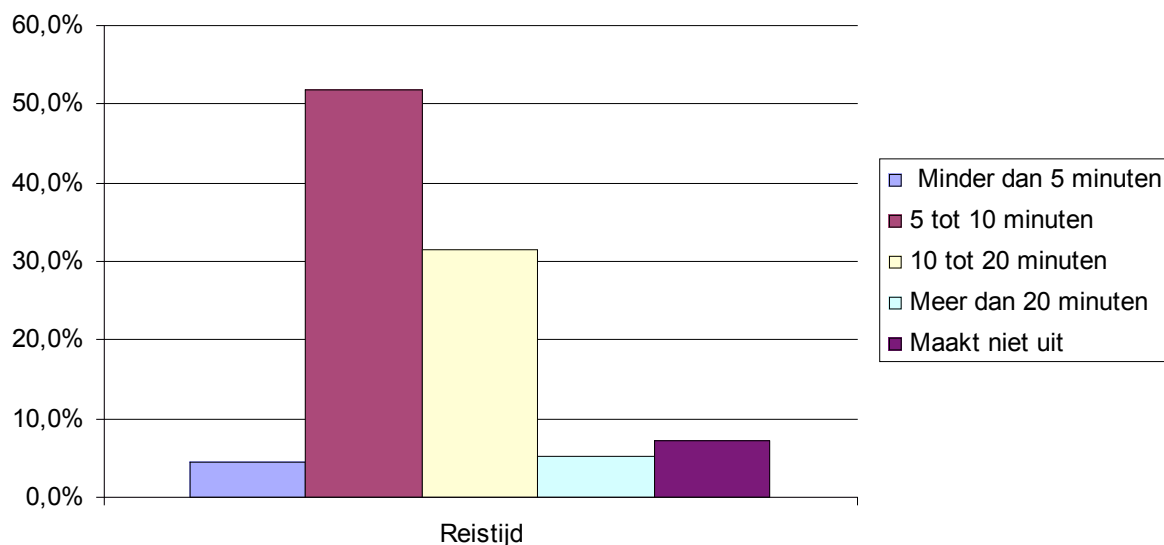

Grafiek 3.6

Van 157 respondenten geven 65 (58,6% van het totaal aantal respondenten) voorkeur aan tweetalig onderwijs (zie tabel in bijlage 1). Met tweetalig onderwijs wordt hier Nederlands en een andere taal bedoeld. Van deze groep geeft het leeuwendeel de voorkeur aan Engels als tweede taal.

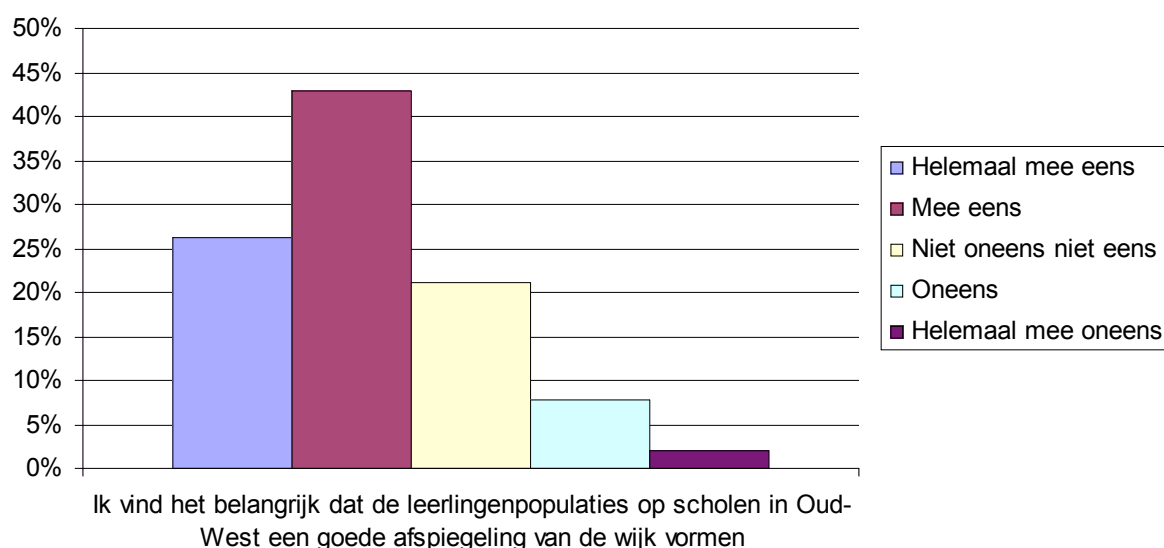
Grafiek 3.7 illustreert de (on)bereidwilligheid om ver te reizen voor de "ideale school." Slechts een klein percentage (12,2%) van de respondenten geeft aan bereid te zijn meer dan 20 minuten te reizen of vindt de reistijd helemaal onbelangrijk. Met andere woorden, bijna 90% wil minder dan 20 minuten reizen en meer dan de helft (56,4 %) is niet bereid om meer dan tien minuten te reizen. Zeker gezien het feit dat voor veel

ouders in Oud-West het langer dan tien en zelfs langer dan twintig minuten zou kosten om scholen in Amsterdam Zuid te bereiken, is dit een belangrijk resultaat.

Grafiek 3.7

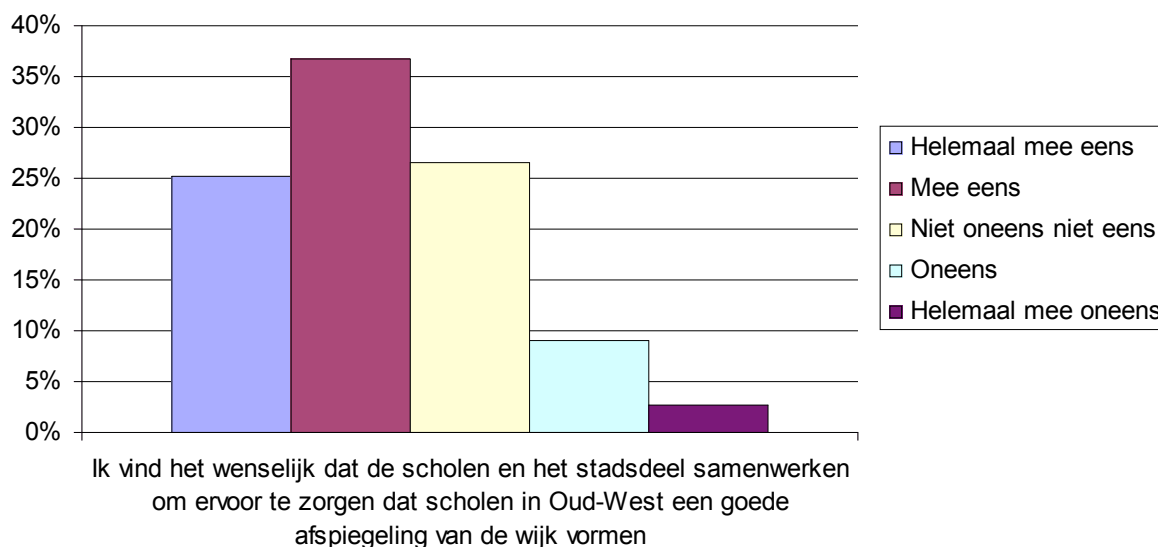
Ook al was het niet mogelijk om via een enquête vragen over de controlled choice benadering te stellen, toch is aan de hand van twee stellingen wat inzicht verkregen in percepties over evenwichtige schoolcomposities en de wenselijkheid van interventies om gemengde schoolpopulaties in Oud-West te bevorderen. Zoals de eerst volgende grafiek duidelijk laat zien, zegt minder dan 10% van de respondenten 'oneens' of 'helemaal oneens' te zijn met de stelling dat het belangrijk is dat scholen in Oud-West een goede afspiegeling van de wijk vormen. Bijna 70% kruist aan 'mee eens' of 'helemaal mee eens' bij deze stelling.

Grafiek 3.8

De laatste grafiek (3.9) geeft een beeld van wat de respondenten vinden van samenwerkingsverbanden tussen scholen en het stadsdeel bedoeld om ervoor te zorgen dat de scholen in Oud-West een goede afspiegeling van de wijk vormen. Slechts 11,6%

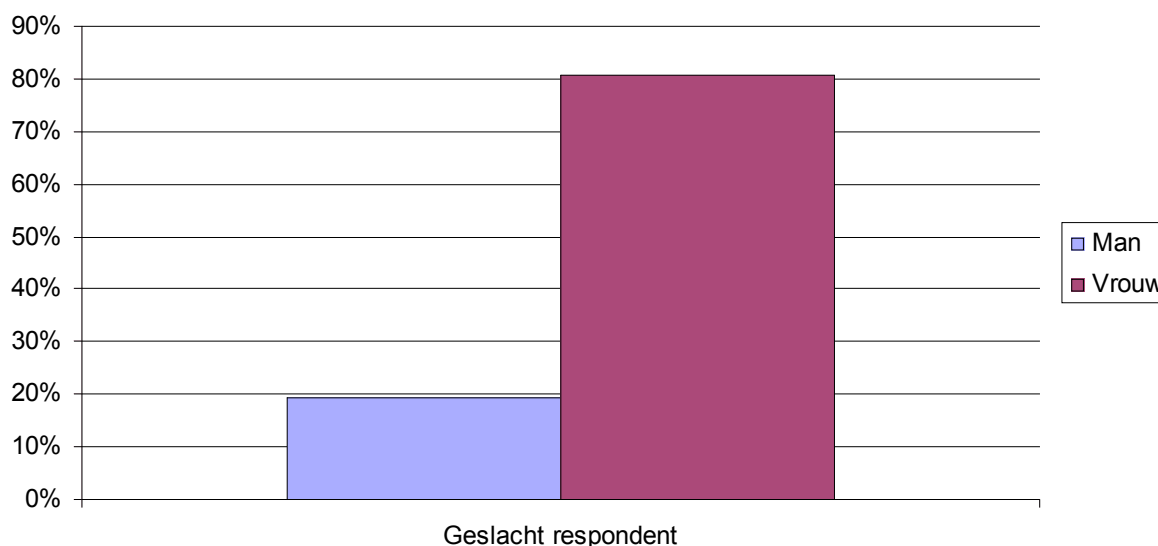
is het 'oneens' of 'helmaal oneens' met de hieronder gepresenteerde stelling. Meer dan zestig procent (61,9%) was het 'mee eens' of 'helemaal mee eens' met deze stelling.

Grafiek 3.9

I. Resultaten van enquête in Westerpark

Het eerste resultaat van de enquête die in juli en augustus *face-to-face* in Westerpark⁴¹ werd afgenomen, is dat meer dan tachtig procent van de geënquêteerden vrouwen zijn (zie grafiek 3.10).

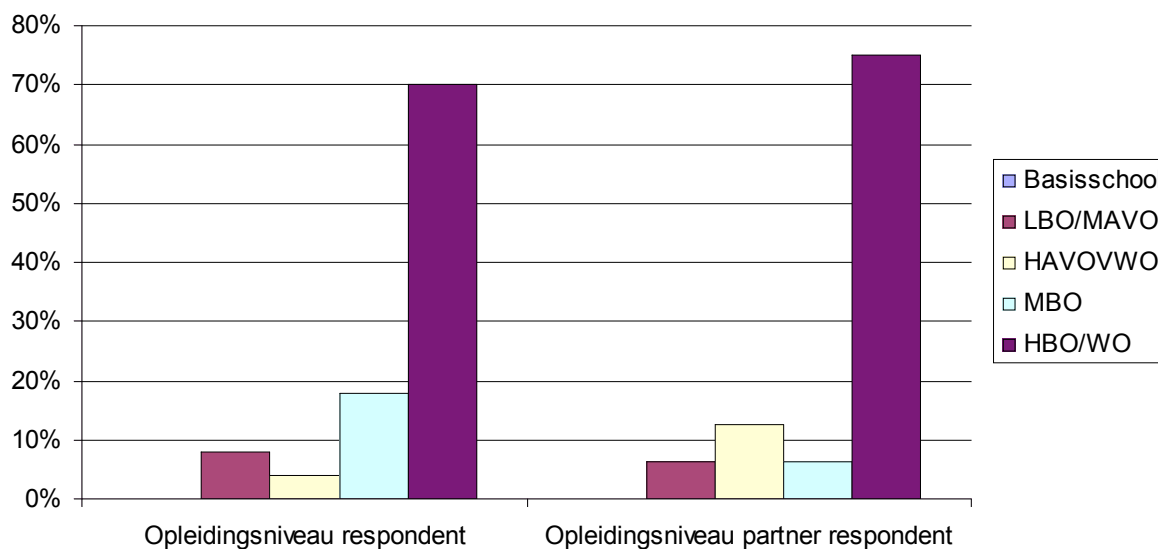

Grafiek 3.10

In grafiek 3.11 is af te lezen dat er weinig laag opgeleide, en veel hoog opgeleide ouders geënquêteerd zijn. Bijna 70% van de respondenten gaf aan dat zij en hun partners een hbo of universitaire studie achter de rug hebben. De resultaten van de in

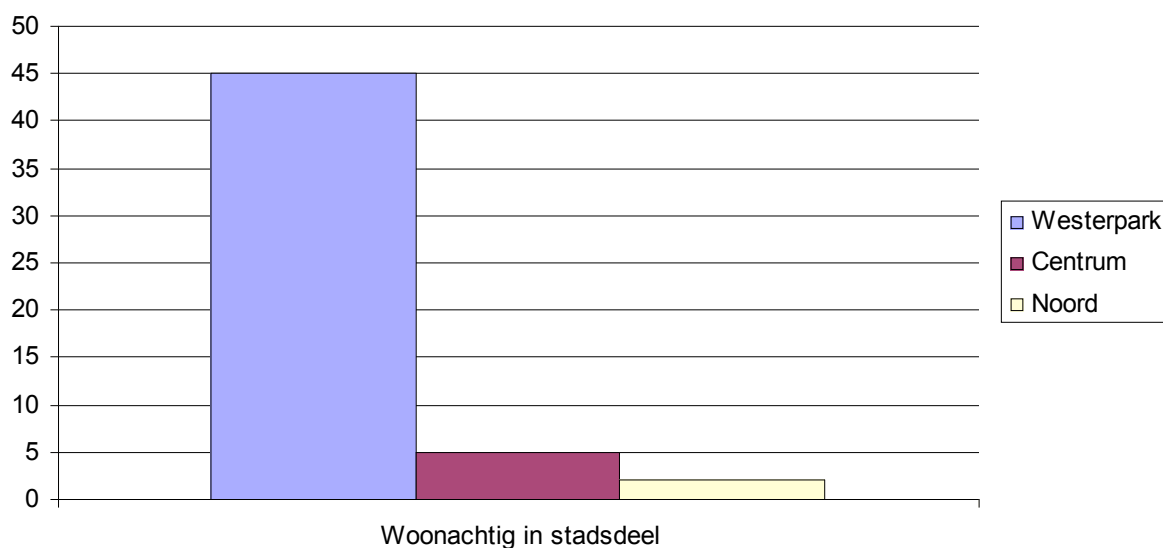
⁴¹ Hiermee bedoelen we ook letterlijk het park in Westerpark, ten westen van de Haarlemmerpoort en ten noorden van de Haarlemmertrekvaart.

Westerpark afgenomen enquête geven dus vooral inzicht in de percepties van hoog opgeleide vrouwen.

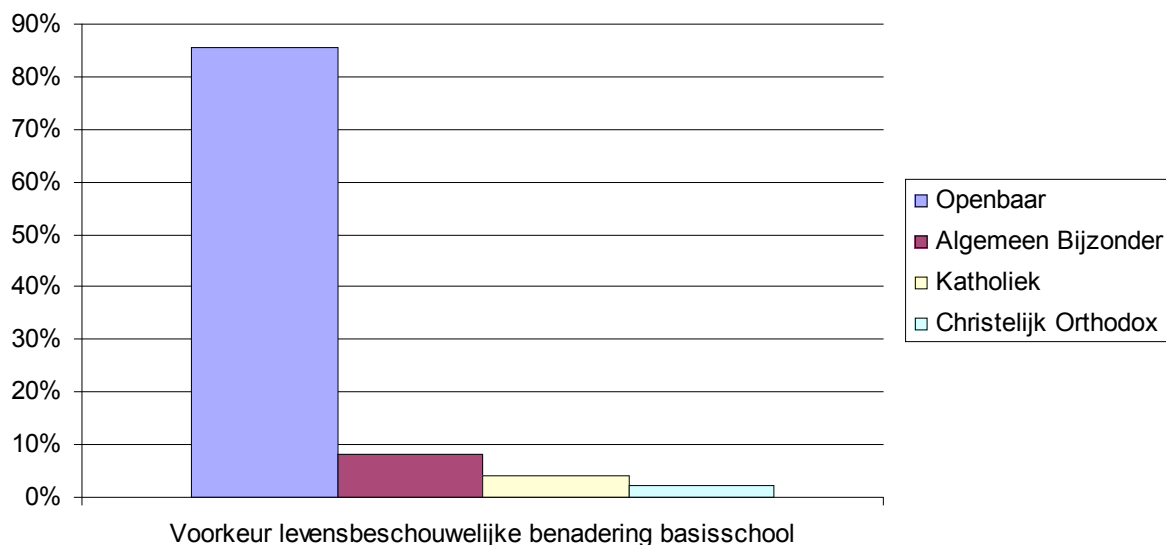
Grafiek 3.11

Grafiek 3.12 geeft aan dat 45 van de 52 geënquêteerde in Westerpark wonen. Vijf komen uit het centrum en twee wonen in Noord. Dit gegeven is relevant om te benoemen omdat dit onderdeel van het onderzoek Westerpark en niet Amsterdam Centrum en Noord betreft.

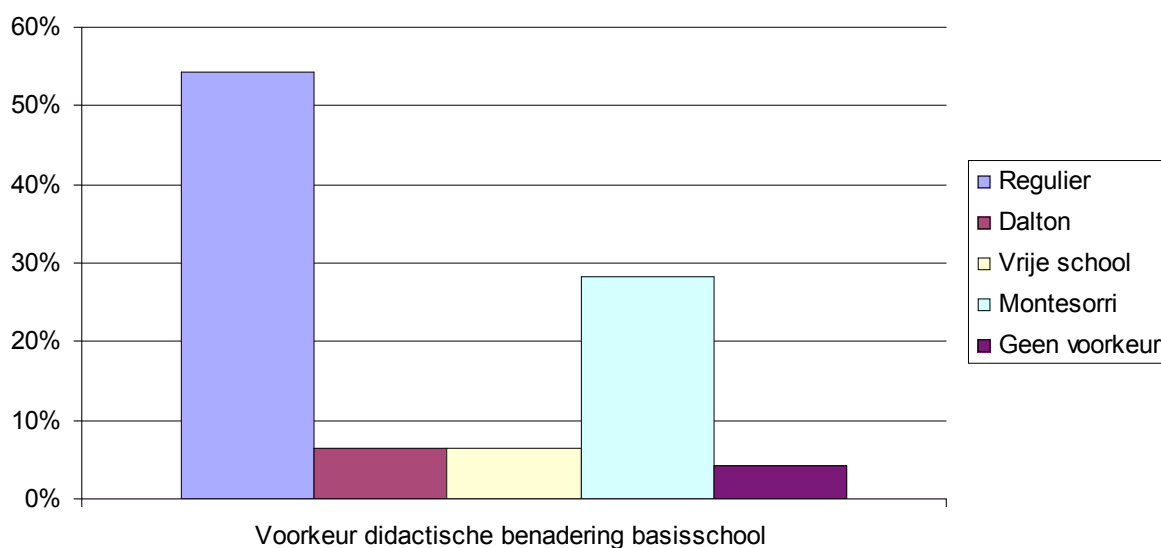
Grafiek 3.12

Op de vraag waar de voorkeur van de respondenten naar uit gaat met betrekking tot de godsdienstige of levensbeschouwelijke grondslag bij de keuze voor een basisschool voor hun kinderen, gaf meer dan 85% openbaar onderwijs aan (zie grafiek 3.13).

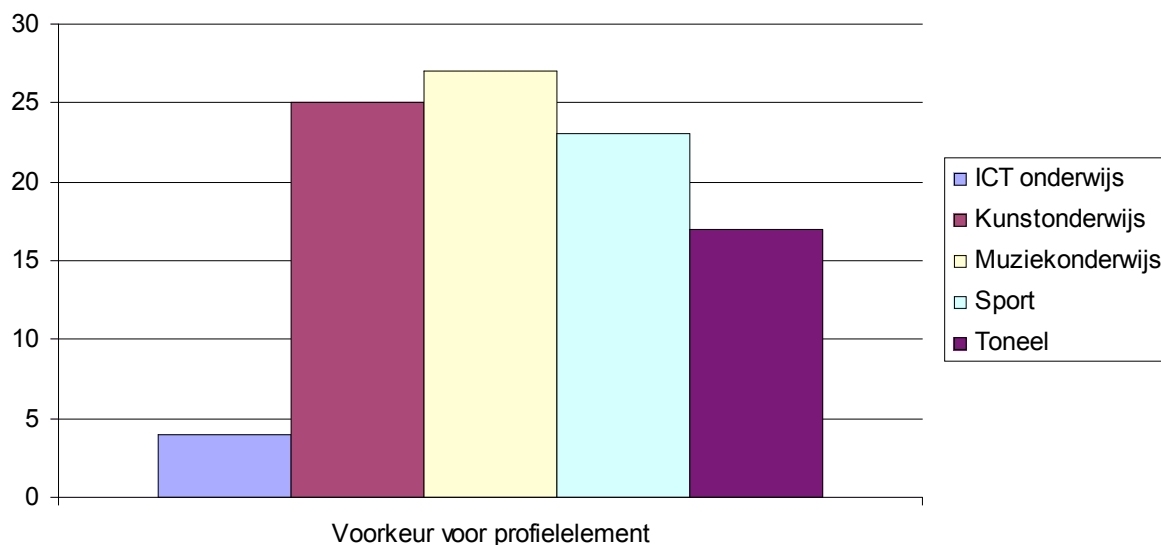
Grafiek 3.13

Ook is gevraagd naar de voorkeuren wat betreft didactische vormgeving. Wat betreft deze voorkeuren komt regulier onderwijs voorop met ruim 50%, gevolgd door Montessori onderwijs (zie grafiek 3.14).

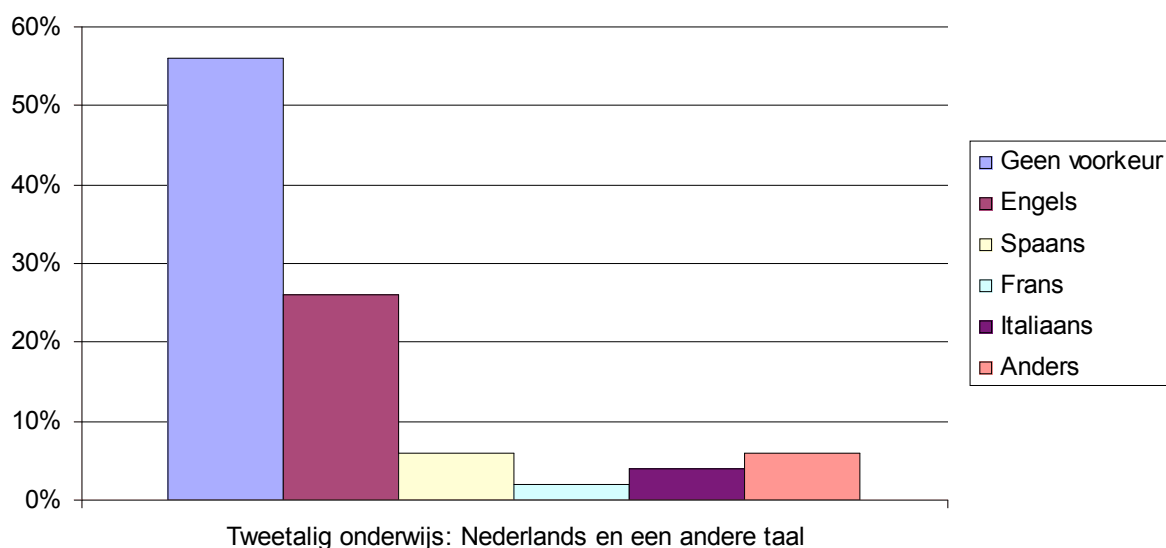

Grafiek 3.14

Op zoek naar de schoolprofiel elementen waarvoor men een uitgesproken voorkeur had, zijn de volgende keuzes aangeboden: ICT, kunst, muziek, sport, toneel, en tweetalig onderwijs. Daarnaast is ook gevraagd naar andere thema's die extra aandacht zouden moeten krijgen. Bij een eventuele voorkeur voor tweetalig onderwijs hebben we ook gevraagd of de respondenten de tweede taal wilden specificeren. Grafiek 3.15 en 3.16 geven de preferenties van de respondenten weer. Muziek- en kunstonderwijs scoren het hoogst, op de voet gevolgd door sport.

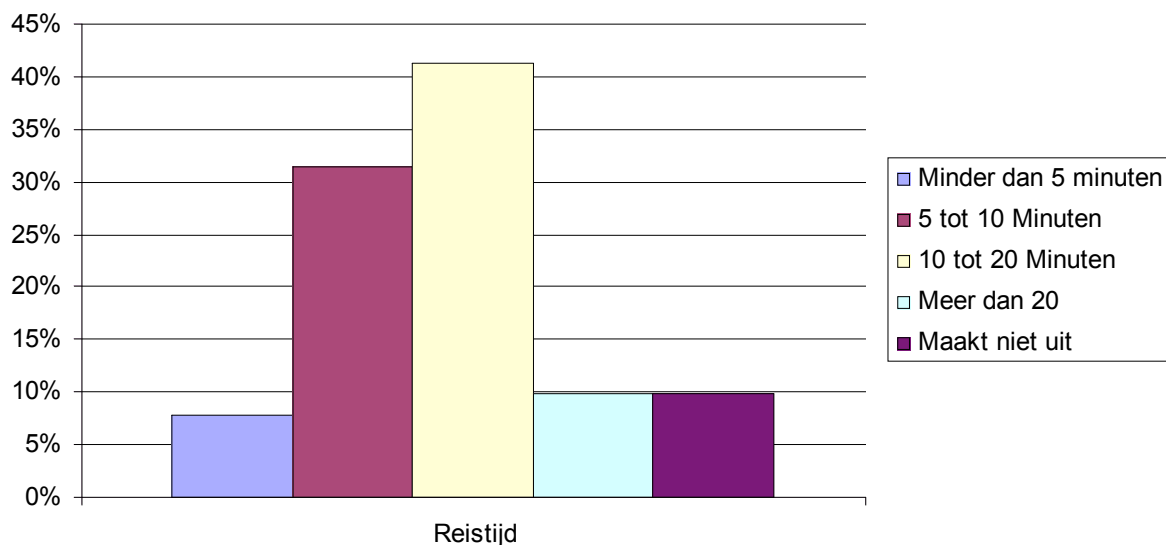
Grafiek 3.15

Grafiek 3.16

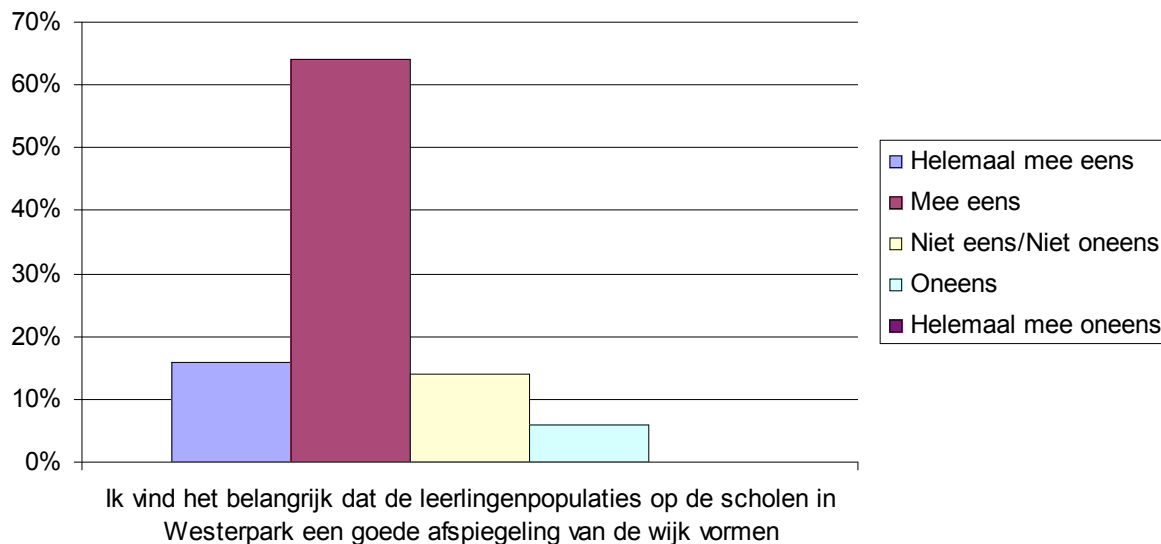
Van 52 respondenten geven 34 (44% van het totale aantal respondenten, zie tabel bijlage 1) voorkeur aan tweetalig onderwijs. Met tweetalig onderwijs wordt hier Nederlands en een andere taal bedoeld. Van deze groep geeft het overgrote merendeel de voorkeur aan Engels als tweede taal naast het Nederlands.

Zoals grafiek 3.17 illustreert, zegt 41,2% van de respondenten bereid te zijn om tussen de tien en de twintig minuten te reizen om hun kind naar school te brengen en van school te halen. Nog net geen tien procent was bereid om meer dan 20 minuten naar een basisschool te reizen, en nog geen tien procent vond dat de reis tijd niet uitmaakte.

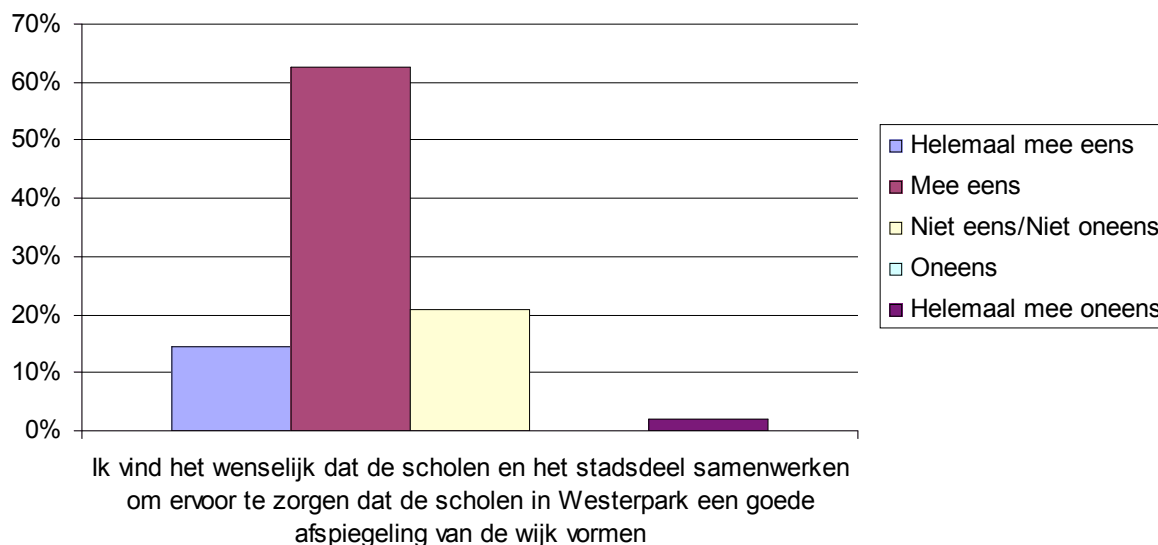

Grafiek 3.17

Netzo als bij de enquête van Oud West was het onmogelijk om ouders over de *controlled choice* benadering te pijlen (daarvoor was een interview en een goede discussie van minstens een kwartier nodig). Toch wilden wij vragen stellen die een indicatie geven van wat ouders vinden van segregatie en pogingen om segregatie te lijf te gaan. Grafiek 3.18 en 3.19 laten zien dat er veel belangstelling is voor scholen in Westerpark die een goede afspiegeling van de wijk vormen.

Grafiek 3.18

Grafiek 3.19

Vooral de laatste grafiek laat zien dat veel ouders in Westerpark voorstanders zijn van samenwerkingsverbanden tussen scholen en het stadsdeel die bedoeld zijn om ervoor te zorgen dat scholen in Westerpark een goede afspiegeling van de wijk vormen. Niet minder dan 80% was of 'helemaal mee eens' of 'mee eens' met de hierboven gepresenteerde stelling.

J. Slotdiscussie

Kort samengevat, geven de resultaten van de enquêtes aan dat er steun voor gemengde scholen is. Uiteraard bestaat het gevaar van sociaal wenselijke antwoorden bij de soort stellingen die we hebben voorgelegd. Ook is het zo dat de stellingen op geen enkele wijze aangeven wat een dergelijke samenwerking zou inhouden. En toch kunnen we concluderen uit de reacties op de stellingen dat er onder ouders in Oud-West en Westerpark een hoge mate van openheid zal zijn tegenover goed doordachte samenwerkingsverbanden en interventies om de segregatie te verminderen. Verder illustreren onze kwantitatieve data dat er veel belangstelling is voor tweetalig onderwijs (wat in de VS als steun voor *magnet* scholen gezien zou worden) en een aantal andere schoolprofiel elementen. Deze bevindingen zouden van toepassing kunnen zijn indien er voor de gecontroleerde keuze benadering gekozen wordt.

Ook is het belangrijk om te benadrukken dat de resultaten van de enquêtes inzicht geven in een potentieel obstakel. Bij het nadenken over een mogelijke implementatie van controlled choice in Nederland, rijzen meteen vragen over de relatie tussen bijzonder en openbaar onderwijs in een dergelijke netwerk van participerende scholen. (Dit bestaat niet in de VS vanwege de scheiding tussen overheid en kerk. Alle bijzondere scholen in de VS zijn dus privé-scholen). Als een gezin bijvoorbeeld aangeeft een sterke voorkeur voor bijzonder onderwijs te hebben, dan zou het ingewikkeld kunnen zijn om deze voorkeur niet te honoreren vanwege het rekening houden met socio-economisch evenwicht. Maar omdat de expliciete voorkeur voor openbare onderwijs onder de geënquêteerden zo groot is, zou deze eventuele belemmering in Amsterdam West minder problematisch kunnen zijn dan elders.

Nu gaan we over naar de interview data en de conclusies die we daaruit kunnen afleiden. Zoals uit de interviews blijkt is het schrikbeeld van een 'zwarte' school voor veel kansrijke ouders in Oud-West en Westerpark een reden om geen risico's te nemen. Al in een vroeg stadium zijn deze ouders bereid om heel veel energie te stoppen in een garantie op wat zij zien als een adequaat gemengde of zelfs 'witte' school. Echter is het onduidelijk wat ouders eigenlijk bedoelen met deze termen. Kansrijke 'witte' ouders willen bijvoorbeeld niet dat hun kinderen naar scholen gaan met veel kansarme 'witte' leerlingen. Veel ouders vinden dat scholen (en in sommige gevallen het stadsdeel) een ondoorzichtig toelatingsbeleid hanteren, met een heleboel ongeschreven regels of afspraken; voor de ene ouder is dit een reden om een keer de hand van de schooldirecteur te schudden in de hoop op een hogere plek op de wachtlijst, voor de ander een bevestiging dat ze gediscrimineerd worden op hun etniciteit. Sowieso vonden ouders dat je meer kans had om je kind te plaatsen op een gewilde, niet-'zwarte' school als je een grote hoeveelheid kennis, vaardigheden en nuttige contacten had. De geïnterviewden vonden dat hoogopgeleide en meestal autochtone ouders de succesvolste 'spelers' waren wanneer het gaat om het vinden van een 'goede' school. Het zijn volgens deze ouders de laagopgeleiden en vooral allochtonen (maar in veel mindere maten de 'expats') die aan het kortste eind trekken. Ook al zijn ze niet negatief over het aanbod van scholen in bijvoorbeeld Oud-West -- en ook al begrijpen ze (van ons) dat het onmogelijk is om de eerste keuze van iedere ouder te honoreren (en dat daardoor in Oud-West een plaatsingsbeleid is ingevoerd) -- zien ze toch een vaag en niet helemaal eerlijk systeem waarbij al in een vroeg stadium een scheiding langs socio-economische en etnische lijnen plaatsvindt.

Verreweg de meeste ouders willen graag een evenwichtige school -- voor hun kind en ook voor andere kinderen uit hun buurt. Uit zichzelf verwoorden zij dit meestal in termen van etniciteit. 'Witte' scholen vindt men (in theorie) belachelijk; men woont niet voor niets in multicultureel Amsterdam, en kinderen hoorden voorbereid te worden op de Amsterdamse en Nederlandse samenleving zoals die er vandaag de dag uit ziet. Veel ouders in bijvoorbeeld Oud-West waren zeer negatief over Oud-Zuid en de 'elitaire' scholen in Oud-Zuid. Maar nog sterker was de aversie ten opzichte van 'zwarte' scholen. 'Zwarte' scholen zag men als ongewenst mede omdat de taalachterstand van leerlingen een negatieve invloed heeft op schoolprestaties; vaak noemt men ook wat men zag als een wat hardere en ruwere sfeer op schoolpleinen.

Geen wonder dus dat als ze daarover adequaat geïnformeerd waren, de *controlled choice* benadering de meeste ouders dan ook aan sprak. Dit is wellicht de meest hoopgevendende van ons bevindingen. Garanties op evenwichtige schoolpopulaties in buurten met genoeg kansrijke gezinnen zijn zeer aantrekkelijk. Wel voelde men een grote onzekerheid wanneer men zich voorstelde hoe het zou zijn om zelf in de praktijk mee te doen met een dergelijke interventie, met dus de kans dat hun kind in een gemengde klas op een -- vanuit hun perspectief -- vooralsnog niet adequaat gemengde basisschool zou komen. Het verschaffen van zekerheid in de vorm van garanties over maximale percentages kansarme leerlingen -- en over het feit (zo ver wij kunnen zien) dat de scholen in Oud-West allemaal kwalitatief goed onderwijs bieden -- is dus noodzakelijk om ouders mee te krijgen. Uit de interviews blijkt dat ouders heel goed moeten begrijpen dat er geen risico's met hun kinderen genomen worden. Het is mogelijk dat ouders dus bij de desbetreffende scholen langs moeten gaan om de sfeer te voelen. Ook moeten ze goed begrijpen dat alle kinderen in een stadsdeel als Oud-West

gebaat zijn bij gegarandeerde toegang tot een systeem van excellente en evenwichtige scholen in hun woonomgeving.

Vragen naar de profielen of accenten die ouders graag op school zouden zien leverden minder uitgebreide en uitgesproken reacties op. Belangrijk lijkt vooral te zijn dat er voldoende 'diversiteit' is, maar ook niet te veel 'zwart'. Sommige ouders zijn bevologen voorstanders van onderwijsmethoden zoals Montessori die de zelfstandigheid en individualiteit van leerlingen benadrukken, terwijl anderen juist een meer klassikale manier van onderwijs willen en zeggen vooral géén Montessori of soortgelijke benaderingen te willen. Sommige ouders zien graag een accent op kunst en theater, anderen zien zoiets als 'onzin' of iets dat in de hobby- en privésfeer thuis hoort. Er moet dus een breed scala aan identiteiten zijn; er is niet één recept voor de ideale school.

Ons verhaal over desegregatie aan de hand van socio-economische criteria is voor de meeste ouders iets nieuws. Het dominante discours benadrukt en problematiseert vooral etniciteit, en wanneer ouders praten over schoolcomposities en segregatie doen zij dat meestal aan de hand van etnische criteria. Tegelijkertijd zien we dat als we tijd hebben, en als de leden van ons team de toelichting adequaat doen, dat de socio-economische invalshoek een belangrijk middel is om ouders anders te laten denken en praten: veel onzekerheden worden weggenomen als goed getrainde mensen uitleggen wat de consequenties zijn van een socio-economische focus. Potentieel probleem hier is, zoals we gezien hebben, dat het soms lang duurt voordat mensen discussies rondom socio-economisch (de)segregatie adequaat kunnen voeren. Bovendien reageren veel laagopgeleide ouders in eerste instantie negatief op onze selectiecriteria. Het voelt soms voor hen alsof zij -- in plaats van 'de allochtonen' -- opeens de minder gewenste groep zijn, of dat we ervan uitgaan dat de opleiding van ouders een classificatie in termen van 'slim-dom' of 'goed-slecht' mogelijk maakt. Voor allochtone laagopgeleide ouders lijkt het soms echter op de zoveelste vermeende poging tot discriminatie. (Sommige ouders met een allochtone achtergrond waren ook meteen heel enthousiast over de voorgestelde aanpak.) Als er gekozen wordt om een gecontroleerde keuze pilot van start te laten gaan, moeten de sociologische en pedagogische voordelen van socio-economische desegregatie dus heel goed uitgedragen worden. Het gaat primair om een gezonde mix creëren en netwerken van steeds aantrekkelijker scholen, in het belang van alle groepen. Omdat het hier gaat om een mentaliteitsverandering en cultuuromslag (heel weinig ouders nemen bijvoorbeeld uit zichzelf een term als 'middenklasse' of een criterium als opleiding in de mond, terwijl men het al gauw over allochtonen en Nederlanders heeft) moeten uitvoerders van een dergelijke interventie veel tijd en aandacht aan dit aspect besteden.

Van wit - zwart naar kansrijke - kansarm in de volksmond? Wellicht klinkt dit onrealistisch. En het is zeker waar dat in de eerste instantie ouders vaak enige tegenzin voelen om socio-economisch classificaties te gebruiken. Maar deze tegenzin neemt aanzienlijk af naarmate de uitgangspunten (en successen) van *controlled choice* in de VS uitgelegd worden. Het is alsof het bespreken van deze nieuwe generatie van desegregatie interventies een veilige ruimte creëert waarin dit soort beladen onderwerpen op een kalme manier besproken kunnen worden. Voor ons concreet betekent dit dat, als er voor *controlled choice* gekozen wordt, de uitvoerders echt moeten benadrukken waarom er voor evenwicht op basis van socio-economische criteria is gekozen, en waarom dit een breuk vormt met het overbekende en grijsgedraaide debat over etnische integratie en 'zwarte' scholen. Ze moeten

benadrukken dat de 'mix' die zij voorstaan gunstig en zonder risico's is. Hoogopgeleide autochtone ouders kunnen hele specifieke afkeuren hebben, die bij een grootschalig *controlled choice* project niet allemaal kunnen worden voorkomen (zoals een aversie tegen het dragen van hoofddoekjes of tegen kansarme autochtone ouders waar men geen affiniteit mee voelt). Het is aan de uitvoerders van de interventie om uit te leggen dat hun project niet zal voorkomen dat men hiermee in aanraking komt (dat is nu eenmaal een consequentie van menging en integratie), maar dat er altijd een acceptabel mix met een sterk kansrijk aandeel zal zijn; men hoeft dus niet bang te zijn dat hun kind heel sterk door 'één bepaalde groep' negatief wordt beïnvloed.

Een andere bevinding heeft met denominaties van scholen te maken. Wat ook duidelijk uit ons interviews kwam was dat het belangrijk is voor christelijke scholen om uit te leggen wat hun denominatie in de praktijk inhoudt. Vooral bij voorlichting aan buitenlandse ouders moet duidelijk gemaakt worden dat de verschillen tussen christelijke en openbare scholen in de praktijk vaak kleiner zijn dan zij mogelijk verwachten.

Zoals onze interviews illustreren kan het moeilijk zijn om een profiel/thema of benadering te vinden die zowel kansrijke als kansarme ouders, of zowel autochtone als allochtone ouders, aan zal spreken. 'Vrije' onderwijsvormen zijn geliefd bij kansrijke ouders maar kunnen volgens sommigen kansarme kinderen benadelen. Omgekeerd vonden ouders dat scholen met extra voorzieningen voor het wegwerken van taalachterstanden bij kansarme leerlingen weer kansrijke ouders zouden afschrikken, aangezien dit soort voorzieningen voor hun eigen kind onnodig waren en de school een imago van achterstandsschool gaven.)

Hier vinden we een serieus argument om niet te de-segregeren. Hier tegenover staat een berg van (internationale) kwantitatieve studies waaruit blijkt al meer veertig jaar dat in het algemeen alle kinderen het beter doen op scholen met redelijk tot hoge percentages kansrijke medeleerlingen. Dit lijkt ons ook logisch gezien het feit dat kinderen de hele dag door van elkaar leren (denk aan taalontwikkeling). Maar ook bestuurders, stadsdelen, en scholen die met kritische ouders in gesprek gaan moeten een antwoord op deze vraag vinden.

Tenslotte het volgende: als er voor een gecontroleerde keuze interventie gekozen wordt, moeten de uitvoerders voorkomen om te veel mee te gaan in het discours van 'zwarte scholen' door alsnog de interventie te verdedigen in termen van *etnische* menging. Het moet duidelijk zijn dat de gecontroleerde keuze aanpak zich distantieert van een nadruk op etniciteit, en dat daar harde wetenschappelijke gronden voor zijn (zoals we in deel 1 van dit rapport gezien hebben). Maar tegelijkertijd hebben we in dit deel van het rapport glashelder bewijs dat heel veel ouders in Amsterdam West bezorgd zijn over potentiële etnische spanningen en sterke voorstanders zijn van minder etnische onderwijssegregatie. De kunst is te laten zien dat socio-economische desegregatie echt om socio-economische desegregatie gaat -- in het belang van kansrijke en kansarme kinderen -- maar ook dat het de beste manier is om (in veel contexten) de etnische segregatie te lijf te gaan. Nogmaals hier zien we dat alles staat of valt met een intensieve voorlichting.

Deel 4 Schoolbestuurders en schooldirecties: percepties en draagvlak

Wat betreft schoolbesturen en directies was de kern van onze opdracht van de drie stadsdelen en DMO helder: ten eerste, deze mensen uitnodigen om vanuit hun institutionele posities en specifieke verantwoordelijkheden na te denken over een eventuele socio-economische desegregatie-interventie in Amsterdam West, volgens de *controlled choice* benadering. Ten tweede, zo objectief mogelijk rapporteren over de reacties van deze sleutelfiguren. Met andere woorden: wat vinden deze zeer relevante 'spelers' van een dergelijk idee? Welke mogelijkheden zien ze? En welke 'beren op de weg'? In hoeverre zijn ze nu al betrokken bij dit thema en wat hebben ze nodig om *commitment* voor deze aanpak uit te kunnen spreken? Om het draagvlak van de bestuurders en directeuren te kunnen meten, moesten we ze eerst vertellen (1) over de groei van socio-economische desegregatieprojecten in de VS en (2) over de potentieel aantrekkelijke aspecten van de *controlled choice* benadering en (3) over de potentiële risico's en nadelen.⁴²

We beginnen hieronder voor een aantal redenen met de schoolbesturen. Ten eerste is de betrokkenheid van de bestuurders van essentieel belang. Ten tweede komen de enthousiaste en kritische reacties van de bestuurders voor een groot gedeelte overeen met de perspectieven van de schooldirecteuren. Daarom beschrijven we eerst gedetailleerd de reacties van bestuurders van scholen in onder andere Oud-West en besteden we verderop in wat kortere paragrafen aandacht aan de meningen van schooldirecteuren.

A. Schoolbesturen: AWBR

De hoofdauteur van dit rapport heeft begin juni een presentatie gegeven aan het AWBR-bestuur en zijn zeventien schooldirecties die werken in Amsterdam West Binnen de Ring. De presentatie ging over de uitgangspunten achter socio-economische desegregatie en de mogelijkheid van een gecontroleerde keuzeinterventie met als basis Oud-West. De reactie van René Peeters (algemeen directeur van AWBR) en Ineke ten Hertog (adjunct algemeen directeur) was positief. En in het algemeen vond iedereen de uitgangspunten en visie goed passen bij Amsterdam West Binnen de Ring. René Peeters zei wel dat hij "acht tot tien spannende vragen" had en Ineke Ten Hertog liet meteen merken dat zij kritische kanttekeningen plaatste bij een paar van de logische consequenties van een dergelijke aanpak.

Deze presentatie kreeg direct een vervolg. Snel daarna kwam een uitnodiging van de algemene directie van AWBR om alle schooldirecteuren actief in Oud-West voor gesprekken te benaderen (voor die tijd hadden slechts we met één van deze vijf directies gesproken). Ook werd een afspraak gemaakt om nog dieper op het onderwerp in te gaan met René Peeters, Ineke ten Hertog en Hiske Swart (beleidsadviseur

⁴² Mede hierdoor, maar ook mede gezien de sympathie van de hoofdauteur voor de gecontroleerde keuzebenadering (zie bijvoorbeeld Paulle, 2006), grensde in dit geval 'draagvlak meten' dus regelmatig aan 'draagvlak creëren'. Desalniettemin hebben we openlijk gediscussieerd over de potentiële obstakels, en zullen we hier ook recht proberen te doen aan de minder enthousiaste reacties van de bestuurders en directeuren met wie we gesproken hebben.

AWBR). Voor ondersteuning bij het procesmanagement nodigde de hoofdauteur van dit rapport ook Joram Pach (van onderzoeks-, advies- en managementbureau DSP-groep) uit.

Zoals al eerder was gebleken, was de algemene directie van AWBR enthousiast over de voorgestelde aanpak. De verwachting was dat deze aanpak veel voordelen zou bieden voor kinderen in Oud-West en eventueel ook elders. De algemene directie van AWBR vertelde dat er verschillende positieve reacties van schooldirecteuren binnen waren gekomen naar aanleiding van de presentatie.

Wel maakte de AWBR-directie duidelijk dat de invoering van een plaatsingsbeleid op zich al een grote stap is en een plaatsingsbeleid op sociaal-economische gronden een nog grotere. De algemene directie acht het noodzakelijk dat eerst nog goed wordt onderzocht wat de (juridische) voor- en nadelen van een dergelijke aanpak zijn en wat de mogelijke gevolgen zijn voor de leerlingstromen en -aantallen. Daarnaast hadden zij een aantal kritische vragen over specifieke onderwerpen, die vanuit het perspectief van AWBR van belang zijn:

- 1) Een belangrijke vraag is of -- en zo ja wanneer -- ook andere besturen zouden moeten worden betrokken. In Oud-West is de situatie nog redelijk overzichtelijk, omdat daar slechts één niet-openbare school is.⁴³ Er zijn argumenten om ook deze meteen te betrekken. Deze school heeft veel achterstandsleerlingen, en heeft daarom belang bij een spreidingsbeleid. Hierdoor zou op een relatief makkelijke manier kunnen worden 'geoefend' met de samenwerking tussen besturen op dit gebied. Dit is mede van belang omdat andere buurten een veel groter aandeel bijzondere scholen hebben en het goed zou kunnen dat deze daar, veel meer nog dan in Oud-West, nodig zijn om de aanpak te laten slagen. Een tegenargument is echter dat deelname van de niet-openbare school in Oud-West niet strikt noodzakelijk is om het project te laten slagen, terwijl het betrekken van deze school de zaken wel aanzienlijk complexer zou maken. Het is bijvoorbeeld niet mogelijk en ook ongewenst om ouders te dwingen hun kind op een school van bepaalde denominatie te doen. Ook al is het moeilijk om in te schatten welke rol dit aspect speelt in de schoolkeuze van ouders, we moeten altijd ruimte houden voor ouders om hier een eigen keuze in te kunnen maken. De vraag is hoe hiermee in de praktijk moet worden omgegaan in het kader van controlled choice. En wat betreft het ook buiten Oud-West laten slagen van de aanpak is er ook de mogelijkheid om binnen en buiten Oud-West te starten met alleen openbare scholen, dat wil zeggen alleen scholen van AWBR. Een ander risico van een aanpak met meerdere besturen is dat de kans bestaat dat één of meerdere 'spelers' zich alsnog terugtrekken als het erom gaat spannen.
- 2) Oud-West kent een goed gemengde bevolkingssamenstelling. Op dit moment is de verhouding kansrijk-kansarm ongeveer 70%-30%, maar die ontwikkelt zich in de richting van 80%-20%. Daarmee dreigt de wijk voor de *pilot* te elitair te worden.

⁴³ Nogmaals voor alle helderheid: De Vlinderboom, een school binnen de Amsterdamse Oecumenische Scholengroep (AMOS), is de enige school in Oud-West die niet valt onder het bestuur van AWBR.

- 3) Het zal lastig zijn om leerlingen af te wijzen op het moment dat er in absolute zin nog wel plek is op een bepaalde school maar het maximaal aantal kansrijke of kansarme leerlingen al is bereikt. Juridisch onderzoek hierna lijkt noodzakelijk.
- 4) Wanneer we ervan uitgaan dat kinderen voorrang krijgen bij een school als een broertje of zusje daar al op zit, is het mogelijk dat er een vertraging op zal treden voordat de doelen van het spreidingsbeleid bereikt worden.
- 5) Wat te doen met scholen die slechte kwaliteit leveren?
- 6) Uiteraard moet ook de voorschool worden meegenomen in het plaatsingsbeleid. Daarbij zouden dezelfde afspraken moeten gelden als voor de basisscholen. In dit verband is van belang dat in Oud-West elke school een voorschool krijgt. Juist om dit soort zaken beter te kunnen regelen wil het bestuur AWBR graag zelf de regie over de voorscholen gaan voeren.
- 7) De socio-economische desegregatiepilot zal uiteindelijk verbonden moeten worden met de ontwikkelingen ten aanzien van het bredere plaatsingsbeleid in West. Het bestuur van AWBR streeft ernaar om per 2009 een plaatsingsbeleid voor al haar scholen te voeren. Daarbinnen zou dan als een soort extra 'module' in Oud-West het socio-economische spreidingsbeleid kunnen worden toegevoegd. Voor de uitvoering van het plaatsingsbeleid zou bij voorkeur een centraal inschrijfpunt moeten worden ingesteld. Het bestuur AWBR is van mening dat het stadsdeel zijn verantwoordelijkheid zou moeten nemen door dit te faciliteren.
- 8) Een van de uitgangspunten van het bestuur AWBR is dat kinderen zoveel mogelijk in de eigen buurt naar school moeten gaan. Het zou daarom goed zijn als meer kinderen 'veilig in Oud-West' zouden blijven (in plaats van in Oud-Zuid naar school te gaan).
- 9) Oud-West heeft in het verleden magneetscholen gehad (zonder garanties te bieden ten aanzien van de verhouding kansrijk-kansarm) en die hebben weinig effect gehad op de samenstelling van de leerlingenpopulaties. Past de magneetschoolbenadering het beste bij een aanpak met garanties over leerlingenpopulaties?
- 10) Op dit moment wordt bij de inschrijving voor voorscholen al gevraagd naar het opleidingsniveau van de ouders. Is dit de beste manier om socio-economische classificaties van ouders te maken? En zo ja, is de nieuwe OCenW-definitie van kansarm en kansrijk adequaat voor een buurt zoals Oud-West met zoveel goed opgeleide ouders (die regelmatig hun kinderen naar Amsterdam-Zuid brengen)?

Mede om het draagvlak te vergroten, vond de algemene directie van AWBR dat het goed zou zijn om individueel met een aantal directeuren van scholen in Oud-West te spreken. De AWBR-directie heeft tenslotte verteld dat alvorens zij kan bepalen of plaatsingsbeleid op basis van sociaal-economische classificaties haalbaar is, er behoefte

bestaat om te inventariseren welke stappen moesten worden gezet en wat de kansen en risico's zijn. Er zou een ontwikkelingsmodel moeten worden geschetst. Daaruit zou onder andere moet blijken hoe het nieuwe beleid kan worden ingepast in de bestaande plaatsingsregeling.

We zullen in de conclusie op deze vragen en onderwerpen terugkomen. Maar zoals deze opsomming duidelijk maakt, is het niet mogelijk om dit rapport met maar één toekomstscenario af te sluiten. De wil om verder te gaan is bij de algemene directie van AWBR duidelijk aanwezig. Maar de noodzaak om dit op voorzichtige wijze te doen is er ook. Wat betreft de AWBR-directie staat de deur zeker ook open voor andere besturen. De AWBR-directie heeft er vertrouwen in dat het bestuur van AMOS ook positief over de onderliggende principes van de *controlled choice* aanpak zal zijn. Ook is AWBR geïnteresseerd in de mogelijkheden om intensiever met dit bestuur en diens school in Oud-West samen te werken, omdat dit de toekomstige kans van slagen buiten Oud-West zal vergroten. Toch heeft de AWBR-directie nog twijfels over de wenselijkheid en zelfs mogelijkheid van een samenwerkingsverband tussen openbare en bijzondere schoolbesturen. Ook is de essentiële vraag op welk gebied de pilot zich zou moeten richten – alleen Oud-West, of bijvoorbeeld vanaf het begin ook (een deel van) Westerpark – nog onbeantwoord. Verder, en net zo belangrijk, is er geen definitief antwoord over de fundamentele vraag waarop de kansrijk/kansarm classificaties gebaseerd moeten zijn en wanneer de metingen gehouden moeten worden.

Toevallig vond in dezelfde periode in stadsdeel Westerpark een decentraal lokaal overleg plaats. Ook hiervoor was de hoofdauteur van dit rapport uitgenodigd om een presentatie te geven. Dick Jansen (wethouder, Westerpark) was de voorzitter. De andere aanwezigen waren Martien Kuitenbrouwer (portefeuillehouder jeugd van Westerpark), Rob Niehe van de Amsterdamse Oecumenische Scholengroep (AMOS) en Hedy Tee (beleidsmedewerker onderwijs en jeugd van stadsdeel Westerpark).⁴⁴ Uitgangspunt van de presentatie was de wenselijkheid van een socio-economisch desegregatie-interventie met als basis Oud-West. Maar bij deze presentatie werd er ook nadrukkelijk gekeken naar de mogelijkheid dat op den duur bepaalde straten, buurten of scholen in Westerpark onderdeel van het in Oud-West op te zetten project zouden gaan uitmaken. Ook werd de mogelijkheid van een, vooralsnog aparte, tweede socio-economisch desegregatiepilot in Westerpark of delen daarvan besproken.

Ook bij dit gesprek heeft René Peeters (AWBR) zijn enthousiasme voor een socio-economische desegregatie-interventie met als basis Oud-West duidelijk laten blijken. De aanwezigen waren in het algemeen enthousiast maar tegelijk heel terughoudend over de vraag of Westerpark nu als geheel genoeg kansrijke kinderen had om in het stadsdeel als geheel op zeventig procent of zelfs zestig procent kansrijke leerlingen te kunnen mikken. De algemene stemming was dat dit nu niet het geval was. Vanwege verandering in onderwijsconcepten bij bepaalde scholen en ook vanwege nieuwbouwprojecten dacht men dat er goede kans is dat het percentage kansrijke leerlingen in Westerpark de komende jaren zal toe nemen, zodat dan alsnog de voor een interventie benodigde bevolkingssamenstelling kan worden bereikt. Daarom wilden de vertegenwoordigers van Westerpark, ook al zagen zij op het moment nog geen mogelijkheid voor een stadsdeelbrede interventie, wel heel goed kijken naar de

⁴⁴ René Rigter van De Amsterdamse Stichtingen voor Katholiek Onderwijs (ASKO) was afwezig.

resultaten van het pilotonderzoek, vooral op het gebied van perspectieven van ouders in Westerpark.

B. Schoolbesturen: AMOS

In augustus 2008, snel na de zomervakantie, heeft de hoofdauteur van dit rapport gesproken met Jonna Merkx (die binnen het college van bestuur van AMOS, onder andere verantwoordelijk is voor Oud-West) en Peggy de Boer (directeur van De Vlinderboom).⁴⁵ Aan beiden is dezelfde vraag gesteld: wat vinden zij van het idee van een socio-economische desegregatiepilot (gebaseerd) in Oud-West? Aangezien het gesprek met beiden tegelijk plaatsvond is het in dit geval niet altijd mogelijk om de reacties van het bestuur en de schooldirecteur uit elkaar te houden.

De bestuurder van AMOS was er duidelijk voorstander van om ernaar te streven dat meer scholen in Oud-West een afspiegeling van de wijk worden. Ook stond zij positief tegenover het analyseren van het probleem van onderwijssegregatie vanuit een socio-economisch perspectief, ondanks het feit dat 'kleur' voor ouders wel een motief kan zijn bij de schoolkeuze. Deze bestuurder van AMOS meende ook dat soms collectieve afspraken nodig zijn om evenwicht in bepaalde buurten te creëren en te handhaven.

Bij de bestuurder van AMOS was er dus zeker wel interesse, maar het was voor haar te vroeg om "ja hierop zeggen", ook omdat er nog te weinig bekend is over de socio-economische desegregatieaanpak. Net als bij AWBR was er ook bij de bestuurder van AMOS -- en in dit geval ook een van de schooldirecteuren van het bestuur -- een reeks van kritische vragen over en bezwaren ten aanzien van de voorgestelde aanpak. Overigens droegen zij daarbij ook zelf al een aantal mogelijke oplossingen en verbeteringen aan.

- 1) Er zijn ten eerste zorgen over de grootte van scholen binnen een dergelijk netwerk van participerende scholen. In de context van een concurrentiestrijd die steeds "scherper gespeeld" wordt, mede vanwege ontwikkelingen rondom de voor- en naschoolse opvang, is het de vraag op welke gronden afspraken over schoolgrootte gemaakt kunnen worden.
- 2) Er zijn vragen over de mogelijkheid van het maken van afspraken over de zogenaamde zij-instromers en overstappers (bijvoorbeeld kinderen die naar een nieuwe buurt verhuizen).
- 3) Peggy de Boer, sinds augustus 2007 directeur van De Vlinderboom, legde uit dat ze al bezig is om binnen haar school een verhouding van ongeveer zeventig procent kansrijke en dertig procent kansarme leerlingen te realiseren (meer over deze ontwikkeling verderop bij de bespreking van deze school). Bepaalde kinderen met bijvoorbeeld te weinig beheersing van de Nederlandse taal worden, in het grotere belang, niet geplaatst. De hoeveelheid leerlingen is nog steeds te klein volgens haar, maar het succes van haar aanpak wat betreft de nieuwe verhoudingen kansrijk en kansarm riep bij haar vragen op over de noodzaak van een dergelijke samenwerkingsverband.

⁴⁵ Dit was ons tweede gesprek met Mevrouw De Boer.

- 4) Er zijn ook zorgen over het plaatsingsbeleid van het stadsdeel Oud-West, een beleid dat op dit moment niet bijdraagt aan de steeds gunstigere mix van leerlingen op De Vlinderboom [waarom niet?]. Het plaatsen van kinderen net voordat ze vier jaar worden -- soms maar drie maanden van tevoren -- wordt ook gezien als een groot probleem. De medewerkers van het plaatsingsbureau moeten beschikken over de juiste kwaliteiten, onder andere om ouders goed te kunnen informeren. De huidige personele bezetting baart de directeur echter zorgen.
- 5) Er zijn veel zorgen over afspraken rondom zorgleerlingen. Systeembrede afspraken over hoeveelheden zorgleerlingen zouden kunnen betekenen dat De Vlinderboom niet meer in staat is om individuele zorgleerlingen eerst door het team te laten observeren voordat er besloten wordt om de betreffende leerlingen wel of niet te plaatsen. Dit terwijl maatwerk en aandacht voor specifieke behoeftes van individuele kinderen door haar juist van groot belang worden geacht.
- 6) Alhoewel steun voor de voorgestelde aanpak in Oud-West niet helemaal afwezig is, wordt het idee van één AMOS-school en vijf AWBR-scholen als problematisch beschouwd. Zo sprak directeur Jonna Merckx van AMOS de zorg uit dat bij een dergelijke mix van scholen "het verleden een rol zou gaan spelen".
- 7) Er zijn wat betreft een dergelijke interventie zorgen over de grote verschillen tussen de VS en NL.
- 8) De Vlinderboom is maar één van 35 AMOS-basisscholen. Alle beslissingen over een nieuwe interventie en samenwerkingsverband moeten ook bekeken worden in het kader van het bredere belang van ouders om voor bijzonder onderwijs te kunnen kiezen.

In het algemeen werd in ons gesprek duidelijk dat AMOS minder enthousiast is over de voorgestelde benadering dan AWBR, maar net zo positief over het onderliggende doel van evenwichtigere scholen (in Oud-West). Afgesproken is dat AMOS serieus naar het rapport zal kijken en absoluut onderdeel wil zijn van de verdere discussies rondom de pilot *Evenwicht in West*.

C. Zes basisscholen, zes schooldirecties

In dit onderdeel van het rapport, gebaseerd op gesprekken met alle zes de schooldirecties in Oud-West, concentreren we ons op de situaties waarin de zes scholen nu verkeren en op de reacties van de basisschooldirecteuren op de voorgestelde aanpak.

Het Winterkoninkje: Paula Schaafsma en Petra Toor

Samen met Joram Pach (DSP-groep) heeft de hoofdauteur van dit rapport gesproken met Paula Schaafsma en Petra Toor, die samen de directie vormen van de Tweede Montessorischool het Winterkoninkje. Gebaseerd op de percentages die wij gezien hadden (op basis van de nieuwe gewichtenregeling cijfers was in 2007 slechts vijf

procent van de onderbouw kansarm), dachten we van te voren dat de directie van deze school wellicht negatief zou zijn over de gecontroleerde keuzebenadering. Al snel bleek echter het tegendeel het geval te zijn. De directeuren wilden juist weer meer kansarme kinderen en ze waren daarom zeer enthousiast over de socio-economisch desegregatiebenadering. Gezien de samenstelling van de omgeving van de school, van het stadsdeel en van de stad wilden de twee dames helemaal niet zo een hoge concentratie van kansrijke kinderen op hun school. Het huidige percentage kansrijke kinderen vonden ze niet goed voor de ontwikkeling van hun leerlingen en ook niet voor hun school. Dit was volgens de twee dames zeker niet alleen het geval omdat ze als gevolg van de veranderende samenstelling van de leerlingenpopulatie steeds kleinere budgetten hadden. Vroeger hadden ze wat meer kansarme kinderen (vaak met een allochtone achtergrond). Dit is op dit moment nog zichtbaar in de laatste jaren van de bovenbouw. Maar de afgelopen jaren is de school steeds populairder geworden bij hoogopgeleide (en vaak "witte") ouders, waardoor de lagere jaren vrijwel alleen bestaan uit kansrijke kinderen.

Eén van de grote vragen die de directeuren van het Winterkoninkje hadden over de voorgestelde aanpak was hoe het pilotgebied het beste afgebakend kan worden. "We kijken hier uit op de Baarsjes" zei één van hen, wijzend naar de andere kant van het water aan het einde van hun straat. Het was voor Paula Schaafsma en Petra Toor helemaal niet vanzelfsprekend dat Oud-West het natuurlijke voedingsgebied van hun school is. Dus was het ook niet vanzelfsprekend dat de grenzen van Oud-West de juiste grenzen van een netwerk van samenwerkende scholen zouden zijn.

Verder waren de directeuren ook bezorgd over de ouders die heel expliciet voor montessorionderwijs wilden kiezen. Zij vonden dat daarvoor ruimte moet blijven. Tegelijkertijd waren de directeuren er ook niet helemaal van overtuigd dat het bij de schoolkeuze altijd gaat om het onderwijsconcept. Sfeer is soms belangrijker dan montessori of dalton of wat dan ook. Dit zagen zij als een potentieel probleem voor het invoeren van een dergelijk gecontroleerde keuzesysteem. Het zou kunnen dat er vanuit de logica van gecontroleerde keuze voor nog een montessorischool gekozen zou worden. Het was volgens de twee directeuren maar de vraag of een dergelijke school even populair zou zijn, omdat met het concept niet automatisch de juiste sfeer komt.

Mede door het bespreken van deze kritische vragen over de voorgestelde benadering zijn Paula Schaafsma en Petra Toor voorzichtig enthousiast over het invoeren van een gecontroleerde keuzepilot gebaseerd in Oud-West.

De Waterkant: René Udo

De Waterkant, een openbare basisschool voor daltononderwijs, is een van de populairste scholen in Oud-West. Zoals we in Deel 1 gezien hebben is in de onderbouw van de Waterkant volgens de definities van de nieuwe gewichtenregeling elf procent van de leerlingen kansarm. Tijdens ons gesprek met directeur René Udo, liet hij merken dat dit niet altijd het geval is geweest. Mede vanwege de ervaringen die hij "in de tijd van de witte vlucht" opdeed, heeft hij nu veel te vertellen over hoe scholen ook voor kansrijke ouders aantrekkelijk gemaakt kunnen worden. "Alles speelt mee," benadrukte René Udo, "plek, speelruimte, goede resultaten, website, noem maar op." Hij had het ook herhaaldelijk over zaken als *community building*, een vriendelijke sfeer en goede resultaten. Maar de centrale factor is volgens hem zeker het onderwijsconcept: "Dalton,

magneet podiumkunst met *extended school day* -- whatever -- maar je moet ervoor zorgen dat er iets te halen valt." Hij benadrukte ook dat het essentieel is om een school aantrekkelijk te maken tussen drie uur en vijf uur of zelfs tussen drie uur en zeven uur, met bijvoorbeeld sport, dans, toneel of ICT.

Een sterk eigen profiel van de school is dus volgens René Udo essentieel voor (hoger opgeleide) ouders. In verband met deze claim had hij het over het recente succes van zowel de Leonardo da Vinci en de Annie M.G. Schmidt. Deze waren volgens René Udo ook scholen waar "behoorlijk zwarte communities" gingen kantelen omdat de scholen voor hoogopgeleide ouders steeds aantrekkelijker werden.

Een glasheldere tip was ook om deze sterk onderscheidende profielen met hulp van professionals en grote instellingen op te bouwen en -- wat wellicht lastiger is -- te handhaven. René Udo had het over bijvoorbeeld partnerships met De Krakeling en Circus Elleboog. Relatief grote instellingen betekenen meer expertise, betere garanties voor kwaliteit, meer kapitaal en bijvoorbeeld meer mensen voor het geval iemand ziek is. Vandaar dat René Udo een hekel aan de term 'project' heeft. Hij wil geen tijdelijke project-partnerships die vaak weer ophouden, juist op het moment dat (kansrijke) ouders daarmee een affiniteit hebben opgebouwd. Omdat de externe partners niet elk jaar een even robuuste rol kunnen spelen, is het volgens René Udo zaak om goed te kijken wat mogelijk is in een "rijk jaar" en ook in een "minder rijk jaar". Dat wil zeggen ook kijken wat de instellingen voor de school kunnen betekenen in jaren dat er (vanuit de school, de overheid of de instelling zelf) weinig geld is. Het gaat om een sterk eigen profiel, met serieuze organisaties, en het garanderen van de continuïteit. Deze punten komen overigens heel duidelijk overeen met de verhalen die we uit Cambridge kennen (daar is het doel een netwerk van evenwichtige magneetscholen met diverse profielen).

Wat betreft de voorgestelde aanpak was René Udo bezorgd over de implicaties voor de vrijheid van schoolkeuze. En een misschien nog grotere zorg was tijdgebrek. Alle schooldirecteuren hebben het druk, legde René Udo uit. Aan de andere kant was deze zeer actieve schooldirecteur het ook eens met de constatering dat sommige scholen in Oud-West minder goed gemengd zijn (ondanks een sterk eigen profiel). Dat individuele ouders alleen niet kunnen kiezen voor een evenwichtig en aantrekkelijk netwerk van participerende scholen, zag hij ook in. Mede hierdoor was hij tegen het einde van ons gesprek helemaal niet negatief over de uitgangspunten achter de gecontroleerde keuzebenadering en over de mogelijkheden voor de implementatie van een dergelijke socio-economisch desegregatiebenadering in Oud-West.

De Annie M.G. Schmidt school: André Martens

We hebben één keer met André Martens van de Annie M.G. Schmidt-school gesproken. Toen André Martens in 1999 als adjunct kwam, trof hij een "zwarte school met veel probleemkinderen" aan. Er waren veel wisselingen (in management), maar het gebouw was bijvoorbeeld ook niet in goede staat. Het was "een beetje een afvalputje voor kinderen waarvoor er geen plek was...Er was altijd plek op de Annie."

Hij werd in 2002 directeur en ongeveer vanaf dat moment is het tij gekeerd. Dit had volgens André Martens zeker niet alleen met zijn eigen bijdrage te maken. Vanaf 2002 ontstond een stijgende lijn (volgens cijfers uit 2007, gebaseerd op de nieuwe gewichtenregeling, is 24% van de ouderbouw kansarm). 'Onderwijs op maat' kwam

centraal te staan in het onderwijsplan en er waren belangrijke veranderingen in het team. Hij benadrukt de combinatie van "cognitie en creatief" maar ook de uitstraling van een team dat hij soms moet "afremmen" (in plaats van motiveren en pushen).

André Martens was heel open over hoe "de uitdaging" in het "gemengde karakter" van de school zat. Gemengd kan "heel lastig" zijn. Maar dit karakter trekt volgens André Martens ook behoorlijk veel kansrijke ouders. "De school is een structuur" legde hij uit (in een brief aan ouders na de dood van Van Gogh), en wij willen laten zien dat deze "maatschappij op zich" goed kan werken. In het interview zei hij hierover: "Wij willen laten zien dat het kan...en dat spreekt de meeste van deze ouders wel aan." Nu bijna een decennium na zijn komst als adjunct hoort hij niet meer over "een slechte sfeer enzovoort." Het gaat goed, voegt hij daar aan toe, "wij willen een gemengde school zijn."

Over het belang van onderscheidende profielelementen was André Martens terughoudend. Het gaat om "voelen en ruiken," niet zo zeer om het onderwijsconcept. Andere scholen doen ook veel aan sport en cultuur, legde hij uit, dus ouders moeten volgens hem het "momentum" (bijvoorbeeld in de team) meemaken. "Ik kan wel een mooi verhaal houden...goede CITO resultaten [enz.]," zei hij, en qua onderwijsconcept wist André Martens zeker dat zijn school heel veel gemeen had met een paar andere scholen in Oud-West. Dus volgens hem was het essentieel dat ouders "het gevoel krijgen dat ze hun kinderen veilig achter willen laten." Verder zei deze schooldirecteur dat hij in gesprekken met ouders altijd het gemengde karakter van de school benadrukt, dat hij het "heel belangrijk vindt dat als kinderen ons na acht jaar verlaten... ze niet schrikken van elk hoofdstukje dat langs gaat lopen...Een kind moet voorbereid zijn op de maatschappij."

André Martens was ook zeer positief over de voorgestelde gecontroleerd keuzebenadering. In zijn eigen woorden: "Als je mij vraagt ben jij er een voorstander van om een instrument te hebben waarmee je kunt waarborgen dat je de gemengde karakters van de scholen in Oud-West behoudt, dan zeg ik ja...omdat ik zie hoeveel meerwaarde dat heeft." Hij zag in dat het reduceren van de 'vlucht' naar Oud-Zuid zou helpen om de gewenste verhouding van zeventig procent kansrijk en dertig procent kansarm te bewerkstelligen. 'Peer pressure' speelt volgens deze schooldirecteur een belangrijke rol bij de 'vlucht' naar Oud-Zuid en zorgt ervoor dat veel ouders niet eens naar bepaalde scholen in Oud-West kijken. Hij wil de greep van deze 'peer pressure' doorbreken om te stimuleren dat meer kinderen naar een school in de buurt gaan.

Commitment van alle partijen om op het moment van inschrijven een socio-economisch criterium toe te voegen is voor deze directeur essentieel: "Bij inschrijving, daar moet het gebeuren." En de juiste mix is ook voor André Martens cruciaal: "Genoeg van hun eigen...[lachje]...soort....maar dat ze het idee hebben, mijn kind zit op een gemengde school en leert daar dus om te gaan met verschillende culturen. Nou dat idee trekt heel veel ouders aan." En met 'eigen soort' bedoelde hij niet in de eerste instantie 'eigen kleur'. Als ouders hem over 'zwart-wit' verhoudingen vragen, antwoordt André Martens altijd gelijk in termen van 'kansrijk – kansarm'. Interessant is dat André Martens het niet alleen over de vorming van zijn leerlingen had. Ook voor de ouders vindt hij het meemaken van "de maatschappij in het klein" belangrijk.

Ook deze schooldirecteur zag een probleem ten aanzien van de afgrenzing van het gebied waarbinnen de interventie zou kunnen starten. Hij noemde in dit verband ook het Winterkoninkje. Dit zag hij als een potentieel obstakel. Een ander potentieel obstakel was, volgens André Martens, dat Oud-West als geheel te wit en te hoogopgeleid wordt. Hij was meteen geïnteresseerd in scenario's met andere stadsdelen erbij waardoor er volgens hem meer kansen waren op een systeembrede verhouding van zeventig procent kansrijk en dertig procent kansarm. Eerst implementeren in Oud-West en dan ongeveer vijf jaar laten aanpassen (om meer kansarmen in het systeem te krijgen) vond hij geen goed idee.

De Kinkerbuurt: Tineke Smit en Ton van Laar

Tineke Smit en Ton van Laar vormen de directie van Brede School De Kinkerbuurt. Ons gesprek heeft duidelijk gemaakt dat de directeuren van deze school een aantal aannames van de gecontroleerde keuzebenadering heel interessant vinden. Het gesprek ging veel meer over de gecontroleerde keuzebenadering -- en de mogelijkheden en risico's voor implementatie in Oud-West -- dan over de school op zich. Wat toch duidelijk werd, is dat De Kinkerbuurt een zeer populaire school is. Zoals Tineke Smit zei: "We hebben een buurtconcept, we geven projectonderwijs en wij zijn een brede school." Dat is, volgens de twee directeuren, zoals ze "bekend staan in de buurt en waarop mensen duidelijk gaan kiezen." Volgens cijfers uit 2007, gebaseerd op de nieuwe gewichtenregeling, is 19% van de ouderbouw kansarm te noemen.

Een van de kritische punten in de discussie ging over de wenselijkheid van een bewuste ingreep 'van boven'. Dit had te maken met het respect van de mededirecteuren voor de keuzevrijheid van ouders. Een ander issue was hoe er met minder populaire scholen in een netwerk gewerkt kan worden. In verband hiermee waren er vragen over het invoeren van natuurlijk leren bij De Vlinderboom. Meteen invoeren van groep één tot en met groep acht werd als een probleem gezien. Het ging erom dat je, op een niet zo populaire school, niet ook nog eens zonder inspraak van de ouders het hele systeem zou moeten omgooien. Het effect kan dan zijn dat juist leerlingen vertrekken.

Er waren verder zorgen over sociaal wenselijke antwoorden (op vragen over menging en uitsluiting) van ouders die, op het moment dat ze moeten "verkassen" wellicht niet voor een gemengde school zouden kiezen. Of misschien wel voor een gemengde school, maar niet voor een 'zwarte'. Gemengde scholen willen de meeste ouders wel, maar de vraag was de 'zwarte' scholen gemengd moest worden. Wat doe je als ouders weigeren en naar een ander stadsdeel uitwijken? Een centraal risico was volgens de twee directeuren de overgangperiode -- en vooral het eerste jaar -- wanneer het nieuwe systeem ouders "pijn kan doen aan hun eigen situatie." Ook hiermee verbonden waren zorgen over het feit dat garanties aan kinderen met oudere broers en zussen voor vertraging zouden kunnen zorgen.

De directie was het eens met de stelling dat het zonder samenwerkingsverbanden onmogelijk was om de segregatie te lijf te gaan. Maar vragen over veel onderwerpen -- zoals samenwerkingsverbanden tussen bijzonder en openbaar onderwijs, schoolgrootte (ze willen niet te groot worden), nieuwe scholen stichten, aantallen achterstandsleerlingen, informatieverstrekking over scholen voordat ouders voor voorscholen kiezen en automatische toegang voor kinderen op bepaalde voorscholen -- bleven volgens de directeuren gezien de huidige wetgeving lastig.

Het laatste thema in ons gesprek was dus de noodzaak van verschillende scenario's en concrete stappenplannen waarop directies en besturen "ja" of "nee" op kunnen zeggen.

De Leonardo da Vinci school: Bouwien van Weringh

Vooral twee aspecten van het gesprek met Bouwien van Weringh van de Leonardo da Vinci waren opvallend. Ten eerste is er, omdat het volgens haar nu al heel goed gaat met de Leonardo en omdat ze binnenkort een mooi nieuw gebouw krijgen, bij haar en haar team angst: "We dreigen te verwitten." (Volgens de cijfers gebaseerd op de nieuwe gewichtenregeling was in 2007 36% van de kinderen op deze school kansarm.)

"Mensen komen hier op af omdat het zo mooi gemengd is" en het gevoel dat je krijgt bij een goedlopende, gemengde school is "niet te meten". Dat gevoel wil zij vasthouden: "Verschillen die zo leuk zijn, die moet je vieren. Juist van het gemengde leer je zoveel."

Het tweede opvallende aspect was dat deze directeur ook heel duidelijk achter de voorgestelde socio-economisch desegregatiebenadering staat. Bouwien van Weringh, die net zoals Peggy de Boer pas één jaar op haar nieuwe post zit, ging niet voorbij aan het feit dat een gecontroleerde keuze interventie de opties van ouders enerzijds *kan* beperken. Maar ze was ook zeer duidelijk over waarom ze een dergelijke benadering toch steunt: "Het dient een hoger doel."

Het gesprek met deze schooldirecteur ging grotendeels over hoe de kans van slagen van een socio-economisch desegregatiepilot in Oud-West vergroot kan worden. Wat dat betreft was een van de centrale punten voor Bouwien van Weringh dat het nieuwe systeem volledig transparant moet worden. Waar en wanneer moeten ouders hun kind precies inschrijven, welk formulier moet er precies ingevuld worden, wie classificeert die ouders of kinderen precies en volgens welke criteria, wie doet precies de selectie, wanneer en op welke gronden? De directeur van de Leonardo benadrukte dat al deze vragen voor iedereen helemaal helder beantwoord moesten zijn. Het was volgens haar een idee om er met een "groot offensief" voor te zorgen dat alle ouders met jonge kinderen in Oud-West goed begrijpen wat de nieuwe spelregels zijn, dat ze hun kind vanaf een bepaalde leeftijd bij het stadsdeel kunnen inschrijven, waarom de stadsdeel garanties over sociale composities van scholen kan geven, waarom we dat willen, waarom vragen over onderwijsniveau (en inkomen) beantwoord moeten worden, enzovoorts

Uiteraard werden ook andere onderwerpen besproken. Net als een aantal andere directeurs, was Bouwien van Weringh helemaal niet zo gecharmeerd van het idee van een sterk onderscheidend profiel. In de jaren negentig begonnen de Annie M.G. Schmidt-school en de Leonardo da Vinci-school met een kunstmagneetbenadering die ze allebei op hun eigen manier invulden.⁴⁶ Deze profielelementen zijn "een beetje weggezakt." En een sterk identificeerbaar profiel kan volgens Bouwien van Weringh ook te specifiek zijn.⁴⁷ Alles moet aan bod kunnen komen, en je moet dat met je eigen team kunnen bieden, was de conclusie van deze schooldirecteur. Dat een school zich

⁴⁶ Officieel is de Leonardo da Vinci-school een nevenvestiging van de Annie M.G. Schmidt-school (dat wil zeggen dat ze één BRIN-nummer hebben). Maar ze functioneren verder nu als twee autonome scholen onder één bestuur.

⁴⁷ Een aantal ouders met wie wij gesproken hebben dachten nog steeds dat de Leonardo een kunstmagneetschool is.

profileert door veel met kunst of sport of ICT te doen vond ze prima. Ze had zelfs positieve voorbeelden hiervan. Maar een sterk onderscheidend profiel vond ze iets wat meer kwaads dan goeds oplevert.

Naar aanleiding van ons gesprek (toen we niet meer aan het opnemen waren) reflecteerde Bouwien van Weringh over hoe er over onderwijs gedacht wordt. "Het zit in hun koppen", zei ze. "Ik denk dat onderwijsmensen anders moeten gaan denken. Ze moeten niet alleen denken in termen van hun eigen school, maar breder, in termen van de gemeenschap." Wat betreft timing zei ze dat, als de juiste stappen genomen zijn en als je met kleuterklassen begint, dat "je in 2009 al een heel eind moeten zijn."

De Vlinderboom: Peggy de Boer

We hebben twee keer gesproken met Peggy de Boer, één keer bij AMOS en één keer bij De Vlinderboom. Uit interviews met ouders in Oud-West was het duidelijk dat De Vlinderboom nog steeds als een 'zwarte' school gezien wordt. Ouders in Oud-West gebruiken zelfs regelmatig de oude naam van deze school: de Martin Luther King school. Van een slechte naam onder hoogopgeleide ouders komt een school niet meteen af. Volgens de cijfers op basis van de nieuwe gewichtenregeling die wij in Deel 1 gepresenteerd hebben, was in 2007 56% van de onderbouw kansarm (maar zoals we hieronder zullen zien, is het zeer de vraag of deze indicatie nog enige inzicht geeft in de huidige situatie).

Dat De Vlinderboom vroeger onevenwichtig was, staat voor Peggy de Boer als een paal boven water. Dat het tijd werd om de sociale compositie van de school in balans te brengen ook. "Wij willen een afspiegeling zijn van de buurt en we willen voor hoogopgeleide ouders aantrekkelijk zijn. Vandaar het nieuwe gebouw, het nieuwe concept en onze betrokkenheid bij het plaatsingsbeleid." In het gebouw heeft AMOS ongeveer €800.000 geïnvesteerd. 'Natuurlijk leren' (populair onder hoogopgeleide ouders) werd het nieuwe onderwijsconcept.⁴⁸

Een helemaal evenwichtige verhouding tussen kansrijk en kansarm blijkt nog niet uit de cijfers over De Vlinderboom die wij voor dit rapport hebben gebruikt. Maar het lijkt erop dat Peggy de Boer een omslag bij haar nieuwe school realiseert. Volgens haar is er nu veel meer interesse onder hoogopgeleide (en vaak 'witte') ouders en gaat de verhouding kansarm - kansrijk de gewenste kant op. Het lijkt erop dat vanwege het natuurlijk leren, een goede PR-campagne en het reserveren van plaatsen voor bepaalde percentages kansrijke en kansarme kinderen, de leerlingenpopulatie inderdaad evenwichtiger wordt. Naschoolse activiteiten van deze school en de zeer populaire Winterkoninkje (2e Montessorischool) vinden nu plaats binnen de muren van De Vlinderboom. Het is mogelijk dat deze samenwerking ook een bijdrage aan deze kanteling geleverd heeft.

Het is goed mogelijk dat door deze kanteling de implementatie van een socio-economische desegregatie-interventie in Oud-West veel soepeler zou kunnen zijn dan sommigen verwachten. Om specifiek te zijn, de overgang naar een socio-economisch geïntegreerd netwerk van scholen is uiteraard moeilijker in contexten met één of meer

⁴⁸ Zoals hierboven bleek, was Peggy de Boer niet van mening dat betrokkenheid bij een gezamenlijk plaatsingsbeleid haar op dit moment helpt om meer evenwicht in de leerlingenpopulatie te realiseren.

scholen met hele hoge concentraties van kansarme leerlingen. Het is logisch dat ouders in een dergelijke situatie bij het invoeren van een gecontroleerde keuzeregime bang zouden zijn dat hun kind alleen toegang tot deze school zou kunnen krijgen. Als deze kanteling bij De Vlinderboom doorzet, is er objectief veel minder reden voor deze angst. Als deze ontwikkeling zich voordoet is het zelfs denkbaar dat genoeg kansrijke ouders (vanwege hun affiniteit voor natuurlijk leren) voor De Vlinderboom zouden kunnen kiezen -- zeker met stadsdeelbrede garanties over minima en maxima aan kansrijke kinderen in alle zes participerende basisscholen. In dat geval zouden heel weinig -- of geen -- ouders in de komende jaren bij De Vlinderboom geplaatst hoeven worden terwijl ze daar niet voor gekozen hebben. En als een aantal ouders die hiervoor niet gekozen hebben wel op deze school zou komen, is het de vraag -- zeker met een evenwichtige kleuterklas en garanties dat de school alleen maar evenwichtiger zou worden -- of ze ontevreden zouden zijn.

Peggy de Boer was wel geïnteresseerd in deze scenario's en zeker in meer evenwicht bij haar eigen school. Ook was ze positief over meer balans bij andere scholen in Oud-West. Maar uiteindelijk was ze ook sceptisch over de wenselijkheid van een robuustere samenwerking met de vijf andere scholen (dat wil zeggen, de vijf openbare scholen van AWBR in Oud-West) en de toevoeging van een socio-economisch criteria bij het algemene selectieproces: "Vele wegen leiden naar Rome," zei zij aan het einde van onze tweede ontmoeting.

Na ons gesprek met alle schooldirecties heeft Peggy de Boer per e-mail (29-08-2008) nieuwe informatie over de verhouding kansrijk - kansarm op haar school gestuurd. Volgens haar meest recente gegevens is de nieuwe verdeling kansrijken - kansarmen het volgende:

Onderbouw (volgens nieuwe gewichtenregeling definities)

Groep	Kansrijk	Kansarm
1 en 2	80%	20%
3	71%	29%
4	61%	39%

Bovenbouw (volgens oude gewichtenregeling definities):

Groep	Kansrijk	Kansarm
5	48%	52%
6	44%	56%
7	19%	39%
8	18%	82%

Hieruit kunnen we concluderen dat er inderdaad in een relatief korte periode een enorme kentering heeft plaatsgevonden (die nog niet te zien was in de data uit 2007 die wij in Deel 1 van dit rapport hebben gebruikt). De onderbouw heeft inmiddels een mooie balans bereikt, en de verhouding in groep 1 en 2 lijkt een mooi startpunt om mee te groeien.

D. Slotdiscussie

Het is achteraf jammer dat we de nieuwe gegevens over De Vlinderboom niet hebben besproken in ons gespreken met de andere directeurs. Deze cijfers maken het des te meer aannemelijk dat het echt goed gaat met alle zes de basisscholen in Oud-West. De 'overgangperiode' na de introductie van socio-economische criteria bij de plaatsingsbeleid lijkt een stuk minder problematisch te zijn dan we tijdens deze gespreken dachten, omdat de onderbouw van de zogenaamd meest 'zwarte' school in Oud-West helemaal geen hoge concentratie van kansarme kinderen meer lijkt te bevatten. En de school in Oud-West met het, volgens de cijfers uit 2007, één na hoogste percentage kansarme leerlingen in de onderbouw krijgt een nieuw gebouw en, 'dreigt' volgens de directeur, te 'verwitten'. Zoals meerdere schooldirecteuren hebben benadrukt, gaan 'slechte namen' niet meteen weg. En er zullen ongetwijfeld problemen zijn waarover de schooldirecties niet met ons hebben gesproken. Maar het lijkt er op dat het percentage kansrijke leerlingen op alle zes basisscholen toeneemt (net zoals bij de bevolking van het stadsdeel als geheel).

Alle bestuurders en directeurs vinden het wenselijk dat de scholen in Oud-West evenwichtiger worden. Wat betreft het maken van probleemanalyses is de socio-economische invalshoek ook min of meer unaniem geaccepteerd. Men begrijpt dat een aantal scholen in Oud-West weer minder gunstig gemengd kunnen raken, zelfs als het percentage kansrijke families in Oud-West verder toe neemt.

Het is ook duidelijk dat deze *main players* allemaal anders in 'het spel' zitten. Mede daardoor hebben ze ook uiteenlopende perspectieven. AWBR lijkt op dit moment enthousiaster te zijn dan AMOS. Drie van de vijf directies van AWBR-scholen zijn (voorzichtig) enthousiast over de voorgestelde benadering. De twee andere directies van AWBR scholen zijn ook niet bij voorbaat negatief over de voorgestelde aanpak en heel nieuwsgierig naar concrete scenario's voor een socio-economisch desegregatie-interventie gebaseerd in Oud-West. Ondanks hun overwegende enthousiasme of belangstelling, signaleren de bestuurders en directeurs ook een flink aantal risico's. Zoals ook aangegeven in het stappenplan aan het einde van deze rapportage, zal aan elk van deze risico's in de eventuele implementatiefase voldoende aandacht moeten worden besteed.

We gaan nu over naar het laatste deel van de rapport. Hopelijk zullen alle sleutelfiguren in deze conclusie zien dat we dankbaar gebruik hebben gemaakt van hun tijd en expertise.

Conclusie: Instrumenten voor socio-economische desegregatie in Amsterdam West

Controlled choice, een vorm van socio-economische desegregatie die in de VS sterk in opkomst is, wordt gekenmerkt door netwerken van scholen waarbinnen afspraken zijn gemaakt over evenwichtige verhoudingen tussen kansarme en kansrijke leerlingen. Simpel gezegd is het basisidee het volgende: bied zo veel keuzevrijheid als een rechtvaardig en efficiënt systeem van aantrekkelijke scholen kan verdragen. Door gereguleerde keuzes zijn in contexten zoals Cambridge (Massachusetts) meer evenwichtige scholen ontstaan dan er waren voor deze ingreep. Nu is het voor de meerderheid van de ouders en de bestuurders in Cambridge vanzelfsprekend dat keuzes gereguleerd moeten blijven. Men wil niet terug naar het oude systeem. In deze stedelijke omgeving, waar ongeveer 65 procent van de toekomstige leerlingen (dat wil zeggen wel ingeschreven maar nog steeds 'pre-kindergarten') volgens de gangbare definities kansrijk is, vindt men leeglopende concentratiescholen naast overvolle elitescholen inefficiënt en onaanvaardbaar. Men wil ouders oprechte keuzes kunnen bieden, gebaseerd op schoolprofielen en niet in eerste instantie op leerlingencomposities. Men wil garanties dat alle kinderen op evenwichtige basisscholen terecht komen, ook al hebben ze minder goed geïnformeerde ouders die zich niet adequaat kunnen oriënteren in het onderwijssysteem. Het percentage kansrijke ouders dat actief kiest voor Cambridge en haar netwerk van openbare scholen (in plaats van voor privé-scholen) gaat de laatste jaren duidelijk omhoog. Het lijkt er bovendien op dat de leerprestaties van kansarme leerlingen door *controlled choice* omhoog gaan, terwijl de prestaties van kansrijke leerlingen niet (noemenswaardig) naar beneden gaan.

Op basis van ons onderzoek kunnen we nu concluderen dat er goede mogelijkheden zijn voor een controlled choice interventie in een gedeelte van Amsterdam West. Er zijn geen makkelijke oplossingen voor complexe structurele problemen zoals onderwijssegregatie. Maar in een juist pilotgebied kan een aangepaste en goed geïmplementeerde gecontroleerde keuze-interventie in Amsterdam West de basis leggen voor een nieuwe situatie die gunstig is voor (ouders van) kansrijke en minder kansrijke leerlingen. Wij zien ook mogelijkheden voor een zwaan-kleef-aanefect: indien de benadering goed blijkt te werken in het gebied waar met de eerste implementatie wordt gestart, zou dat gebied kunnen worden uitgebreid met andere (delen van) stadsdelen in Amsterdam West. Niet alleen brengt dit een evenwichtige school binnen het bereik van een grotere groep kinderen, tevens kan het zorgen voor het in stand houden van een juiste verhouding tussen de aantallen kansrijke en kansarme kinderen, op het moment dat de populatie van het oorspronkelijk implementatiegebied gemiddeld steeds kansrijker zou worden. Om te voorkomen dat kinderen te ver van huis naar school zouden moeten gaan, kan bij een uitbreiding van het gebied worden gekozen voor het vormen van een aantal subnetwerken, of kan bij de plaatsing nadrukkelijker rekening worden gehouden met de afstand tussen huis en school. Het is ook mogelijk dat een socio-economische desegregatie interventie in Amsterdam West vergelijkbare interventies elders (binnen en buiten Amsterdam) zou kunnen stimuleren, omdat bestuurders daar, die nu nog niet de ruimte zien om te kiezen voor een dergelijke benadering, die mogelijk wel zien wanneer zij weten dat die in de Nederlandse praktijk succesvol kan zijn.

In het kader van ons onderzoek hebben we demografische gegevens geanalyseerd, de percepties van ouders geïnventariseerd, en met sleutelfiguren uit het onderwijsveld

gesproken. Na een goede uitleg van de controlled choice benadering waren de meeste ouders (zeer) enthousiast. Ook bij de meeste schooldirecties en -bestuurders was er belangstelling. Uiteraard hadden zij wel de nodige vragen. De eerste fundamentele vraag is of de voorgestelde benadering zal leiden tot een beperking of juist een vergroting van de keuzevrijheid van ouders. Bij een eventuele implementatie zullen de verantwoordelijke uitvoerders een helder antwoord op deze vraag moeten kunnen geven. Daarom zullen we hieronder in paragraaf A allereerst op deze vraag ingaan. De tweede fundamentele vraag is hoe 'kansarm' en 'kansrijk' moeten worden gedefinieerd. Hiervoor doen wij in paragraaf B op basis van de door ons verzamelde empirische gegevens een voorstel. Een derde fundamentele vraag is in welk gebied de benadering in eerste instantie het best zou kunnen worden geïmplementeerd. Hiervoor werken we in paragraaf C een viertal scenario's uit. Tenslotte komen het enthousiasme en de kanttekeningen van alle betrokkenen bij elkaar in een stappenplan, dat te vinden is in paragraaf D. Dit is een uitnodiging aan de betrokken partijen om vanuit hun eigen verantwoordelijkheden en inzichten invulling te geven aan een eventuele implementatiestrategie.

A. Een beperking of een vergroting van de keuzevrijheid?

Kan een vorm van gecontroleerde keuze zoals die in Cambridge (VS) is ingevoerd, een beperking van de Nederlandse keuzevrijheid inhouden? In theorie wel. De term 'gecontroleerd' maakt meteen duidelijk dat de keuzevrijheid bij deze vorm van socio-economische desegregatie niet volledig is. In Nederland zijn ouders volgens gangbare interpretaties van artikel 23 van de Grondwet compleet vrij in de keuze van de school voor hun kinderen. Echter, in de praktijk van de Nederlandse grote steden, waar de onderwijssegregatie snel groeit, zien we genoeg concrete redenen om vraagtekens te plaatsen bij de term 'keuzevrijheid'.

In de gemeente Amsterdam heeft de uitstroom van basisschoolleerlingen uit enkele stadsdelen naar basisscholen (met kansrijke populaties) in andere stadsdelen, al geleid tot een aantal *beperkende maatregelen*.⁴⁹ Zoals we in dit onderzoek hebben laten zien, is het de vraag tot op welke hoogte deze beperkende maatregelen de leerlingenstromen tegenhouden. We hebben ook gezien dat deze maatregelen soms bijdragen aan wat ouders zelf beschrijven als 'schoolkeuzestress'. Ouders in bijvoorbeeld Oud-West hebben legio verhalen van andere ouders die na veel 'lobbywerk' uiteindelijk wel een kind op een school in Oud-Zuid geplaatst kregen. Ze weten ook van ouders die daar niet in slaagden. Maar precies waarom het sommige ouders wel lukt en andere niet, is hen vaak niet duidelijk. Meer in het algemeen hebben we keer op keer van ouders gehoord dat het niet duidelijk is waar je voor kan kiezen en wat de regels van het spel zijn.

In een multiculturele stad als Amsterdam zeggen veel van de ouders te willen kiezen voor een 'gemengde' school. Vooral in Oud-West zeggen ouders dat ze een "goede afspiegeling van de wijk" op school heel wenselijk voor de ontwikkeling van hun eigen

⁴⁹ In 1998 ging in het stadsdeel Centrum het zogenaamde postcodebeleid van start. Kinderen die woonachtig zijn binnen een vastgesteld postcodegebied krijgen toegang tot een openbare school in de binnenstad die in het betreffende postcodegebied staat. Kort daarop volgden andere stadsdelen zoals Watergraafmeer en Oud-Zuid, die ook worstelden met een grote instroom van kinderen uit andere stadsdelen.

kinderen vinden. Maar in Oud-West krijgen ouders geen goed beeld van de samenstelling en het functioneren van twee of drie scholen. Daardoor vallen deze scholen bij voorbaat af voor (vooral de kansrijken onder) hen. Een garantie op één school in Oud-West geeft veel van deze ouders dus onvoldoende gevoel van veiligheid. Ouders geven vaak aan te weinig te weten van de kwaliteit van scholen waarvan ze vermoeden dat er misschien te weinig kansrijke (en/of 'witte') leerlingen op zitten. Ook al kunnen ouders het niet altijd goed onder woorden brengen, ze voelen wel aan dat een concentratie van kansarmheid op een school kan bijdragen aan slechte schoolprestaties.⁵⁰ Ook voelen ze aan dat te veel kansarme (en/of 'zwarte') medeleerlingen slecht kan zijn voor informele socialisatieprocessen (denk aan taalontwikkeling, de effecten van 'harde' omgangsvormen op het schoolplein, enzovoort).

Mede vanwege al deze onzekerheden, hebben veel ouders in een stadsdeel als Oud-West het gevoel dat ze gedwongen worden om te doen wat veel kansrijke ouders al hebben gedaan: 1) bepaalde scholen in hun buurt vermijden en/of 2) heel vroeg en intensief 'lobbyen' om een kind 'veilig' op een school in bijvoorbeeld Oud-Zuid te krijgen. Met andere woorden, omdat in de beleving van veel ouders niet alle scholen in een stadsdeel als Oud-West genoeg zekerheid bieden, voelen zij vaak de dwang om mee doen aan de 'vlucht' naar andere stadsdelen of zelfs helemaal de stad uit, ook al dragen ze daarmee bij aan een systeem dat zij als stressvol ervaren en daarnaast als oneerlijk voor kansarme kinderen.⁵¹

Dit alles leidt tot de vraag waarmee we begonnen waren, maar dan in omgekeerde vorm: kan een gecontroleerde schoolkeuze benadering een *vergroting* van de keuzevrijheid in Nederland inhouden? Ook hier is ons antwoord, in theorie wel. Vanuit het perspectief van ouders in en om bijvoorbeeld Oud-West kunnen garanties op evenwicht -- met redelijke definities van 'kansarm' en 'kansrijk' -- tot een vergroting van het lokale aanbod van aantrekkelijke, 'veilige' scholen leiden, doordat er geen scholen in de buurt meer zijn die bij voorbaat vanwege hun samenstelling afvallen.⁵² Bij een interventie zoals in Cambridge, kunnen deze ouders oprechte keuzes maken voor profielen van scholen in de buurt, in plaats van keuzes die grotendeels zijn gebaseerd op het publiek van de school. Bij een dergelijke interventie kan aan ouders van kinderen die voor het eerst naar school gaan de garantie gegeven worden dat hun kinderen in evenwichtige klassen terecht komen. De benadering zorgt er bovendien voor dat de klassen daarna ook in evenwicht blijven. Met andere woorden, controlled choice kan worden gezien als een keuze voor minder schoolkeuzestress, een breder aanbod en (zeker vanuit de perspectief van kansarme kinderen) een eerlijker systeem.

Hierbij moet wel direct het volgende worden aangetekend. Een dergelijke interventie kan alleen tot een verruiming van de keuzevrijheid leiden als er voldoende aandacht

⁵⁰ Dit wordt bevestigd door internationaal onderzoek: een stabiele meerderheid van kansrijke ouders is op zich geen garantie voor goed onderwijs, maar verhoogt wel de kans daarop (Paulle, 2007).

⁵¹ Daar kan aan worden toegevoegd dat in Amsterdam de keuze nog beperkter wordt bij de overstap naar het voortgezet onderwijs. Leerlingen kunnen zich dan nog slechts op één school inschrijven. Bij uitloting blijven de minst populaire scholen over. Ieder jaar levert dit weer de nodige discussie op. Veelal wordt dit afgedaan als ontevredenheid van elitaire ouders maar daarmee wordt voorbij gegaan aan het feit dat de keuzevrijheid van ouders in Amsterdam dus ook hier wordt beperkt.

⁵² Zoals we gezien hebben, lijkt het erop dat de meeste ouders met kinderen onder vier jaar oud in Oud-West niet meer dan tien minuten naar school willen reizen. Zelfs voor ouders met snelle bakfietsen zijn scholen in Amsterdam Zuid meer dan tien minuten verwijderd van de meeste woningen in Oud-West.

wordt besteed aan voorlichting over de uitgangspunten van de benadering. Alle regels van het systeem en de kenmerken van de verschillende scholen moeten heel helder worden gecommuniceerd. Wellicht lijken dit 'softe' en 'politiek correcte' claims. Maar zoals onder andere uit onze interviews in Cambridge blijkt, staat of valt controlled choice met steun van ouders. Ouders moeten meegaan in het idee dat deze vorm van socio-economische desegregatie inderdaad een vergroting van hun keuzevrijheid inhoudt. Zij moeten ook in algemenere zin achter de interventie staan. Om dit te bereiken moet er helder en regelmatig met ouders gecommuniceerd worden, en moeten zij zelf gestimuleerd worden om op de verschillende scholen in het netwerk te gaan kijken. Zo kunnen ze ervaren dat ze hun eigen kinderen kunnen toevertrouwen aan elk van de scholen in het evenwichtige netwerk, en dat de 'vlucht' naar Oud-Zuid (of een andere stadsdeel, of de stad uit) niet verstandig is. Kortom, door goede voorlichting en directe observaties op participerende scholen, moeten ouders het gevoel krijgen dat ze met controlled choice geen risico met hun eigen kinderen nemen, en dat ze iets doen dat goed is voor hun buurt en voor hun stad.

B. Definities van 'kansarm' en 'kansrijk'

Wellicht is bij controlled choice de vraag over de eventuele beperking van de keuzevrijheid de meest voor de hand liggende. Maar snel daarna komt de vraag over de beste manier om 'kansrijk' en 'kansarm' te definiëren. In de voorbeeldprojecten in de VS wordt 120% van het minimuminkomen als de grens gezien waarop kinderen nog 'kansarm' zijn te noemen. Daarboven zijn ze 'kansrijk'.⁵³ In het Nederlandse onderwijs wordt echter het inkomensniveau van ouders niet bijgehouden. De aanvullende financiering voor achterstandsleerlingen wordt al sinds de jaren tachtig bepaald op basis van onder andere het opleidingsniveau van de ouders. Tot twee jaar terug werd etniciteit ook als een factor gezien die bepalend was voor leerachterstand. In 2006 is het Ministerie van OCenW afgestapt van financiering van achterstandsleerlingen op basis van etniciteit en sindsdien wordt alleen nog het opleidingsniveau van ouders gehanteerd.

Er is echter naast het schrappen van de factor etniciteit nog meer veranderd in de gewichtenregeling. In de oude regeling werd een diploma vanaf het mavo-niveau als kansrijk gezien. Alles onder een mavo-diploma werd gezien als kansarm. Echter, in de nieuwe regeling is het minimumniveau naar beneden bijgesteld en is twee jaar mavo al voldoende om als 'kansrijk' te gelden (een gezin met ouders met alleen een vmbo-basis of -kader diploma wordt als een kansarme omgeving voor een kind gezien). Zoals we in Deel 1 van dit rapport gezien hebben, heeft het naar beneden schroeven van deze grens tussen kansarm en kansrijk er waarschijnlijk aan bijgedragen dat nu meer kinderen als 'kansrijk' worden meegeteld. De vraag is echter of dat terecht is.

Om te beginnen vragen we ons af waarom het huidige OCenW-beleid in het voorkomen van schoolverlaten de minimumopleidingseis hanteert van een mbo-niveau 2 opleiding en vervolgens deze eis loslaat bij het minimumopleidingseis voor ouders in het basisonderwijs. Maar los van deze vraag is het voor ons helemaal niet helder waarom OCenW bij de nieuwe gewichtenregeling de minimumopleidingseis voor 'kansrijken'

⁵³ In Wake County worden buurten gedefinieerd als kansarm, wanneer de meeste gezinnen die daar wonen kansarm zijn. Leerlingen uit deze buurten zijn dus volgens deze definitie kansarm, ook al komen zij persoonlijk niet uit arme gezinnen.

naar beneden heeft getrokken. Het is goed mogelijk dat, zoals onze analyse in Deel 1 suggereert, de totale populaties van de scholen in bijvoorbeeld Oud-West in 2005 kansarmer waren dan de onderbouwen (groep 1 tot en met 4) van deze scholen in 2007. Maar de discussie die hierover gevoerd zal moeten worden, is tot op welke hoogte de scherpe daling van het aantal 'kansarmen' het gevolg is van de verandering in de gewichtenregeling. Wanneer leerlingen als 'kansrijk' worden geënclassificeerd maar volgens een redelijke definitiestrategie dit niet zijn, is het risico groot dat een school ondanks ogenschijnlijk gunstige (nieuwe) cijfers toch een veel te groot percentage kansarme leerlingen binnen de schoolmuren heeft. Dit kan het veel moeilijker maken om genoeg steun van kansrijke ouders voor een controlled choice interventie te realiseren. Een kritische massa aan kansrijke ouders moet vertrouwen hebben in het systeem, en het systeem berust mede op definities van kansarm en kansrijk.

Ons pleidooi is om naar nieuwe definities te kijken. Niet in de laatste plaats omdat het Ministerie van OCenW ook op zoek is naar nieuwe definities van kansarm en kansrijk voor zowel voortgezet als basisonderwijs. Nadat de zogenaamde 'leerplusregeling' (de financiering van achterstandsleerlingen in het voortgezet onderwijs) niet optimaal bleek te werken, heeft het Ministerie van OCenW aangekondigd dat deze leerplusregeling -- en de gewichtenregeling in het basisonderwijs -- binnen enkele jaren plaats zullen maken voor een nieuwe regeling die is gebaseerd op inkomensgegevens van de ouders.⁵⁴

Mede hierom pleiten wij voor definities van 'kansarm' gebaseerd op een combinatie van indicatoren over zowel ouderlijk inkomen als opleidingsniveau. Maar er zijn ook andere redenen voor deze keuze. In Nederland is opleidingsniveau van ouders (en vooral van de moeder) de best voorspellende factor wat betreft leerprestaties van kinderen. In een steeds populairder wordende wijk als Oud-West wonen veel 'artistieke' ouders die (tijdelijk) een laag inkomen hebben maar wel hoogopgeleid zijn. Ook is het aannemelijk dat een significante percentage hoogopgeleide ouders met jonge kinderen ervoor kiest om een tijdje veel minder te werken en verdienen. Het is dus wenselijk om definities van 'kansarme' en 'kansrijke' leerlingen (mede) op opleidingsniveau van ouders te baseren. Maar er zijn ook ouders die (onbewust) de verkeerde informatie over hun opleidingsniveau door geven (bijvoorbeeld omdat de 'vertaling' van een onderwijssysteem in een ander land niet altijd eenvoudig is). Er zijn er mensen die zeer laag opgeleid zijn en heel goed verdienen. Het is moeilijk om de kinderen van dit soort ouders 'kansarm' te noemen. Een combinatie van een maximale opleiding en een maximale inkomen lijken ons de beste manier om de grens tussen 'kansarm' en 'kansrijk' te bepalen.

⁵⁴ Het volgende citaat komt uit een brief over de 'leerplusregeling' van staatssecretaris Van Bijsterveldt aan de Tweede Kamer (kenmerk: VO/S&O/2008/7414): "De beste indicator voor de stapeling van problemen op scholen zijn de individuele leerlingkenmerken. Deze kenmerken worden duidelijk door gebruik te maken van de inkomensbestanden die mede door de loonaangifteketen (project Walvis/SUB) worden gevoed. Zo gauw deze bestanden beschikbaar en van voldoende kwaliteit zijn, ga ik dit uitwerken. Ik ga dit samen met mijn collega Dijkema doen omdat ook het primair onderwijs de administratieve lasten verder wil verlagen. Tot die tijd ga ik de best denkbare indicator, de huidige leerplusindicator, verbeteren door differentiatie van de drempel naar schoolsoorten. Om de indicator te kunnen aanpassen voor scholen die voor de kalenderjaren 2009 en 2010 voor extra geld in aanmerking komen, moet de regeling vóór 1 augustus 2008 gewijzigd worden." (<http://www.minocw.nl/documenten/7414.pdf>).

Ons voorstel is dan ook om mbo-niveau 2 of een vmbo-t of mavodiploma als grens te hanteren. Dit betekent dat kinderen als 'kansarm' gedefinieerd worden als beide ouders maximaal lager beroepsonderwijs (voormalige lts, leao, huishoudschool) of een vmbo basis of kader-opleiding hebben gevolgd en/of aan een hoge opleiding zijn begonnen, maar die niet hebben afgerond. Deze minimum opleidingseis (die overeenkomt met de oude gewichtregeling) werd jarenlang door de Ministerie van OCenW gebruikt. Het is dus zeer onwaarschijnlijk dat deze minimale opleidingseis (die niets met etniciteit te maken heeft) juridisch onhaalbaar zal blijken.

Voor het vaststellen van de inkomensgrens willen wij verwijzen naar de zogenaamde Rotterdam Wet. Deze wet is bedoeld om concentraties van kansarmen in de Rotterdamse deelgemeente Charlois te reduceren. Klaarblijkelijk is dit ook juridisch haalbaar. Daarom willen we ten aanzien van het inkomen pleiten het gebruik van dezelfde grens als wordt gehanteerd in Charlois, maar ook bij de projecten in de VS, namelijk 120% van het minimuminkomen. Pas als ouders (of verzorgers) voldoen aan beiden soorten socio-economische criteria, moeten hun kinderen als 'kansarm' beschouwd worden.

Deze aanbevelingen over definities zijn gebaseerd vooral op één basisaanname. Wij verwachten dat wanneer deze definities van 'kansarm' en 'kansrijk' gebruikt worden, en wanneer niet meer dan dertig procent kansarmen in een bepaalde klas (of leerjaar) terecht komen, de prestaties van de kansrijken in deze klas (of leerjaar) daaronder niet of nauwelijks zullen leiden, terwijl de prestaties van de kansarme leerlingen beter zullen zijn dan de prestaties van vergelijkbare kinderen op minder gunstig gemengde scholen. In bijlage 2 illustreren we hoe deze verwachtingen aan de hand van een monitoringsysteem nauwkeurig getoetst kunnen worden.

C. Concrete scenario's voor begrenzing van pilotgebied

De derde en laatste elementaire vraag over een eventuele controlled choice interventie is hoe het oorspronkelijke pilotgebied het beste afgebakend kan worden. Bij elk socio-economische desegregatie-interventie moeten zowel wat betreft scholen als buurten (of straten) grenzen getrokken worden. Hiervoor hebben wij vier scenario's uitgewerkt. Er zijn ook andere scenario's denkbaar, maar de hier genoemde lijken ons op de korte termijn de meest haalbare. Na het introduceren van de vier scenario's zullen we kort stilstaan bij de belangrijkste voor- en nadelen van deze vier opties.

Zoals hieronder zal blijken neemt stadsdeel Oud-West in alle vier de scenario's een prominente plek in. Dit stadsdeel is volgens alle statistische indicaties en ook blijkend uit alle gesprekken met sleutelfiguren het gebied dat de meeste kansen biedt. Zoals we gezien hebben, verschillen de zes scholen in Oud-West onderling aanzienlijk van samenstelling. Feit is ook dat zonder de juiste visie, instrumenten, en samenwerkingsverbanden, deze verschillen dreigen te vergroten in plaats van te verkleinen (ook al blijft het percentage kansrijke gezinnen in Oud-West toenemen). Daarnaast gaat dertig tot veertig procent van de kinderen in de basisschoolleeftijd die in Oud-West wonen buiten het staddeel naar school. Het is zeer aannemelijk dat het overgrote deel hiervan ('witte' en 'zwarte') kinderen met kansrijke ouders zijn. Kortom, uit ons onderzoek blijkt dat Oud-West voor een socio-economisch desegregatie-interventie verreweg de beste basis vormt. Dit is dan ook in alle vier scenario's terug te zien.

- Scenario 1. Alle zes scholen in stadsdeel Oud-West (inclusief De Vlinderboom) vormen het netwerk van samenwerkende scholen. De huidige grenzen van het plaatsingsgebied in stadsdeel Oud-West worden de grenzen van het pilotgebied.
- Scenario 2. Alleen de vijf AWBR-scholen in het stadsdeel Oud-West vormen het netwerk van samenwerkende scholen. De huidige grenzen van de plaatsingsbeleid in Oud-West blijven de grenzen van het pilotgebied en de AMOS-school, De Vlinderboom, blijft opereren binnen dit gebied zonder mee te doen aan de pilot.
- Scenario 3. Alle zes scholen van stadsdeel Oud West plus één of meer scholen in bijvoorbeeld Westerpark vormen het netwerk van samenwerkende scholen. In dit geval zou er over de grenzen van de pilotgebied onderhandeld moeten worden. Een aantal straten of buurten in bijvoorbeeld Westerpark zouden bij dit scenario ook onderdeel van het pilotgebied moeten worden.
- Scenario 4. Alleen de vijf AWBR-scholen plus één of meer scholen in bijvoorbeeld Westerpark vormen het netwerk van samenwerkende scholen. Ook bij dit scenario zou een aantal straten of buurten in bijvoorbeeld Westerpark bij onderdeel van het pilotgebied moeten worden. De school of scholen van buiten Oud-West kan/kunnen van AWBR zijn, maar eventueel ook van een ander schoolbestuur.

Het grootste voordeel van scenario 1 is dat de openbare basisscholen en de bijzondere basisschool in stadsdeel Oud-West bij het plaatsen van leerlingen al jaren samenwerken. Doel van deze nu al bestaande samenwerking is een evenredige verdeling van leerlingen over de verschillende basisscholen. Daarnaast heeft het stadsdeel Oud-West ook al een aantal jaren ervaring met voorlichting en een centraal inschrijvingspunt. Er zijn echter veel (vaak op misverstanden gebaseerde) kritiekpunten van ouders op dit centraal inschrijfpunt, die met name de voorlichting betreffen. Maar die zijn met een heldere en duidelijke structuur bij voorlichting en toewijzing op te lossen. Er is dus nu al in Oud-West een samenwerkingsverband tussen de twee schoolbesturen, inclusief een centraal inschrijfpunt, binnen een duidelijk afgegrensd gebied. Bijna alle elementen voor een succesvolle gecontroleerde keuze-interventie zijn al aanwezig. Scenario 1 zou dus in feite een uitbreiding van de bestaande situatie zijn waarbij (een mix van) socio-economische criteria bij het plaatsingsbeleid toegevoegd zouden worden. Er is geen reden om te vermoeden dat dit juridisch onhaalbaar zal zijn.

Onze argumentatie voor alle zes basisscholen en voor Oud-West als helder afgebakende geografische fundament voor een socio-economische desegregatie pilot is gebaseerd op een tweede basisaanname: als er voor een gecontroleerde keuze interventie in Oud-West gekozen wordt, zal de nu al aanwezige trend richting minstens zeventig procent kansrijke leerlingen bij alle zes basisscholen in Oud-West voortzetten en zullen steeds meer kansrijke ouders hun kinderen 'veilig in Oud-West' laten (in plaats van ze bijvoorbeeld ze naar de overkant van het Vondelpark te brengen). Dit zou de mogelijkheid (of zelfs de noodzakelijkheid) van uitbreiding in de komende jaren bevorderen. Mede hierdoor vinden wij het zeer belangrijk dat meerdere schoolbesturen

serieus kijken of ze aan deze interventie mee kunnen werken. Uitbreiding in de toekomst zal veel lastiger zijn wanneer deze binnen één bestuur moet plaatsvinden, dan wanneer meerdere besturen bereid zijn om langs deze lijnen samen te werken.

Het grootste nadeel van scenario 1 is dat een intensiever samenwerkingsverband tussen de twee schoolbesturen -- AMOS (bijzonder) en AWBR (openbaar) -- ingewikkeld kan zijn. De term 'netwerk van scholen' zegt het al: de controlled choice/socio-economisch desegregatiebenadering is gebaseerd op samenwerkingsverbanden. Bij deze samenwerkingsverbanden horen afspraken over onder andere het verdelen van 'kansarmen' en 'kansrijken', schoolgrootte, het monitoren en aanpassen van het netwerk van scholen (denk aan steun voor scholen in het netwerk die minder populair zijn) en eventueel zelfs het openen en sluiten van scholen. Het is mogelijk dat in het Nederlandse systeem sommige bestuurders het onwenselijk achten, of de ruimte missen, om over te gaan tot dit soort intensievere samenwerkingsverbanden. Het is ook denkbaar dat vanwege gebeurtenissen in het verleden (en het zogenaamde 'institutionele geheugen') intensievere samenwerkingsverbanden tussen AMOS, AWBR en stadsdeel Oud-West op dit moment onhaalbaar zijn.

Dit leidt dan tot scenario 2. Om de hierboven genoemde redenen heeft dit niet onze voorkeur, maar als dit op dit moment de enige reële optie zou blijken te zijn, kan dit desalniettemin een goed begin vormen. Vervolgens zouden bij een eventuele uitbreiding in een later stadium alsnog scholen van een ander bestuur kunnen worden opgenomen in het systeem, zoals De Vlinderboom en/of een andere basisschool van AMOS (in een andere stadsdeel).

In scenario 3 worden de grenzen van de pilot direct al opgerekt. Het is goed mogelijk dat het uitbreiden van het netwerk van scholen (en buurten of straten) de keuze voor het netwerk aantrekkelijker zou kunnen maken. Dit is zeker het geval als het gaat om scholen die nu al lage concentraties van kansarme leerlingen hebben. De Rijk Kramer school in Westerpark is hier het meest voor de hand liggende voorbeeld. Deze school ligt ook dichtbij Oud-West waardoor het voor bijna alle ouders in Oud-West wat betreft de locatie en reistijd een serieuze optie zou kunnen zijn. Andersom zouden ouders in de straten (en/of buurten) rondom de Rijk Kramer ook de scholen in Oud-West als serieuze opties kunnen beschouwen. Het is mogelijk dat de bestuur van AMOS en de directie van de Rijk Kramer school ook juridisch haalbare instrumenten zoeken om bij deze school meer evenwicht te stimuleren (volgens de hier gepresenteerde cijfers gebaseerd op de nieuwe gewichtenregeling is op de Rijk Kramer nu slechts vijf procent kansarm). Wellicht zouden de besturen van AMOS en AWBR het daarnaast prettig vinden als de verhouding tussen openbare en bijzondere scholen binnen het netwerk meer in balans zou komen. Een concrete uitwerking van scenario 3 is dus dat de Rijk Kramer (en nog een school buiten Oud-West) in het netwerk komt, en dat de grenzen van het pilotgebied op een zodanige manier aangepast worden dat een aantal straten rondom deze school (of scholen) binnen het pilotgebied vallen.

Scenario 4 is gebaseerd op het idee dat er misschien voor een netwerk van uitsluitend AWBR-scholen gekozen zou worden (zie ook scenario 2), maar juist niet voor de bestaande grenzen van het plaatsingsbeleid in Oud-West (zie ook scenario 3). Dit zou een riskante strategie kunnen zijn zeker wanneer één of meer AWBR scholen zonder gunstige samenstellingen van buiten Oud-West in het netwerk komen. Aan de andere kant is, zoals besproken bij scenario 3, goed mogelijk dat het uitbreiden van het

netwerk van scholen (en buurten of straten) de keuze voor het netwerk aantrekkelijker zou kunnen maken.

Wat hierna volgt is een uitnodiging om een gezamenlijke visie te vormen en na te denken over eventuele implementatie.

D. Stappenplan

1. Uitzetten en bespreken rapportage met sleutelfiguren:

- Herkennen betrokkenen zich in beschrijvingen gepresenteerd in dit rapport?
- Geeft het een juist beeld van de mogelijkheden?
- Delen betrokkenen de conclusies die worden getrokken?

2. Vaststellen stappenplan

- Hiermee wordt de betrokken partijen gevraagd zich te verbinden aan het proces, en daarmee dus ook aan het einddoel daarvan.
- Daarmee moet ook meteen een keuze worden gemaakt welke stadsdelen en welke schoolbesturen worden betrokken bij het vervolg van het proces. Uitgezocht zal moeten worden wat de juridische (on)haalbaarheid van verschillende scenario's zijn.

3. Instellen werkgroep waarin belangrijkste partijen zijn vertegenwoordigd

- Hierin moeten in ieder geval het betrokken stadsdeel of de betrokken stadsdelen en het betrokken schoolbestuur of schoolbesturen een plaats krijgen en eventueel ook één of meer betrokken schooldirecteuren. Daarnaast zou kunnen worden overwogen een aantal ouders en leerkrachten in de werkgroep te laten participeren.

4. Vaststellen van gebied waarin spreiding zal worden toegepast en welke scholen het netwerk zullen vormen (zie de scenario's hierboven)

- Om deze keuze te kunnen maken zullen de precieze samenstelling van de bevolking van de verschillende buurten, de leerlingenpopulaties van verschillende scholen en de leerlingenstromen tussen buurten in kaart moeten worden gebracht.
- Daarnaast zal moeten worden gekeken wat bekend is over de keuzemotieven van ouders (op basis van rapportage, eventueel aanvullende inventarisatie).
- Vervolgens zullen de beschikbare gegevens worden geanalyseerd, zodat een aantal uitgewerkte scenario's aan de werkgroep kan worden voorgelegd en een keuze kan worden gemaakt.
- Hierbij zullen ook keuzes moeten worden gemaakt ten aanzien van de te hanteren indicatoren voor kansrijk en kansarm en ten aanzien van de gewenste optimale verhouding (70-30% of 60-40%).

5. Breed aankondigen plannen ten aanzien van spreidingsbeleid

- Eerst bij leerkrachten en kort daarna ook bij ouders.

- Aangeven wat gaat veranderen ten opzichte van de bestaande situatie en wat de voordelen daarvan zijn, maar ook eerlijk zijn over nadelen en risico's.
 - Nog openstaande vraagstukken die ook relevant zijn voor leerkrachten en ouders aan hen voorleggen (zie ook stap 6).
6. (Indien gekozen wordt voor de ontwikkeling/versterking van schoolprofielen:)
- In kaart brengen van behoeftes ouders in verband met ontwikkeling schoolprofielen**
- Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de rapportage en kan eventueel nog aanvullend onderzoek worden verricht.
 - Als duidelijk is welke profielen zijn gewenst door de ouders moet worden bezien in hoeverre hierin op dit moment al wordt voorzien.
 - Indien de ontwikkeling van nieuwe profielen wenselijk is, moet worden afgesproken op welke scholen dit zal plaatsvinden (NB: er moet rekening mee worden gehouden dat de ontwikkeling van een nieuw profiel een aantal jaren in beslag neemt).
7. **Vaststellen praktische uitwerking en procedures** (NB: een deel van deze vragen wordt mogelijk al beantwoord in de Stuurgroep Plaatsingsbeleid)
- Op welke leeftijd moeten kinderen worden aangemeld?
 - Hoe wordt het aantal beschikbare plaatsen per school (oftewel de gewenste schoolgrootte) bepaald?
 - Hoe, door wie en wanneer wordt bepaald of een kind op een bepaalde school kan worden geplaatst? (Wat is de relatie met de voorscholen, hoe zal de samenwerking met externe (software)experts zoals Michael Alves verlopen, wordt er voor elementen van het puntensysteem zoals dat is ontwikkeld in Cambridge gekozen?)
 - Wat is de rol van het centraal inschrijfpunt en wie gaat dat beheren?
 - Welke informatie moet de ouders krijgen over de scholen en hoe wordt die verspreid (bij voorbeeld via een *family resource center* zoals in Cambridge, gezamenlijke website, brochure en/of 'scholencarrousel')?
 - In hoeverre en op welke wijze moet een uitzondering worden gemaakt voor broertjes/zusjes van kinderen die al op een school zitten?
 - Hoe moet worden omgegaan met leerlingen die vanwege een speciale behoefte (bijvoorbeeld door een handicap) een sterke voorkeur hebben voor een bepaalde school? En hoe wordt gezorgd voor een evenwichtige spreiding van zorgleerlingen over de scholen?
 - Hoe moet worden omgegaan met ouders die willen kiezen voor een specifieke denominatie?
 - Hoe moet worden omgegaan met ouders die buiten het vastgestelde gebied wonen, maar hun kind daar wel op school willen doen?
 - Hoe moet worden omgegaan met kinderen die (bijvoorbeeld vanwege een verhuizing) willen overstappen naar een school binnen het spreidingsgebied?

- Hoe moet worden omgegaan met slecht presterende scholen binnen het gebied?
- Wat moet er gebeuren wanneer een school structureel weinig wordt gekozen?
- Zijn aanvullende maatregelen nodig om uitstroom naar andere stadsdelen (met name Oud-Zuid en Centrum) tegen te gaan? Kunnen deze maatregelen gepaard gaan met bijvoorbeeld financieel prikkels voor scholen (in Oud-Zuid of Centrum) om mee werken door deze uitstroom te verminderen?
- In deze fase kunnen de scholen en schoolbesturen aangeven wat zij verwachten van de stadsdelen (bijvoorbeeld ten aanzien van het centraal aanmeldpunt).

8. Vastleggen afspraken in een convenant

9. Ontwikkelen van een communicatiestrategie en een plan van aanpak voor de implementatie

10. Mogelijke implementatie

- Vanaf januari 2009 voorlichting aan ouders gebaseerd op nieuwe benadering
- Vanaf maart (of september) 2009 aanmelding via centraal aanmeldpunt volgens uitgangspunten van controlled choice
- Vanaf begin schooljaar 2009-2010 (of januari 2010) daadwerkelijke plaatsing op basis van (mix van) sociaal-economische criteria
- Daarbij moet doorgaande aandacht blijven voor de communicatie naar ouders en leerkrachten

11. Monitoring⁵⁵

- Wat zijn de effecten van implementatie?
- Wat zijn complicaties?
- Welke aanpassingen in de procedure zijn nodig?
- Wie zal (vanuit posities bij bijvoorbeeld O+S of de Universiteit van Amsterdam) de wetenschappelijke begeleiding geven (bijvoorbeeld het *research design* aanpassen, op de hoogte blijven van socio-economische desegregatieprojecten in het buitenland, enzovoorts)?

12. Uitbreiding van de spreidingsgebied

- Zo mogelijk naar bijvoorbeeld heel 'West binnen de ring'.
- Eventueel ook toepassing van methoden in andere gebieden (bijvoorbeeld IJburg).

⁵⁵ Voor meer over dit onderwerp zie Bijlage 2.

Bijlage 1: Enquêtes Oud-West en Westerpark

In deze bijlage over de twee enquêtes vindt uw A) de bijbehorende methodologische verklaring, B) de enquête voor Oud-West, C) de resultaten van de Oud-West enquête in de vorm van tabellen, D) de enquête voor Westerpark, en E) de resultaten van de Westerpark enquête in de vorm van tabellen.

A. Methodiek van enquêteonderzoek

De in dit rapport gepresenteerde statistische gegevens over Oud-West en uit ons eigen enquêteonderzoek zijn verzameld met een schriftelijke enquête die is verstuurd aan 359 ouders in Oud-West met kinderen jonger dan 4 jaar. De totale respons was 157. Dit betekent een respons rate van 43,73%. Met dit in het achterhoofd zijn de hier gepresenteerde gegevens slechts een grove indicatie en dus niet generaliseerbaar naar andere groepen binnen Amsterdam, laat staan Nederland. Ook blijkt uit de cijfers die zijn gepresenteerd in deel 3 dat de enquêtes vrijwel alleen zijn ingevuld door hoogopgeleide ouders, waarmee de uitkomsten niet representatief zijn voor alle ouders of alle bewoners in Oud-West.

De gegevens over Westerpark zijn verzameld in Westerpark door Master studenten Sociologie van de universiteit van Amsterdam. De studenten hebben face-to-face 52 enquêtes afgenomen. De data die uit deze enquête komen zijn dus ook niet representatief en gelden slechts als een voorzichtige indicatie.

Bij het verwerken en bewerken van de data is gebruik gemaakt van SPSS 12.0.1 en Excel. Bij het weergeven van de gegevens wordt waar nodig de missende waarden getoond.

B. Enquête Oud-West

Vragen voor ouders Oud-West

Deel 1

Vraag 1

Wat is uw geslacht?

☐ Man

☐ Vrouw

Vraag 2

Wat is de hoogst voltooide opleiding van u en uw partner?

Ik heb geen partner ☐

U zelf

basisschool/lagere school ☐

LBO/MAVO ☐

HAVO/VWO ☐

MBO ☐

HBO/Universiteit ☐

anders, namelijk:

Uw partner

basisschool/lagere school ☐

LBO/MAVO ☐

HAVO/VWO ☐

MBO ☐

HBO/Universiteit ☐

anders, namelijk:

Vraag 3

Woont u in stadsdeel Oud-West?

☐ Ja

☐ Nee, in welk stadsdeel woont u dan

☐ Ik woon buiten Amsterdam

Vraag 4

Hoeveel kinderen heeft u? Hoeveel jaar oud?

☐ eerste kind ☐

☐ tweede kind ☐

☐ derde kind ☐

☐ vierde kind ☐

☐ vijfde kind ☐

☐ zesde kind ☐

☐ zevende kind ☐

Deel 2

Als u het geheel voor het zeggen had, waar zou volgens u de ideale basisschool voor uw kind dan moeten aan voldoen?

Vraag 5

Naar welke godsdienstige of levensbeschouwelijke grondslag gaat uw voorkeur uit bij de keuze voor een basisschool voor uw kind?

☐ Openbaar

☐ Evangelisch

☐ Algemeen bijzonder

☐ Islamitisch

☐ Katholiek

☐ Hindoeïstisch

☐ Protestants-christelijk

☐ Joods

☐ Reformatorisch

☐ Humanistisch

☐ Anders, namelijk.....

Vraag 6

Naar welke didactische vormgeving gaat uw voorkeur uit bij de keuze voor een basisschool voor uw kind?

☐ Regulier

☐ Vrije school

☐ Jenaplan

☐ Dalton

☐ Kees Boeke

☐ Freinet

☐ Eigen Tempo Werkwijze

☐ Montessori

☐ Steiner (antroposofisch)

☐ Anders namelijk _____

Vraag 7

Welke thema's zouden volgens u extra aandacht moeten krijgen op de ideale basisschool van uw keuze? Kies maximaal drie thema's.

- ☐ Ict
- ☐ Kunst
- ☐ Natuurlijk leren
- ☐ Muziek
- ☐ Sport
- ☐ Toneel
- ☐ Tweektalig. Zo ja, Nederlands en welk andere taal:
- ☐ Engels,
- ☐ Chinees
- ☐ Spaans
- ☐ Arabisch
- ☐ Duits
- ☐ Frans
- ☐ Anders, namelijk _____

Vraag 8

Andere wensen die u belangrijk vindt en graag zou zien in het aanbod van uw ideale basisschool:

Vraag 9

Hoe ver bent u bereid te reizen om uw kind naar de ideale school van uw keuze te brengen?

- ☐ Minder dan 5 minuten
- ☐ 5 tot 10 minuten
- ☐ 10 tot 20 minuten
- ☐ Langer dan 20 minuten
- ☐ Maakt niet uit

Vraag 10

In welke van de volgende vereniging(en) bent u actief?

- ☐ Politieke vereniging
- ☐ Kerkvereniging
- ☐ Buurtvereniging
- ☐ Sportvereniging
- ☐ Schoolvereniging
- ☐ Niet actief
- Anders namelijk: _____

Deel 3: Stellingen*Stelling 1*

Ik vind het belangrijk dat de leerlingenpopulaties op de scholen in Oud-West een goede afspiegeling van de wijk vormen.

- ☐ Helemaal mee eens
- ☐ Eens
- ☐ Niet eens, niet oneens
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal mee oneens

Stelling 2

Ik vind het wenselijk dat de scholen en het stadsdeel samenwerken om ervoor te zorgen dat scholen in Oud-West goede een afspiegeling van de wijk vormen.

- ☐ Helemaal mee eens
- ☐ Eens
- ☐ Niet eens, niet oneens
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal mee oneens

C) Resultaten enquête Oud-West**Geslacht respondent**

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Man	33	21,0	22,4	22,4
	Vrouw	114	72,6	77,6	100,0
	Totaal	147	93,6	100,0	
Missing		10	6,4		
Totaal		157	100,0		

Opleidingsniveau respondent

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Basischool	2	1,3	1,3	1,3
	LBO/MAVO	5	3,2	3,2	4,5

	HAVO/VWO	13	8,3	8,4	12,9
	MBO	10	6,4	6,5	19,4
	HBO/WO	125	79,6	80,6	100,0
	Totaal	155	98,7	100,0	
Missing		2	1,3		
Totaal		157	100,0		

Opleidingsniveau partner respondent

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Basisschool	2	1,3	1,6	1,6
	LBO/MAVO	4	2,5	3,1	4,7
	HAVO/VWO	4	2,5	3,1	7,8
	MBO	9	5,7	7,0	14,8
	HBO/WO	109	69,4	85,2	100,0
	Totaal	128	81,5	100,0	
Missing		29	18,5		
Totaal		157	100,0		

Voorkeur levensbeschouwelijke benadering basisschool

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Openbaar	125	79,6	81,2	81,2
	Algemeen bijzonder	10	6,4	6,5	87,7
	Katholiek	5	3,2	3,2	90,9
	Protestants	6	3,8	3,9	94,8
	Humanistisch	6	3,8	3,9	98,7
	Boeddhistisch	1	,6	,6	99,4
	Filosofisch	1	,6	,6	100,0
	Totaal	154	98,1	100,0	
Missing		3	1,9		
Totaal		157	100,0		

Voorkeur didactische benadering basisschool

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Regulier	68	43,3	44,7	44,7
	Dalton	32	20,4	21,1	65,8
	Vrije school	8	5,1	5,3	71,1
	Montessori	36	22,9	23,7	94,7
	Jenaplan	2	1,3	1,3	96,1

	Freinet	2	1,3	1,3	97,4
	Rudolf Steiner	4	2,5	2,6	100,0
	Totaal	152	96,8	100,0	
Missing		5	3,2		
Totaal		157	100,0		

Aandacht voor ICT onderwijs

		N	%	Cumulatief %
Valide	Niet	114	72,6	72,6
	Wel	43	27,4	100,0
	Totaal	157	100,0	

Aandacht voor kunstonderwijs

		N	%	Cumulatief %
Valide	Niet	98	62,4	62,4
	Wel	59	37,6	100,0
	Totaal	157	100,0	

Aandacht voor natuurlijk leren

		N	%	Cumulatief %
Valide	Niet	124	79,0	79,0
	Wel	33	21,0	100,0
	Totaal	157	100,0	

Aandacht voor muziekonderwijs

		N	%	Cumulatief %
Valide	Niet	65	41,4	41,4
	Wel	92	58,6	100,0
	Totaal	157	100,0	

Aandacht voor sport

		N	%	Cumulatief %
Valide	Niet	58	36,9	36,9
	Wel	99	63,1	100,0
	Totaal	157	100,0	

Aandacht voor toneel

		N	%	Cumulatief %
Valide	Niet	107	68,2	68,2
	Wel	50	31,8	100,0
	Totaal	157	100,0	

Tweetalig onderwijs

		N	%
Valide	Geen voorkeur voor tweetalig onderwijs	65	41,4
	Engels	83	52,9
	Chinees	1	,6
	Spaans	5	3,2
	Arabisch	2	1,3
	Turks	1	,6
	Total	157	100,0

Reistijd

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Minder dan 5 minuten	7	4,5	4,5	4,5
	5 tot 10 minuten	81	51,6	51,9	56,4
	10 tot 20 minuten	49	31,2	31,4	87,8
	Meer dan 20 minuten	8	5,1	5,1	92,9
	Maakt niet uit	11	7,0	7,1	100,0
	Total	156	99,4	100,0	
Missing	System	1	,6		
Totaal		157	100,0		

Ik vind het belangrijk dat de leerlingenpopulaties op de scholen in Oud-West een goede afspiegeling van de wijk vormen

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Helemaal mee eens	41	26,1	26,3	26,3
	Mee eens	67	42,7	42,9	69,2
	Niet oneens niet eens	33	21,0	21,2	90,4
	Oneens	12	7,6	7,7	98,1
	Helemaal mee oneens	3	1,9	1,9	100,0
	Totaal	156	99,4	100,0	
Missing		1	,6		
Totaal		157	100,0		

Ik vind het wenselijk dat de scholen en het stadsdeel samenwerken om er voor te zorgen dat scholen in Oud-West een goede afspiegeling van de wijk vormen

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Helemaal mee eens	39	24,8	25,2	25,2
	Mee eens	57	36,3	36,8	61,9
	Niet oneens niet eens	41	26,1	26,5	88,4
	Oneens	14	8,9	9,0	97,4
	Helemaal mee oneens	4	2,5	2,6	100,0
	Totaal	155	98,7	100,0	
Missing		2	1,3		
Totaal		157	100,0		

D. Enquête Westerpark

Deel 1: Persoonlijke informatie

1. Wat is uw geslacht?

☐ man

☐ vrouw

2. Wat is de hoogst voltooide opleiding van u en (indien van toepassing) uw partner?

Uzelf:

- ☐ basisschool/lagere school
- ☐ LBO/MAVO
- ☐ HAVO/VWO
- ☐ MBO
- ☐ HBO
- ☐ WO/Universiteit
- ☐ Anders, namelijk:
-

Uw partner:

- ☐ basisschool/lagere school
- ☐ LBO/MAVO
- ☐ HAVO/VWO
- ☐ MBO
- ☐ HBO
- ☐ WO/Universiteit
- ☐ Anders, namelijk:
-

3. Woont u in stadsdeel Westerpark?

☐ ja

☐ nee, ik woon in

stadsdeel.....

4. Hoeveel kinderen heeft u?

.....

5. Hoeveel jaar oud is uw kind/zijn uw kinderen?

.....

6. Naar welke basisschool gaat uw kind/gaan uw kinderen (nu of in de toekomst)?

.....

DEEL 2: Als u het geheel voor het zeggen had, waar zou volgens u de ideale basisschool voor uw kind dan aan moeten voldoen?

7. Naar welke godsdienstige of levenbeschouwelijke grondslag gaat uw voorkeur uit bij de keuze voor een basisschool voor uw kind?

- ☐ openbaar ☐ religieus/levensbeschouwelijk, zo ja welke?

.....

8. Naar welke didactische vormgeving gaat uw voorkeur uit bij de keuze voor een basisschool voor uw kind?

- ☐ regulier ☐ Dalton ☐ Montessori

- ☐ anders, namelijk:

.....

9. Welke thema's zouden volgens u extra aandacht moeten krijgen op de ideale basisschool van uw keuze? Kies maximaal drie thema's.

☐ ICT	☐ Tweektalig. Zo ja, Nederlands en welke andere taal?
☐ Kunst	
☐ Muziek	☐ Iets anders,
☐ Sport	namelijk.....
☐ Theater	

10. Wat zijn andere wensen die u belangrijk vindt en graag zou willen zien in het aanbod van uw ideale basisschool?

.....

11. Hoe lang bent u bereid te reizen om uw kind naar de ideale school van uw keuze te brengen?

☐ minder dan 5 minuten	☐ langer dan 20 minuten
☐ 5 tot 10 minuten	☐ maakt niet uit
☐ 10 tot 20 minuten	

DEEL 3: Stellingen: Geeft u s.v.p. aan in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen:

12. Ik vind het belangrijk dat de leerlingenpopulaties op de scholen in Westerpark een goede afspiegeling van de wijk vormen.

☐ Helemaal mee eens	☐ Oneens
☐ Eens	☐ Helemaal mee oneens
☐ Niet eens, niet oneens	

13. Ik vind het wenselijk dat de scholen en het stadsdeel samenwerken om ervoor te zorgen dat de scholen in Westerpark een goede afspiegeling van de wijk vormen.

☐ Helemaal mee eens	☐ Oneens
☐ Eens	☐ Helemaal mee oneens
☐ Niet eens, niet oneens	

E. Resultaten enquête Westerpark

Geslacht respondent

		N	%	Cumulatief %
Valide	Man	10	19,2	19,2
	Vrouw	42	80,8	100,0
	Totaal	52	100,0	

Opleidingsniveau respondent

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Basisschool	0	0	0	0
	LBO/MAVO	4	7,7	8	8
	HAVO/VWO	2	3,8	4	12
	MBO	9	17,3	18	30
	HBO/Universiteit	35	67,3	70	100
	Totaal	50	96,2	100	
Missing		2	3,8		
Totaal		52	100		

Opleidingsniveau partner respondent

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Basisschool	0	0	0	0
	LBO/MAVO	3	5,8	6,3	6,3
	HAVO/VWO	6	11,5	12,5	18,8
	MBO	3	5,8	6,3	25

Evenwicht in West

	HBO/Universiteit	36	69,2	75	100
	Totaal	48	92,3	100	
Missing		4	7,7		
Totaal		52	100		

Woonachtig in stadsdeel

		N	%	Cumulatief %
Valide	Westerpark	45	86,5	86,5
	Centrum	5	9,6	96,2
	Noord	2	3,8	100,0
	Totaal	52	100,0	

Voorkeur levensbeschouwelijke benadering basisschool

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Openbaar	41	78,8	85,4	85,4
	Algemeen Bijzonder	4	7,7	8,3	93,8
	Katholiek	2	3,8	4,2	97,9
	Christelijk Orthodox	1	1,9	2,1	100,0
	Totaal	48	92,3	100,0	
Missing		4	7,7		
Totaal		52	100,0		

Voorkeur didactische benadering basisschool

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Regulier	25	48,1	54,3	54,3
	Dalton/Eigen Tempo	3	5,8	6,5	60,9
	Vrije school	3	5,8	6,5	67,4
	Montessori	13	25,0	28,3	95,7
	Geen voorkeur	2	3,8	4,3	100,0
	Totaal	46	88,5	100,0	
Missing		6	11,5		
Totaal		52	100,0		

Aandacht voor ICT onderwijs

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Niet	47	90,4	92,2	92,2
	Wel	4	7,7	7,8	100,0
	Totaal	51	98,1	100,0	
Missing		1	1,9		
Totaal		52	100,0		

Aandacht voor kunstonderwijs

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Niet	26	50,0	51,0	51,0
	Wel	25	48,1	49,0	100,0
	Totaal	51	98,1	100,0	
Missing		1	1,9		
Totaal		52	100,0		

Aandacht voor muziekonderwijs

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Niet	24	46,2	47,1	47,1
	Wel	27	51,9	52,9	100,0
	Totaal	51	98,1	100,0	
Missing		1	1,9		
Totaal		52	100,0		

Aandacht voor sport

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Niet	28	53,8	54,9	54,9
	Wel	23	44,2	45,1	100,0
	Totaal	51	98,1	100,0	
Missing		1	1,9		
Totaal		52	100,0		

Aandacht voor theateronderwijs

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Niet	34	65,4	66,7	66,7
	Wel	17	32,7	33,3	100,0
	Totaal	51	98,1	100,0	
Missing		1	1,9		
Totaal		52	100,0		

Tweetalig onderwijs

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Geen voorkeur	28	53,8	56,0	56,0
	Engels	13	25,0	26,0	82,0
	Spaans	3	5,8	6,0	88,0
	Frans	1	1,9	2,0	90,0
	Italiaans	2	3,8	4,0	94,0
	Anders	3	5,8	6,0	100,0
	Totaal	50	96,2	100,0	
Missing		2	3,8		
Totaal		52	100,0		

Reistijd

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Minder dan 5 minuten	4	7,7	7,8	7,8
	5 tot 10 Minuten	16	30,8	31,4	39,2
	10 tot 20 Minuten	21	40,4	41,2	80,4
	Meer dan 20	5	9,6	9,8	90,2
	Maakt niet uit	5	9,6	9,8	100,0
	Totaal	51	98,1	100,0	
Missing		1	1,9		
Totaal		52	100,0		

Ik vind het belangrijk dat de leerlingenpopulaties op de scholen in Westerpark een goede afspiegeling van de wijk vormen

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Helemaal mee eens	8	15,4	16,0	16,0
	Mee eens	32	61,5	64,0	80,0
	Niet eens/Niet oneens	7	13,5	14,0	94,0
	Oneens	3	5,8	6,0	100,0
	Helemaal mee oneens	0	0	0	0
	Totaal	50	96,2	100,0	
Missing		2	3,8		
Totaal		52	100,0		

Ik vind het wenselijk dat de scholen en het stadsdeel samenwerken om ervoor te zorgen dat de scholen in Westerpark een goede afspiegeling van de wijk vormen

		N	%	Valide %	Cumulatief %
Valide	Helemaal mee eens	7	13,5	14,6	14,6
	Mee eens	30	57,7	62,5	77,1
	Niet eens/Niet oneens	10	19,2	20,8	97,9
	Oneens	0	0	0	0
	Helemaal mee oneens	1	1,9	2,1	100,0
	Totaal	48	92,3	100,0	
Missing		4	7,7		
Totaal		52	100,0		

Bijlage 2: Monitoring een eventuele *controlled choice* interventie

Om de effecten van de pilot-interventie in (en om) Oud-West te kunnen meten, moet er een willekeurige controlegroep-studie opgezet. Kansarme ouders die (net) buiten Oud-West wonen en hun kinderen in het netwerk van scholen binnen Oud-West op school willen inschrijven, moeten geïdentificeerd worden. Van deze totale groep worden twee subgroepen gemaakt: één groep (de 'treatment' groep, ofwel groep A) heeft toegang tot het netwerk van evenwichtige scholen, de andere groep (de controlegroep, ofwel groep B) heeft geen toegang tot het netwerk en gaan buiten het pilotgebied naar school. Een aantal van deze leerlingen (groep B) zal op scholen terechtkomen waarvan de meerderheid van de leerlingen kansarm is. Op deze manier ontstaat de mogelijkheid leerprestaties te vergelijken.

Dit strategische onderzoeksontwerp kan na ongeveer twee jaar al concrete resultaten zichtbaar maken. Aan de hand van de leerlingvolgsystemen van scholen kunnen de leerprestaties van de diverse kinderen objectief (dat wil zeggen zonder enige invloed van de initiatiefnemers) gemeten worden. Om de twee jaar kunnen nieuwe indicaties van de objectieve effecten van de pilot verzameld worden. Zeven en een half jaar na de volledige implementatie zullen de eerste groep-achtleerlingen – de eerste groep die de hele basisschool in evenwichtige klassen heeft gezeten – de Cito-eindtoets maken. De eindtoetsscores van groep B zal een indicatie geven van de effecten van de pilot.

Dit is de enige manier om te voorkomen dat er 'selectie aan de poort'-problemen kunnen ontstaan⁵⁶. Naast het monitoren van de kansarme kinderen, moeten we uiteraard ook kijken naar de leerprestaties van kansrijke kinderen binnen het pilotgebied.

Naast kwantitatieve informatie over het effect van de interventies, zal ook een kwalitatief onderzoek uitgevoerd kunnen worden naar zowel de positieve aspecten als de mogelijke problemen die het resultaat zijn van de informele leerprocessen die in de evenwichtige scholen plaatsvinden. Dit zou niet alleen op directe observaties gebaseerd moeten zijn. Denk bijvoorbeeld ook aan enquêtes over vrienden en opvattingen (sociaal kapitaal, identiteit vorming) maar ook over tevredenheid van ouders, leraren, en directies. Op een schaal van 1 t/m 10 kunnen ouders, leerkrachten, en directies vragen beantwoorden over integratie en informele socialisatie effecten van de interventie. Dit kan ook uitgevoerd worden bij scholen van kinderen van groep B.

Uiteraard kan de O+S (van de Gemeente Amsterdam) hierbij betrokken zijn. Inzet van de hoofdauteur en met andere (onderwijs)sociologen van de UvA (Prof. dr. Jan Willem Duyvendak, Prof. dr. Herman v. d. Werfhorst) is ook mogelijk. Betrokkenheid van de UvA zou bij de NWO (eventueel in samenwerking met andere organisaties zoals OCW) kunnen leiden tot interesse in participatie in de vorm van een promotieonderzoek en/of postdoctorale studie.

⁵⁶ Een vaak gehoorde en terechte kritiek waar het 'selectie aan de poort' aangaat – en op data over de effecten van desegregatieprojecten – is dat de 'kansarme' kinderen op evenwichtige scholen extra handige (gemotiveerde, goed geïnformeerde) ouders hebben en dus helemaal niet (zo) kansarm zijn.

Geraadpleegde literatuur

- Bosker R. J. & Guldemon, H. (2004) *Een herijking van de gewichtenregeling*. (Beleidsonderzoek voor het Ministerie van OCenW) Groningen: GION
(<http://www.minocw.nl/actueel/beleidsonderzoeken/27/Een-herijking-van-de-gewichtenregeling.html>)
- Coleman, J. S. et al (1966) *Equality of educational opportunity*. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office
- Dienst Informatievoorziening / O+S Stadstat (2007) (stadstat.osamsterdam.nl)
- Dronkers, J. & Levels, M. (2005) "Migranten en school segregatie in hoogontwikkelde landen." pp. 23-52 in *Onderwijs en ongelijkheid: grenzen aan de maakbaarheid*, (Red.) S. Karsten & P. Slegers. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Dronkers, J. & Levels, M. (2007) Do school segregation and school resources explain region-of-origin different in the mathematics achievement of immigrant students? *Educational Research and Evaluation*, 13, 5, 435-462
- Dronkers, J. & W. Meijnen, 1997. "Zwarte en witte scholen: cohesie of uitsluiting?" pp. 142-155 in *Het sociaal tekort. Veertien sociale problemen in Nederland*, (Red.) K. Schuyt. Amsterdam: De Balie.
- Driessen, G. (2007) 'Peer group' effecten op onderwijsprestaties. Een international review van effecten, verklaringen en theoretische en methodologische aspecten. Nijmegen: ITS
- Economist* (26-04-2007), "Schools, race and the Supreme Court"
- Fiske, E.B. (2002) "Controlled choice in Cambridge, Massachusetts." In *Divided we fail: Coming together through public school choice*. pp.167-208. New York: Century Foundation Press (<http://www.tcf.org/Publications/Education/fiske.pdf>)
- Gemeentelijke Dienst Wonen (2008) *Wonen in Amsterdam 2007*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.
- Haalen, J. van (2008) *Onderwijssegregatie en leerprestaties: Een onderzoek naar de effecten van onderwijssegregatie op de leerprestaties van kinderen in het basisonderwijs, met aandacht voor trends en regionale verschillen*. Masterscriptie Sociologie, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Hanushek, E. Kain, J., Markman, J., & Rivkin, S. (2003). Does peer ability affect student achievement? *Journal of Applied Economics*. 18, 527-544.
- Harris, D.N. (2006) *Ending the Blame Game on Educational Inequality: A Study of "High Flying" Schools and NCLB*. Tempe, AZ: Educational Policy Research Unit (<http://epsl.asu.edu/epru/documents/EPsL-0603-120-EPRU.pdf>)

- Hillman, J. (2006) *School Admissions in the United States: Policy, Research and Practice*. London: Institute For Public Policy Research
(<http://www.ippr.org/publicationsandreports/publication.asp?id=339>)
- Kahlenberg, R.D. (2000) *A Notion at Risk: Preserving Public Education as an Engine for Social Mobility*. New York: Century Foundation Press
- Kahlenberg, R.D. (2002) *Divided we fail: Coming together through public school choice*. New York: Century Foundation Press
- Kahlenberg, R.D. (2006) "A New Way on School Integration." Washington, DC: The Century Foundation
(<http://www.tcf.org/list.asp?type=PB&pubid=592>)
- Kraan, M. van der (2007) "Ouderinitiatieven onder de loep. Onderzoek naar de gezamenlijke aanmelding van een groep witte ouders op drie zwarte basisscholen in Rotterdam Noord". Masterscriptie sociologie, Universiteit van Amsterdam
- New York Times (25-9-2005) "As Test Scores Jump, Raleigh Credits Integration by Income" geschreven door Alan Finder
- New York Times (20-07-2008) "The Next Kind of Integration" geschreven door Emily Brazelon
- OCenW (2006) *Leerplusarrangement VO en Nieuwkomers VO: Onderwijsachterstandsbeleid in het voortgezet onderwijs vanaf 2007*
- O + S (2008) Tegengaan van segregatie in het basisonderwijs. Mogelijkheden en beperkingen van het instellen van voedingsgebieden. Amsterdam: Dienst Onderzoek en Statistiek.
- O + S (2008) *Segregatie in het basisonderwijs in Amsterdam* (geschreven door Broekhuizen, J., Jansen, M., Slot, J.) Amsterdam: DMO
- O + S (2008) Stadstat. Amsterdam: DMO
- O + S (2006) *Amsterdamse armoedemonitor*. Amsterdam: DMO
- O + S (2006) *Amsterdam in Cijfers*. Amsterdam: DMO
- Paulle, B. (2006) "'Economische' desegregatie van het onderwijs." In K. van Beek en Y. Zonderop (Eds.) *30 plannen voor een beter Nederland*. (Part of Sociale Agenda project). Amsterdam: Uitgeverij Meulenhoff (216-243).
- Paulle, B. (2007) "Van kleur naar klasse: desegregatie in het onderwijs." In L. Veldboer, J. W. Duyvendak, and C. Bouw (Eds.) *De Mix factor: Integratie en segregatie in Nederland*. Amsterdam: Boom Onderwijs (129-142).
- Perry, L. (2007) *School composition and student outcomes: a review of emerging areas of research*. School of Education: Murdoch University

PISA (2004) *Learning for Tomorrow's World - First Results from Pisa 2003* Paris: OECD

Rutten, S (2004) Een eindeloze haastklus: Een halve eeuw gelijkekansenbeleid in het Amerikaanse onderwijs. Utrecht: Sardes

Storimans, Th. en D. Mentink (2006) *De marges voor een toelatingsbeleid in het openbaar onderwijs*. Almere: Vereniging Openbaar Onderwijs

US Department of Education (2004) *The Condition of Education 2004*. Washington, DC

US Department of Education (2002) *The Condition of Education 2004*. Washington, DC

Vink, A (2008) "Kleurenblind onderwijs." Maandblad M van NRC Handelsblad, juni

Westerbeek, K (1999) The colours of my classroom. A study into the effects of the ethnic composition of classmates on the achievement of pupils from different social backgrounds. Rotterdam: CED.

Willie, C., Edwards, R. & Alves, M.J. (2002) *Student diversity, choice and school improvement*. Westport, CT : Bergin & Garvey